

ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಪಣ
(ತ್ರೈಮಾಸಿಕ)

ಜರಿತ್ಯಾಸಕ್ತರ ಅಂಕಣ

ISSN 2321 - 3590

ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಪಣ

(ತ್ರೈಮಾಸಿಕ)

Itihasa Darpana

(Quarterly)

ಪುಸ್ತಕ-೨೦

Book-20

ಜನವರಿ-ಮಾರ್ಚ್ : ೨೦೧೪

January-March : 2014

ಸಂಪಾದಕರು

ಹಂ.ಗು. ರಾಜೇಶ್

ಸಂ.ದೂ. : ೭೮೨೯೪೦೪೦೬೩

Editor

H.G Rajesh

Mob : 7829404063

ಉಪ ಸಂಪಾದಕರು

ಸುಂಕಂ ಗೋವರ್ಧನ

ರಶ್ಮಿ ಎಸ್.

ಶಿವಕುಮಾರಿ ಎಂ.ಎಸ್.

Sub Editors

Sunkam Govardhan

Rashmi S.

Shivakumari M.S.

ಅಕ್ಷರ ಜೋಡಣೆ

ಮಹೇಶ್ ಎಂ.

ಸಂ.ದೂ. : ೯೬೩೨೨೨೩೫೧೮೧

DTP

Mahesh M.

Mob : 9632265181

ಮುಖಪುಟ ವಿನ್ಯಾಸ

ಸುರೇಶ್ ಕುಮಾರ್ ಎಚ್.

ಸಂ.ದೂ. : ೮೯೭೦೬೬೬೮೦೯

Cover Design

Sureshkumar H.

Mob : 8970666809

ಮುದ್ರಕರು

ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್

ಸಂ.ದೂ. : ೯೮೪೪೧೫೬೧೯೨

Printed at

Sri Ranganatha Printers

Mob : 9844156192

(ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ)

ಓದುಗರ ಸಲಹೆ-ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು 'ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಪಣ'ವು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತದೆ.

E-mail : itihasadarpana@gmail.com

ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಲೇಖಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೇ ವಿನಃ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. -ಸಂ.

"THE PUBLICATION OF THIS JOURNAL HAS BEEN FINANCIALLY SUPPORTED BY THE INDIAN COUNCIL OF HISTORICAL RESEARCH. THE RESPONSIBILITY FOR THE FACTS STATED OF OPINIONS EXPRESSED IS ENTIRELY OF THE AUTHOR AND NOT OF THE ICHR."

ಪರಿವಿಡಿ. . .

ನುಡಿಗನ್ನಡಿ -ಹಂ.ಗು. ರಾಜೇಶ್	...	೫
೧. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ : ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ -ಮೂಲ: ಇರ್ಫಾನ್ ಹಬೀಬ್ -ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ : ಪ್ರದೀಪ್‌ಕುಮಾರ್ ಶೆಟ್ಟಿ ಕೆ.	...	೭
೨. ಪುರಿ ಜಗನ್ನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಇತಿಹಾಸ -ಮನು ವಿ. ದೇವದೇವನ್	...	೩೯
೩. ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು - ರಾಜ್ಯ, ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಭೂಹಿಡುವಳಿ-ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ -ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಎಸ್.	...	೫೩
೪. ಛಲವಾದಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು : ಛಲವಾದಿ, ಚಲುವಾದಿ, ಚಾಲುಕಿ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಪದಗಳ ಉಗಮ... -ಎಂ. ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ	...	೮೧
೫. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಬನ್ನೀಮುಕ್ಕೋಡ್ಲುನಿನ ಅಪ್ರಕಟಿತ ದಾನಶಾಸನ -ಸುಂಕಂ ಗೋವರ್ಧನ	...	೯೧

‘ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಪಣ’ಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವ ಮುನ್ನ...

‘ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಪಣ’ಕ್ಕೆ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವವರು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕು.

- ಪ್ರಬಂಧವು ಅಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ನವ ಶೋಧನೆ, ವಿನೂತನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಆಲೋಚನೆ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಧಾನಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೊಸತನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಪ್ರಬಂಧವಾಗಿರಬೇಕು.
- ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ‘ನುಡಿ’ ತಂತ್ರಾಂಶದಲ್ಲಿ ಬೆರಳಚ್ಚು ಮಾಡಿ ಇ-ಮೇಲ್ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಲ್ಲೇಖದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಅಗತ್ಯ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಬೇಕು.
- ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವಾಗ ಲೇಖಕರ ಹೆಸರು, ಪ್ರಕಟಣಾ ವರ್ಷ, ಕೃತಿಯ ಶೀರ್ಷಿಕೆ (ಇಟ್ಯಾಲಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ), ಸ್ಥಳ, ಪ್ರಕಾಶಕರು ಮತ್ತು ಪುಟಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿ ನೀಡಬೇಕು. ಪುನರುಕ್ತಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಲೇಖಕರ ಹೆಸರು, ವರ್ಷ ಬರೆದು ‘ಪೂರ್ವೋಕ್ತ’ ಎಂದು ಕೃತಿಯ ಹೆಸರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸೂಚಿಸಬೇಕು. ತತ್ಕೂಡಲೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ‘ಮೇಲಿನದೇ’ ಎಂದು ನಮೂದಿಸಿ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸೂಚಿಸಬೇಕು.
- ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ- ಲೇಖಕನ ಹೆಸರು, ಪ್ರಕಟಣಾ ವರ್ಷ, ಲೇಖನದ ಶೀರ್ಷಿಕೆ (‘ ’ ಈ ಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು), ಈ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟವಾದ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆ ಹೆಸರು (ಇಟ್ಯಾಲಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ), ಸಂಚಿಕೆ, ಸಂಪುಟ, ವರ್ಷ, ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಪುಟಗಳ ವಿವರ ಸೂಚಿಸುವುದು.
- ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಲೇಖನವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ- ಲೇಖಕನ ಹೆಸರು, ಪ್ರಕಟಣಾ ವರ್ಷ, ಲೇಖನದ ಶೀರ್ಷಿಕೆ (‘ ’), ಸಂಪಾದಕರ ಹೆಸರು, ಕೃತಿಯ ಶೀರ್ಷಿಕೆ (ಇಟ್ಯಾಲಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ), ಸ್ಥಳ, ಪ್ರಕಾಶಕರು, ಪುಟಗಳ ವಿವರ ಸೂಚಿಸುವುದು.
- ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬಹುದು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿರಬೇಕು.
- ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಬರುವ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಾಲೋಕನಕ್ಕಾಗಿ ತಜ್ಜರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಣಾ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಲೇಖಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದು.
- ಪ್ರಕಟವಾದ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ತಾವು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಲೇಖನ ಸಂಬಂಧ ಯಾವುದೇ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ದೂರವಾಣಿ ಸಂಭಾಷಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.
- ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ‘itihasadarpana@gmail.com’ಗೆ ಇ-ಮೇಲ್ ಮಾಡುವುದು.

-ಸಂಪಾದಕರು

ಇದು ಕಾಡಿನ ಕಥೆಯಲ್ಲ...

ಒಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯ. ಅದು ಮುಗ್ಧ ಜಿಂಕೆಗಳ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನ. ಈ ಜಿಂಕೆಗಳ ಆಪ್ತಮಿತ್ರರೆಂದರೆ ಮರದ ಮೇಲಿನ ಮಂಗಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ನಾಯಕ ಒಂದು ಮುದಿ ವ್ಯಾಘ್ರ. ಈಗ ವ್ಯಾಘ್ರನ ಎರರಾಳಿ ಕಪಟ ಕೇಸರಿ. ಕೇಸರಿಯು ಕಾಡಿನ ಬೃಹತ್ತಾದ ಗುಹೆಯೊಳಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬೇಟೆಗಾರರು ಜಿಂಕೆಗಳ ಚರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಕಾಡಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬೇಟೆಗಾರರ ಬರುವಿಕೆಯ ಸುಳಿವನ್ನು ಮರದ ಮೇಲಿನ ಮಂಗಗಳು ಜಿಂಕೆಗಳಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಟೆಗಾರರು ಆ ಮಂಗಗಳಿಗೆ ವಿಷವಿಟ್ಟು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗೊಲೆ ನಡೆಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಆಗಿನೂ ವ್ಯಾಘ್ರ ಹರೆಯದ ವಯಸ್ಸಿನದಾಗಿತ್ತು. ಆ ವ್ಯಾಘ್ರನಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಗಳು ತಮ್ಮ ಅಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡವು. ಬೇಟೆಗಾರರಿಂದ ತಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ವ್ಯಾಘ್ರ, ಒಂದು ದಿನ ಆ ಬೇಟೆಗಾರರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಕೊಂದು ಹಾಕಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕಾಡಿನ ಒಳಗೆ ಯಾವೊಬ್ಬ ಬೇಟೆಗಾರನೂ ಬರುವ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಘ್ರನದೇ ಕಾರುಬಾರು. ಅದು ತನಗೆ ಹಸಿವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಸಿಕ್ಕ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೂ, ಸಾವಿರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಿಂಕೆಗಳಿಗೆ ಇದೇನು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಕಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ನಡುವೆ ಕಪಟ ಕೇಸರಿಯು ಗೋವಿನ ಮುಖವಾಡ ಧರಿಸಿ ಮಾರ್ಜಾಲನೊಡನೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಆ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದ. “ನಾನು ಸಾಧು ಪ್ರಾಣಿ. ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೆಯೇ ನಾನೂ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ, ನಿಮ್ಮ ಸೋದರನಿದ್ದಂತೆ. ಆ ಮುದಿ ವ್ಯಾಘ್ರನಿಗೆ ನೀವು ಬಲಿಯಾಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

ನಾನು ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಕ, ಉದ್ಧಾರಕ” ಎಂದೆಲ್ಲ ಹಸಿ ಹಸಿ ಸುಳ್ಳನ್ನೇ ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಎಲ್ಲ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಮರುಳು ಮಾಡಿದ.

ಕೇಸರಿಯು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುಹೆಯ ದ್ವಾರ ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು ಒಳಹೋದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವ್ಯಾಘ್ರನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪುಟ್ಟ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಈ ಕಾಡಿಗೆ ಕರೆತಂದ ಮಾರ್ಜಾಲನು ಒಂದು ತಂತ್ರವನ್ನು ಹೆಣೆದ. ಆ ತಂತ್ರದಂತೆ ಮಾರ್ಜಾಲ ಕಾಡಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಇಟ್ಟ. ಜಿಂಕೆಗಳು ಜೀವ ಭಯದಿಂದ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಓಡಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಬೆಟ್ಟದ ಕಿಬ್ಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಮುದಿ ವ್ಯಾಘ್ರನು ಅಸಹಾಯಕತೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಉದ್ಧಾರಕ(?) ಗೋಮುಖ ಕೇಸರಿಯು ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳಿದ: “ಈ ಬೆಂಕಿಯ ಕೆನ್ನಾಲಿಗೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಪಾರು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ ನನ್ನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಬೃಹತ್ತಾದ ಗುಹೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಅದರೊಳಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಬಹುದು. ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದ ನೀರು, ಆಹಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ” ಎಂದು ನಂಬಿಸಿದ. ಜೀವ ಭಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಜಿಂಕೆಗಳು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡದೆ ಆ ಗುಹೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಓಡಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಇದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಮರದ ಮೇಲಿನ ಅಳಿರುಳಿದ ಮಂಗಗಳು ಚೀರುತ್ತಲೇ ‘ಹೋಗದಿರಿ...’ ಎಂಬ ಸಂದೇಶ ನೀಡಿದರೂ, ಮರ-ಗಿಡ, ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಂಕಿಯ ಚಟಪಟ ಸದ್ದಿನ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಂಕಿಯ ಭಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಿಂಕೆಗಳ ಕಿವಿಗೆ ಅದ್ಯಾವುದೂ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಜಿಂಕೆಗಳು ಉಳಿದೀತೆ ಬಡಜೀವವೆಂದು ಗುಹೆಯನ್ನು ಸೇರತೊಡಗಿದವು. ಕೊನೆಯ ಜಿಂಕೆಯು ಗುಹೆಯ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಗುಹೆಯ ಬಾಗಿಲು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಂದಾಯಿತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಂಗಗಳು ಎಚ್ಚರಿಸಿದರೂ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳದೆ ಜಿಂಕೆಗಳಿಗೆ ಬಂದ ದುರ್ಗತಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಜಾಲ ಹಾಗೂ ಕೇಸರಿಯ ಕಪಟತನ ಕಂಡು ವ್ಯಥೆಪಟ್ಟವು. ಗುಹೆಯ ಒಳಗೆ ಬಂಧಿತವಾದ ಜಿಂಕೆಗಳಿಗೆ ನಾವು ಬಾಣಲೆಯಿಂದ ಬೆಂಕಿಗೆ ಬಿದ್ದವು ಎಂದು ಈಗ ಅರಿವಾಗತೊಡಗಿತು. ಮಂಗಗಳ ಚೀರಾಟದ ಧ್ವನಿಯು ಈಗ ಸ್ಪಷ್ಟಿಪಟಲದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನೆಲೆಗೆ ಬಂದು, ತಾವು ಬಂದು ಸೇರಿರುವುದು ವದ್ಯತಾಣವೆಂದು ಅರಿವಾಗುತ್ತಲೇ ಬೆವರತೊಡಗಿದವು. ಹಸುವಿನ ವೇಷದ ಕೇಸರಿಯ ಹೆಬ್ಬಾಯಿಯ ಮುಂದೆ ಜಿಂಕೆಗಳು ಅಸಹಾಯಕತೆಯಿಂದ ಮಂಡಿಯೂರಿ ಕುಳಿತು, ತಮ್ಮ ಸಾವಿನ ಸರದಿಗಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದವು!

ಜಗತ್ತಿನ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ದೇಶವಾದ ಭಾರತವು ಈಗ ಹದಿನೈದನೆಯ ಲೋಕಸಭಾ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೇ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಹಾಗೂ ಅದ್ಭುತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಸರ್ವ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಯಶಸ್ಸು ಅಡಗಿರುವುದೇ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ಜನ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಿಂಕೆಗಳು ಕೇಸರಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಮರುಳಾದಂತೆ ಜನರು ಪೊಳ್ಳು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತುವವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾರ ಮಾರುವವರಿಗೆ ಶರಣಾಗದೆ, ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ಮಂಗಗಳಂತೆ ಜಾಗೃತರಾಗಿ ವರ್ತಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಷ್ಟೆ ನನ್ನ ಆಶಯ.

ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ : ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ*

□ □ ಮೂಲ:

ಇರ್ಫಾನ್ ಹಬೀಬ್

ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ:

ಪ್ರದೀಪ್‌ಕುಮಾರ್ ಶೆಟ್ಟಿ ಕೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು,
ಸರ್ಕಾರಿ ಪದವಿಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜು,
ಬೈಂದೂರು,
ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು,
ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ-576214.

ರಿಲೀಜಿಯನ್ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಜ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಡಿಕ್ಷನರಿಯು 'ರಿಲೀಜಿಯನ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವೈವಿಧ್ಯದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆಯಾದರೂ ಕೆಲವು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು.

1. ಒಂದು ಆಳುವ ದೈವೀ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ ಆಸೆಯ ಕ್ರಿಯೆ ಅಥವಾ ನಡತೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿ, ಆಚರಣೆಗಳ ಭಾಗ.

2. ಮಾನವನ ವಿಧಿ-ಅದೃಷ್ಟ-ಭವಿಷ್ಯದ ನಿಯಂತ್ರಣವು ಒಂದು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಉನ್ನತ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ, ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಗೆ ವಿಧೇಯವಾಗಿರುವ, ಗೌರವಿಸುವ, ಅರ್ಚಿಸುವ ಕ್ರಮ, ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಮನೋಭಾವ ಈ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ, ಇಂತಹ ನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರಭಾವ, ಪರಿಣಾಮ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮುದಾಯದ ಮೇಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ.

ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಡಿಕ್ಷನರಿಯ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ

* ಈ ಲೇಖನವು ಇರ್ಫಾನ್ ಹಬೀಬ್ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ *Religion in Indian History* ಕೃತಿಗೆ ಬರೆದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ. ಈ ಅನುವಾದಿತ ಕೃತಿಯನ್ನು ಚಿಂತನ ಪ್ರಕಾಶನ ಹೊರತರುತ್ತಿದೆ.

ದೇವರ ನಂಬಿಕೆಯ ಆಸ್ತಿಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ ಎನ್ನುವಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಾಲ ನೆಲೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯು ಮನುಷ್ಯ ಚಿಂತನೆಯ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ, ಸಹಜ, ಅತಿಮಾನುಷ-ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸತ್ಯ, ಶಕ್ತಿ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಅಥವಾ ಸಮೂಹದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಊಹಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕೂಡಾ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ರಿಲೀಜಿಯನ್‌ನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯು, ಬರೀ ಆಸ್ತಿಕ ನಂಬಿಕೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಳ್ಳದೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಆರಾಧನೆ, ಮಾನವ ದೇವರಾಧನೆ ಪಂಥ (ಫರೋಹ್ ಮಾದರಿ) ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಧರ್ಮಕಮಗಳಾದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ, ಜೈನಧರ್ಮಗಳಂತಹ ಕರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದನೀಯ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಕೂಡಾ ಒಳಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ರಿಲೀಜಿಯನ್ ಶಬ್ದದ ವಿಸ್ತಾರೀಕರಣ, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಡಿಕ್ಷನರಿಯಲ್ಲೇ ಹೇಳುವ ಹಾಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಕಂದಾಚಾರಗಳನ್ನೂ, ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಯಾವುದೋ ಸಂಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಯವನ್ನೂ, ಕಲ್ಪನೆಯ, ನಿಗೂಢವಾದ ಅತಾರ್ಕಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು, ನಂಬಿಕೆಯ ತತ್ವ (Tenet)ವನ್ನೂ, ಅವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭಯ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಒಳಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾರಣಗಳ ಅವಗಾಹನೆಗೆ ಒಳಪಡದ ರೀತಿಯ ಅಂಶಗಳ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದರೂ ಕೂಡಾ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಕಂದಾಚಾರಗಳು ಅವುಗಳದ್ದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವಂತಹ ಬಗೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಇವು ಒಳಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮ ಮಾನವನ ನಡತೆಯನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮೂಲಾಂಶವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಒಂದು; ಅತ್ಯಂತ ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಾದ, ಸಹಜವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಮಾನವನು ಅವನ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದ ಮೇಲೆ, ಪ್ರಾಯೋಗಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎರಡು; ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಆತ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ರೂಢಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶನಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಅತಿಮಾನುಷ-ಅತಿಪ್ರಾಕೃತಿಕ (Super Natural) ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯುವುದು. ಸಾವಿನ ಭಯ ಕೂಡಾ ಮಾನವನಿಗೆ ಒಂದು ಮರಣೋತ್ತರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಯೇ ಕೊಡುತ್ತದೆಂಬ ಅಥವಾ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕರುಣಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಧರ್ಮ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಮನೋಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಹಾಗೆ ಕೂಡಾ ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಲ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮಾತು ಅವನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಜೀವನದ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ (1844) “ಧರ್ಮವು ದಮನಿತ ಜೀವಿಯ ನಿಟ್ಟುಸಿರು, ಹೃದಯ ಹೀನ ಜಗತ್ತಿನ ಹೃದಯ, ಚೈತನ್ಯರಾಹಿತ ಸಂದರ್ಭದ ಚೈತನ್ಯ, ಧರ್ಮ ಜನರ ಅಫೀಮು”¹.

ಈ ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮುನ್ನುಡಿ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, “ಮಾನವ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ, ಧರ್ಮ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ”.² ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಇದನ್ನು “ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಬುನಾದಿ” ಎಂದೇ ಬಗೆಯುತ್ತಾನೆ, ಇದು ಒಬ್ಬ ವಿಮರ್ಶಾ ಚರಿತ್ರಕಾರನ ನಿಲುವು ಕೂಡಾ ಆಗಿದೆ. ಹೊರತಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನೇ ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮ ಮಾನವನ ನಡತೆಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿ ಮಾನವನನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯ-ಆಗಿದ್ದು ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕ, ಆತನ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಮಾನಸಿಕ ರಚನೆಗಳ ಹಾಗೆ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡಾ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದು, ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನನ್ನು

ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದ ಲುಡ್ವಿಗ್ ಪುವರ್‌ಬಾಕ್‌ನ ಕೃತಿ, ದಿ ಎಸೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿ(1841)ಯಲ್ಲಿನ ವಾದಗಳು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ 'ಮಾನವನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಮೆ (ಇಮೇಜ್) ಯಲ್ಲಿಯೇ ದೇವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಆದರೆ ಅದನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಇಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ದೇವರು ಏನು ಮಾನವನಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಇಮೇಜ್‌ನ ಮೂಲಕ.³ ಕ್ರಮೇಣ ಮಾನವನ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಅತಿಮಾನುಷತೆ ಅಥವಾ ಸೂಪರ್‌ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಕುಗ್ಗುತ್ತಾ ಸಾಗಿತು. ಇಂತಹ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂದರ್ಭ ಮತ್ತು ಗತಿಯಲ್ಲಿ, ಮಾನವ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ದೇವರಿಂದ ಪಡೆದು, ತನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.⁴ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಪಂಥಗಳು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು, ಕಂದಾಚಾರ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳ ಸಂಚಯವೆಂದೂ ಕೂಡಾ ಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತಾ ಹೋದವು ಅಥವಾ ಚೈನಾದ ಹಾಗೆ ನೈತಿಕ ಸಂಹಿತೆಯ ಧರ್ಮಗಳಾದವು.

ಧರ್ಮಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ನೈತಿಕ ಸಂಹಿತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹುದುಗಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತವೆ. ಧರ್ಮವು, ಅಥವಾ ಅದರ ಕೆಲವು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳ ಅಂದರೆ, ಅವುಗಳ ಸಂದರ್ಭದ ಸಮಾಜೋ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು 1867ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅದರ ಭೂರ್ಜು ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು, ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟ್‌ಸಮ್, Diesm (ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತಿ ನಂಬುಗೆಯ ಕ್ರಮ) ಮುಂತಾದವುಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿತ್ವದ ಉಗಮಕ್ಕೆ, ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದವು.⁵ ಸುಮಾರು 1904-05ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ಗೆ ವೈರುಧ್ಯವಾಗಿ ನಿಲುವು ತಳೆದ ಮ್ಯಾಕ್‌ವೆಬರ್‌ನು 'ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಎತಿಕ್' (ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ನೀತಿ) ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿತ್ವದ ಚೈತನ್ಯವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿಯ ಮೂಲ ಕೂಡಾ ಅದೆಂದು ಸಾರಿದ.⁶ ಆದರೆ ವೆಬರ್‌ನ ಈ ಪ್ರಮೇಯದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾತ್ರ ಅಸಮರ್ಪಕ.⁷ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಧರ್ಮ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಅಂತಹ ಧರ್ಮ ಕೂಡಾ ಅದನ್ನು ಸುದೃಢವಾಗಿರಿಸಿ ಕಾಯುತ್ತದೆ, ಸಮಾಜ ಕೂಡಾ ಕಾಯುತ್ತದೆ, ಎನ್ನುವಲ್ಲಿಗೆ ಧರ್ಮ ಕೂಡಾ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಾರಣದ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಜಾಲ ಕೂಡಾ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಪುವರ್‌ಬಾಕ್ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, ಹೆಚ್ಚು ದೇವರಿಂದ ಮಾನವನು ಪಡೆಯುವುದೆನ್ನುವುದು ಕಾರಣದ ಪ್ರಭಾವಲಯ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ, ರಿಲೀಜಿಯನ್ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವ ಪರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸತ್ಯದ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಬಗೆಯಬಹುದಾದರೂ ಕೂಡಾ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಗಳನ್ನು ಅವಲಕ್ಷಿಸಿಯಲ್ಲ. ಧರ್ಮಗಳು ಅವುಗಳ ಮೂಲಭೂತ ನೆಲೆಯಾದ ಅವೈಚಾರಿಕತೆಯೆಂಬ ಸೂಪರ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಆ ರಚನೆ ಥಿಯಾಲಜಿ ಮತ್ತು ಫಿಲಾಸಫಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಧರ್ಮದ ಕೆಲವು ಅಂಗಗಳು ಕಾರಣದ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಜಾಗತೀಕರಣದಂತಹ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರ ಆಸಕ್ತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೀಯ ಯೋಗ್ಯತಾ ಪತ್ರಗಳ ಹಾಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೆ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿಯು! ದುಃಖದ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ

ಬೇರುಗಳು ಹಲವು ದಾರಿ ಮತ್ತು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ನೆಲೆನಿಂತು ನಿಯತವಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಚಕಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಯುಗದಲ್ಲಿ ರಿಲೀಜಿಯನ್

ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮದ ಮೇಲೆ ಹೋಮಿನಿಡ್ ಮಾನವ ತಾರ್ಕಿಕ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಯ ಮೇಲೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ, ಅವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಅದೃಶ್ಯೀಯ-ಅಮೂರ್ತ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡಾ ಭಯಪಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಭಯದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ, ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅತಿಮಾನುಷ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು, ಮತ್ತವುಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳ ಮೂಲಕ ತುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ ನಿಷ್ಕರಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಆಯಾಮದಲ್ಲೇ ರಿಲೀಜಿಯನ್ ಜನ್ಮ ತಾಳಿತು. ಸಾವೆಂಬ ಭೀಕರ ದುರಂತವನ್ನು ಎಣಿಸಿ, ಹೆದರಿ ಬೇರೆಯೊಂದು ಲೋಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೂಡಾ ಇದರ ಭಾಗವೇ ಹೌದು. ಮಾನವನ ಸಮಾಧಿಯ ಸಾಂಕೇತಿಕತೆ ಧರ್ಮದ ಆಗಮನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯ ಕೂಡಾ ಹೌದು. ಅಂತಹ ಘಟನೆ ನಮ್ಮ ಮಾನವನ ಮೂಲವಾದ ಹೋಮೋಸೇಪಿಯನ್ ವಿಕಾಸವಾಗುವವರೆಗೆ ಕಾಯಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು, 2,30,000 ರಿಂದ 30,000 ವರ್ಷದ ಹಿಂದಿದ್ದ ನಿಯಾಂಡರ್ ತಾಲ್ ಮಾನವನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸಮಾಧಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಉಜ್ಜಿಕಿಸ್ತಾನದ, ತೆಷ್‌ಕಿ‌ತಾಷ್ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದ 'ಮಾಸ್ಟೇರಿಯನ್' ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಿಯಾಂಡರ್ ತಾಲ್ ಮಾನವನ ಸಮಾಧಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೈಬೀರಿಯನ್ ಪರ್ವತದ ಆಡಿನ 6 ಜೋಡಿ ಕೊಂಬುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ನಿಯಾಂಡರ್‌ತಾಲ್ ಬಾಲಕನ ಸಮಾಧಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.¹⁰ ನಮ್ಮ ಮಾನವನ ಸೇಫಿಯನ್ ಸಂತತಿಯು ಈ ಮೊದಲೇ ಇದ್ದ ಈ ಮೇಲಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸರಿಸುಮಾರು 1,50,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹೋಮೋಸೇಫಿಯನ್ ಸಂತತಿಯ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ಸಿಗುವುದು 25,500 ರಿಂದ 10,500 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತಹ ಆರಂಭದ ಹಳೆ ಶಿಲಾಯುಗದ ಬಾಗೋರ್(ಝಾರ್ಖಂಡ್‌ನ ಸಿಧಿ ಜಿಲ್ಲೆ)ನಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ(ಸ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಟೋನ್)ಯು ಪ್ಲಾಟ್‌ಫಾರ್ಮ್‌ನಂತಹ ರಚನೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಲೈಮ್‌ಸ್ಟೋನ್ ರೀತಿಯ (ferruginous) ಮರಳು ಶಿಲೆಯಂತೂ ದೂರದಿಂದ, ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ತಂದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಇದು ಅಲ್ಲಿನ ಅತಿವಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಥದ(cultric) ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅಂತಹ ದೈವೀ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕತೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಸಾಬೀತುಪಡಿಸುತ್ತದೆ.¹¹ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. 10,000 ರಿಂದ 8,000ದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಂಗಾ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿಲಾಯುಗದ ಬೇಟೆಗಾರ-ಸಂಚಯಗಾರರು (ಹಂಟರ್ಸ್-ಗ್ಯಾಡರ್ಸ್) ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಾಡುತಳಿಯ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳೂ ಕೂಡಾ ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತ ಸಮಾಧಿಗಳು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೂಳೆ ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ವಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪರಲೋಕದ ಆಹಾರದ ಮೂಲವಾಗಲು ಸತ್ತಂತವುಗಳು ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಮೂಳೆಯ ಆಭರಣಗಳು ಬರೀ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಲ್ಲದೇ ಆಕರ್ಷಣೆಯಂತಹ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಕೂಡಾ ಆಗಿತ್ತು.¹² ಅಲಹಾಬಾದ್‌ನ ಬೇಲಾನ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೂಳೆಯ ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಕೊರೆದ ಆಸ್ಟಿಚ್ ಪಕ್ಷಿಯ ಮೊಟ್ಟೆ ಓಡುಗಳು (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಾಟ್ನಿಯಲ್ಲಿ)

ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ರೋಜ್ಜೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅವಶೇಷಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅತಿವಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.6000ಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಭೋಪಾಲ್ ಸಮೀಪದ ಭಿಂಭೇಟ್ಯಾ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಕೂಡಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗದ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ತಳಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಧಾರ್ಮಿಕ ರೂಪಕತೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಭೌತ ಅವಶೇಷಗಳು, ಅತಿಮಾನುಷ ಅಥವಾ ಅತಿಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಿಯು ಎಲ್ಲವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾ, ಇಂತಹ ನಂಬಿಕೆಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಆ ಕಾಲದ ಮಾನವ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಂಘಟಿತ ನಂಬಿಕೆಗಳಾಗಿದ್ದವು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಬು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಕಾರ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, ಮೇಲ್ ಹಳೆಶಿಲಾಯುಗದ ಹಂತದಲ್ಲಿ¹³ ಸಮುದಾಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮುಖ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ಅವನು 'ಮಾಟಗಾರ ವೈದ್ಯ' ಅಥವಾ ಶಮನ್ ಆಗಿದ್ದ. ಈ ಶಮನ್, ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಚೈತನ್ಯ (ಸ್ಪಿರಿಟ್)ಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂವಹನ ನಡೆಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಈತ ಯಕ್ಷಿಣಿ(Magic)ಯ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗುಂಪಿನ ಉಳಿಕೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇಟೆಯ ಆಶಾವಾದದ ಭರವಸೆ ಕೊಡಬೇಕಿತ್ತು.¹⁴

ಇವುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಊಹೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುಗಳಾಗಿವೆ. ಆದಿವಾಸೀ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆರಂಭದ ಈ ತೆರನಾದ ಆದಿವಾಸೀ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಸಂಚಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಿಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷಜ್ಞ ಅಥವಾ ಶಮನ್‌ನನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿದ್ದರು ಎನ್ನುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.¹⁵ ಆ ಕಾಲದ ಈ ಬೇಟೆಯಾಟದ-ಸಂಗ್ರಹಣ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳು ತುಂಬಾ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದವು.¹⁶

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯಿಂದ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಕ್ರಾಂತಿ(Neolithic Revolution)ಯಾದ ನಂತರದ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ನಮಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ, ಪ್ರಾಚ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದಾಖಲೆ, ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.¹⁷ ಭಾರತೀಯ ಉಪಖಂಡದಲ್ಲಿನ ಈ ಅವಧಿಯ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ನಿವೇಶನ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳವೆಂದರೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಕೈಟ್ಲ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಮೆಹರ್ಘರ್. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರಿಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.7000 ದಿಂದ 4000ದವರೆಗೆ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಪಶುಗಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದು ರಿಲಿಜಿಯನ್‌ನ ಸಂಕ್ಷೇಪಗಳು, ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಯ ಭಾಗಗಳು ಬೆಳೆದು ಅವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದಂತಹ ವರ್ಗಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಕೆಂಪುಕಾವಿಮಣ್ಣಿನ (Red Ochre) ಪಾತ್ರೆ, ಉಪಕರಣಗಳು(Tools) ಮತ್ತು ಬಲಿಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಬಲಿಗಳು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮರಣೋತ್ತರ ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಅದರ ನಿಯತತೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀಮಂತರು ಮಣಿ, ನೀಲ, ಲ್ಯಾಪಿಸ್ ಲಜೂಲಿ, ಕಾರ್ನೆಲಿಯನ್, ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪುಗಳ ಆಭರಣವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇವು ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿದ್ದವು ಕೂಡಾ.¹⁸ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಪಾದದ ರಚನೆಯ-ಪಿಟೀಲಿನಾ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಯ ಕೆಂಪುಕಾವಿಮಣ್ಣಿನ ರಚನೆಗಳು ಅಕ್ಷರಶಃ ದೈವಗಳ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ವರೂಪದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಕೂಡಾ ಪ್ರಜನನ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ.¹⁹

ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರಂಭದ ಕೃಷಿ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಾತೃದೇವತೆ' ಉಗಮಗೊಂಡಿರುವ ಪರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಲೈಂಗಿಕತೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣತೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾತೃದೇವತೆ ಬೆಳೆದು ಇಂತಹ ಮಾತೃದೇವತೆಯನ್ನು ಓಲೈಸಿದರೆ ಯಶಸ್ವಿ ಬೆಳೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹತೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೂಡಾ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.²⁰

ಮಿಗುತೆ (ಉತ್ಪಾದಿತ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ, ಉಳಿಕೆ) ಆರಂಭಗೊಂಡ ನಂತರದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು, ಸ್ವರೀಕರಣವು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಲೇ ಅದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನಂಬಿಕೆ, ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿತು. ಪೂರ್ವ-ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಹೊರಗಿನ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ಸಮಾಜವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ರೂಪುತಾಳಿತು. ಹಾಗೇ ಇಡೀ ಸಮುದಾಯವೇ ಹಲವು ಸ್ತರಗಳಾಗಿ ಒಡೆದ ಮೇಲೆ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರದ ಮೇಲೆ, ಈ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳು ಈ ಸ್ವರೀಕೃತ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದುವು ಕೂಡಾ. ಹಾಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸುವ, ನೋಡುವ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ರಿಲಿಜಿಯನ್ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆ ಅಥವಾ ಹರಪ್ಪಾ ಸಂದರ್ಭದ ಧರ್ಮವು ನಗರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ನೇಗಿಲಕುಳದ ಬಳಕೆ, ಎತ್ತಿನಗಾಡಿ, ಕಂಚು, ಬರವಣಿಗೆ, ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. 2500-2000 ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನುವುದು ಡಿ.ಡಿ. ಕೊಸಾಂಬಿ ವಾದ.²¹ ಆದರೆ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಂಧೂಕಣಿವೆ ನಾಗರೀಕತೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಿಲಿಜಿಯನ್ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿತ್ತು ಎನ್ನವುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ರಾಜ್ಯವು ಬಲದ ಮೇಲೆ ಕಡಿಮೆ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಧರ್ಮವು ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಒಪ್ಪಲಾಗದು.²² ಕೊಸಾಂಬಿ ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು, ಮೆಸಪೋಟೇಮಿಯಾದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ 'ಝಿಗುಂಚ್' ರೀತಿಯ ದೇಗುಲದ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹಾಗಿನ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊನಲ್ಲಿಯ ಸಿಟಾಡಲ್ (ನಗರದ ಹೊರ ಆವರಣ, ಕೋಟೆ ರೀತಿ ರಚನೆ) ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಕೊಳದ ತರ್ಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.²³ ಚರ್ಚಿಸುವ ಭೌತಿಕ ರೂಪಗಳು ಮೇಲಿನ ದೂರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಸಿಂಧೂ ನಾಗರೀಕತೆಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ²⁴ ಅತ್ಯಂತ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಆಯುಧಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಂತಹ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೇಗುಲ ಅಥವಾ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಯ ಸ್ಥಳಗಳೆಂದೂ ಕೂಡಾ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಚೋದಿತ ಚರ್ಚೆಯಿರುವುದು, ಅದರ ಧರ್ಮವು ಅದರ ನಾಶವಾಗುವ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಮುಂದುವರಿದು, ನಂತರ ಹರಪ್ಪಾವನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿತು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡಿತು ಎಂಬುದು. ಆರ್ಯನ್ ಅವಧಿಗೆ ಸ್ಪುವರ್ಟ್ ಪಿಗ್ಗಟ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರುವಿನಲ್ಲಿಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬಾವಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸಿಕ್ಕಿದ ಒಡೆದ ಆವೆಮಣ್ಣಿನ ಕಪ್‌ಗಳು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಮಲಿನತೆಯೆಂಬ ಆಧುನಿಕ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಸಂವೇದಿತನಗಳೆಂದೂ ಕೂಡಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸಿರುವುದು

ಮಹತ್ವದ್ದು. ಆ ಕಪ್‌ಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯವರು ಎರಡನೇ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸದಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಡೆಸಿರಬಹುದೆನ್ನುವುದು ಪಿಗ್ಗಟ್ ವಾದ.²⁵ ಮೊಹಂಜೋದಾರುವಿನ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ಬೃಹತ್ ಸ್ನಾನದಕೊಳ(ಗ್ರೇಟ್ ಬಾತ್) ಮೂಲತಃ ನೀರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿತ ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿ ಸೂಚಿತವೆಂದೂ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳ ಹಾಗಿನದೆಂದೂ ಕಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಸಾಂಬಿ ಕೂಡಾ ಇದನ್ನು ಪುಷ್ಟರವೆಂದೂ, ಅದು ತೀರ್ಥಗಳ ಆದಿರೂಪ(ಪ್ರೋಟೋಟೈಪ್)ಎನ್ನುತ್ತಾ ಮಾನವನು ಮಾನವ ಅಪ್ಸರೆ²⁶(Nymphs)ಗಳ ಜೊತೆ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದೆಂದೂ ಕಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಲಿಪಿ ತಜ್ಞ ಐರಾವತನ್ ಮಹದೇವನ್ ಹೇಳುವ ಸಿಂಧೂಕಣಿವೆಯ ಏಕಶೃಂಗಿ ಮುದ್ರೆ(Unicorn Seal)ಯು ಸೋಮನನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪಂಥದ ವಸ್ತು(Cult object) ಎಂದೂ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸೋಮ ಅಥವಾ ಆರ್ಧ್ರ ಸೋಮ ಪಾನೀಯವೂ, ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ (ಸಿಂಧೂಕಣಿವೆಯಿಂದಲೇ) ಆರಂಭಗೊಂಡಿದೆಯೆಂದೂ ಕೂಡಾ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.²⁷ ಯೋಗಿಕ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಒಂದು ಮುರಿದ ಮುದ್ರೆಯ ಸುತ್ತ ಹುಲಿ, ಆನೆ, ಘೆಂಡಾಮೃಗ (ರೈನೋ) ಮತ್ತು ನೀರೆಮ್ಮೆ ಇರುವ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಅವರು, ಪಶುಪತಿ ಶಿವನ ಮೊದಲಿನ ಆದಿಶಿವ(ಪ್ರೋಟೋ ಶಿವ) ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದರು ಕೂಡಾ ಪಶುಪತಿಯ ಪರಿವೃತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಂಗೋಪಿತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಿರದೇ, ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಿವೆ.²⁸ ಹರಪ್ಪಾ ಕಣಿವೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಆವೆಮಣ್ಣು(ಟೆರೈಕೋಟಾ)ಯುಕ್ತ ಸಾಲು ಒಲೆ ರೀತಿಯ ರಚನೆ ಅಥವಾ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು (ಕಾಲಿಬಂಗಾನ್, ಲೊಥಾಲ್, ಬನವಾಲೀ, ನಾಗೇಶ್ವರ್ ಎಲ್ಲವೂ ಇಂಡಿಯಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು) ಯಜ್ಞವೇದಿಗಳೆಂದೂ ಕೂಡಾ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಕಾಲಿಬಂಗಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಂತೂ ಎತ್ತಿನ ಮೂಳೆಗಳು ಕೂಡಾ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ವೈದಿಕ ಕಾಲದ ಆಹುತಿಯ, ಯಜ್ಞದ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತಳಕುಹಾಕುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮೂಡಿದೆಯಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಕಾಲಿಬಂಗಾನ್ ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ, ಕೂಡಾ ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞವೇದಿಗಳೆಂದು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಕರೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.²⁹

ಏಕೈಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಘಟನೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದಾದ ಮೇಲಿನವುಗಳನ್ನು ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವು ಊಹಾತ್ಮಕವೆಂದೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತೀ ಪ್ರಸಂಗ-ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೂ ಕೂಡಾ ಪರ್ಯಾಯವಾದಂತಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೂ ಕೂಡಾ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಸಂಘಟಿತ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗಲೂ ಕೂಡಾ, ಅವುಗಳು ಸಿಂಧೂನಾಗರಿಕತೆಯ ಧರ್ಮಲಿಪಿಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಯನ್ನೂ, ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ಬರಹವನ್ನು ಓದಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ, ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿತವಾದ ಸಂಗತಿ. ಅಂತಹ ದೈವಗಳು ಅವುಗಳ ಒಡೆಯರೆಂದೂ ಮತ್ತು ಅವರು ಶ್ರೀಮಂತ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಯುತರೆಂದೂ ಕೂಡಾ ಕಥಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಪೂಜಿತರಾದರು. ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣಿರೂಪಕ(Zormorphic)ಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ದೈವಗಳಾದರೂ ಮಾನವರೂಪಕ(Anthropomorphic) ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತವುಗಳು.

ಐರಾವತನ್ ಮಹದೇವನ್ ಸರಿಸುಮಾರು 1521 ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1164 ಮುದ್ರೆಗಳು

(ಏಕಶೃಂಗಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕೊಂಬಿನ ಭುಜವಿರದ ಗೂಳಿ) 154 ಗೂಳಿ, 56 ಆನೆ (ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಂಬಿನ ಆನೆ), 16 ಹುಲಿಗಳು, ಕೊಂಬಿನ ಹುಲಿ 5, 39 ಘೆಂಡಾಮೃಗ, 36 ಆಡು ಮತ್ತು ಹರಿಣ(antelope) ಮತ್ತು 10 ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಸರಗತ್ತೆ(hare)ಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಹದೇವನ್ ಬರೀ 43 ಮುದ್ರೆಗಳು ಮಾನವರೂಪಕ ಚಿತ್ರಿತ ಏಕೈಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ.³⁰ ಇವು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಈ ಮಾನವರೂಪಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದಿಶಿವನಂತಹ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದ ಆಕೃತಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಕೂಡಾ ಆರ್ಧ್ರ ದೈವವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅದಲ್ಲದೇ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ಸಿಲಿಂಡರ್ ಆಕೃತಿ (ಶಂಕು) ಮುದ್ರೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವಂತಹ ಹುಲಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಹೆಣ್ಣು ವೈದಿಕ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಸಪೋಟೇಮಿಯಾದ ಹೀರೋ ಗಿಲ್ಮೆಷ್ ಎರಡು ಹುಲಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುವ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹೋಲುವ ಚಿತ್ರವೂ ಇದೆ.³¹ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೆಂತ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಸಮಾಧಿ ಪದ್ಧತಿ. ಹೇಣವನ್ನು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮಲಗಿಸಿ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಹರಪ್ಪಾ, ಕಾಲಿಬಂಗಾನ್ ಮತ್ತು ಲೊಥಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವುದು ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ, ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಕ್ರಮಗಳೊಂದಿಗೆ ತಳಕು ಹಾಕುವುದಂತೂ ದುಸ್ತರ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂಕಣಿವೆ ಹೊಂದಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಶದೊಂದಿಗೆ ಮರೆಯಾದವು ಮತ್ತು ಮರೆಯಾದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಧರ್ಮದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡವು ಎಂಬ ವಾದದಲ್ಲಿನ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಹೋಲಿಕೆಯು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಜಾತಿ (Religion and Cast)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವರ್ಚಿಸ್ಸಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ಜಾತಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವ ಹಾಗೆ, ಜಾತಿಯೆಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ನಿಖರವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಒಳಸಮೂಹ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರವಾದ ಒಳಸಮೂಹದ ಗುಂಪು (Endogamy and Hipergamy) ಮತ್ತು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿಖರವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಸಮುದಾಯ. ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದು, ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಗಳೂ ಕೂಡಾ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಗುರುತುಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಏಣಿ ಶ್ರೇಣಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಾನ ಚರ್ಚಾಸ್ಪದವಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಪ್ರತಿ ಪ್ರಕ್ರಮ ಅಥವಾ ಗುರುತುಗಳು ಅಥವಾ ಜಾತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಇತರ ಜಾತಿಗಳಿಗಾದ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯ(ಪ್ಯೂರಿಟಿ) ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಕೂಡಾ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.³²

ಈ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಜಾತಿಯ ರಚನೆಗೆ ಒಂದು ಧರ್ಮದ ಲೇಪವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾ, ಲಾಯಿ ಡ್ಯುಮಾಂಟ್ ಎನ್ನುವ ವಿದ್ವಾಂಸ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, ತನ್ನ ಮಾನವಸ್ವರ(ಹೋಮೋ ಹೈರಾರ್ಕಿಸ್)ಗಳಲ್ಲಿ ಈ

ಹಿಂದೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಳು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸಂಘಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ.³³ ಇದು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಡ್ಯುಮಾಂಟ್ ಹೇಳಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಾತಿಯ ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ವಿವಾದಕ್ಕೆಡೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡಾ,³⁴ ಆತನ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಾದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಅಥವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾದವೆಂಬ, ಕಾರಣಾತ್ಮಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವು, ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ವಿಕಾಸ, ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಸುಸಂಗತ ಸೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರದ ಚರ್ಚೆಯಂತೂ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.³⁵ ಅದನ್ನು ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ, ಎರಡರ ಅಂತರ್ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಮೂರ್ಖತನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇನೆಂದರೆ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಕಾಸವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಯಂಪರಿಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿತ್ತೇ ಮತ್ತು ಅದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ನೀತಿಸಂಹಿತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹುಟ್ಟಿ ಮಾನ್ಯತೆಯ ಬೀಜವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಭಾಗವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದು.

ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವ ವಾದವೆಂದರೆ, ಪರ್ಯಾಯ ಯೋಚನೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗಿವೆಯೆಂಬುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ 'ವರ್ಣ' ಪ್ರಕ್ರಮವನ್ನು ಅದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದು ಕೂಡಾ ಸರಿಯಲ್ಲ.³⁶ ಆದಾಗ್ಯೂ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿರುವ ವರ್ಣಪ್ರಕ್ರಮವು ಎರಡು ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಒಂದು ವೃತ್ತಿಯ ಅಳವಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹ(Endogamy), ಇವುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಾತಿಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಜಾತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದ ಕೂಡಾ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.³⁷ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಯಾಗುವ ಈ ಶಬ್ದ ಕೂಡಾ 'ವರ್ಣದ' ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತದೆ.³⁸

ಋಗ್ವೇದದ 9ನೆಯ ಮಂಡಲದ ಸೂಕ್ತ 112ರಲ್ಲಿ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯದ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆಯಾದರೂ ಕೂಡಾ ಅವುಗಳನ್ನು ವಂಶಾನುಗತವೆಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ 'ಸಂಪತ್ತಿನಡೆಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತೇವೆ, ವಿವಿಧ ಯೋಜನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಗೋವುಗಳ ಹಾಗೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತೇವೆ' ಎನ್ನುವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.³⁹

ವಾಜಸನೇಯಿ ಸಂಹಿತೆಯಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ವಿವೃತ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ವೃತ್ತಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾದರೂ ಕೂಡಾ ಅದು ಕೂಡಾ ಅನುವಂಶೀಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಲ್ಲ.⁴⁰

ಈ ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ನಮಗೆ ಅರಿವಾಗುವುದು ಅಥರ್ವ ವೇದದಿಂದ. ಒಬ್ಬ ಮಹಿಳೆ ಹತ್ತು ಗಂಡಂದಿರನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ್ಯೂ ಕೂಡಾ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅವಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಿತ್ತು ಮತ್ತು ಈ ಮೊದಲಿನ ವೈಶ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಜನ್ಯ(ಕ್ಷತ್ರಿಯ)ನಿಗೆ⁴¹ ಈ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾಗಬಹುದಾದರೂ ವಾಜಸನೇಯಿ ಸಂಹಿತೆ ಹೇಳುವ, ಆರ್ಯನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸುವ, ಶೂದ್ರನಿಗಿಂತ, ಶೂದ್ರನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸುವ ಆರ್ಯನ ಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಅಂತಸ್ತು ಗಣನೀಯ

ವೆನ್ನುವುದು ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹದ ಬಗೆಗೆ ಪುನಃ ಚರ್ಚಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಾವಿತ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಎತ್ತುವುದಕ್ಕೂ ಕೂಡಾ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಂತೂ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೊಳಪಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ನೇರವಾಗಿ ಶೂದ್ರನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಪವಿತ್ರ ಗುರುವು ಶೂದ್ರನನ್ನು ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಡುವುದಾಗಲೀ, ಅವನ ಆಹಾರವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಾಗಲೀ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯನ್ನು ನೋಡುವುದಾಗಲೀ ಕೂಡಾ ಸಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತದೆ⁴² (XIV.13). ಆದರೆ ಇಂತಹ ಕೆಲವು ದಾಖಲೆಗಳ ಹೊರತಾಗಿಯೂ ಕೂಡಾ ಇಂತಹ ದೂರವಿರಿಸಿದ, ಪೃಥಕ್ಕಿರಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆ.

ಋಗ್ವೇದದ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನ ತಲೆಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ, ಭುಜದಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯನೂ, ತೊಡೆಯಿಂದ ವೈಶ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾದದಿಂದ ಶೂದ್ರನೆಂಬ ವಿವರಣೆಯು ಸಾಮಾಜಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣದ ಸರಳವಾದ ಘೋಷಣೆಯೂ ಆಗಿದೆ.⁴³ ಇದರ ಮೂಲಕ ಈ ಮೇಲಿನ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಇಳಿಕೆ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿತಾದರೂ ಕೂಡಾ ಜಾತಿಯ ವಿದ್ಯುಕ್ತ ಉಗಮದಲ್ಲಿ ಇದು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.⁴⁴

ಜಾತಿಯ ಮತ್ತು ಜಾತಿಯ ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹ ರೂಢಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೌನವಾಗಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕೂಡಾ ಹಿಂದೆ ವಿಕಾಸವಾಗಿದ್ದ ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯವು (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಐದನೇ ಶತಮಾನ) ಪೂರ್ವ ಭಾರತದ ಸಮಾಜದ ಮೇಲಿನ ಜಾತಿಯಂತಹ ರಚನೆ ಪ್ರಭಾವಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಾತಿಯನ್ನುವ ಘಟಕದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ಕೆಳ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ಜಾತಿಯನ್ನುವ ಅಂತಸ್ತು ವೃತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಚಾಂಡಾಲ ಜಾತಿ, ಬುಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಸುವ ಜಾತಿ, ಬೇಟೆಗಾರರು, ರಥವಾಹಕರು, ಕಸಗುಡಿಸುವವರು ಕೆಳಜಾತಿಯವರೆಂದೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ (ಕ್ಷತ್ರಿಯ) ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ಜಾತಿಯೆಂದು ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಕೂಡಾ, ಬುದ್ಧ ಹೇಳಿದ್ದನೆನ್ನಲಾದ ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಜಾತಿವಾದವು ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು.⁴⁵ ಬುದ್ಧನ ಸ್ವಂತಕುಲವಾದ ಶಾಖ್ಯರಲ್ಲಂತೂ ಅವರ ಮಿತ್ರ ಹಾಗಿರದ ಪರಜರು ಮತ್ತು ಹಿನ್ನೆಲೆ ಕುರಿತು ಬಹಳ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತಿಕೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಅಣ್ಣ ಮತ್ತು ತಂಗಿಯಂದಿರ ನಡುವಿನ ವಿವಾಹವನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಅದು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ತೆಗೆಸಿತ್ತು. ಬುದ್ಧ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ನಂತರ, ಹೇಳಿದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಈ ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದೃಢವಾಗಿದ್ದರೆಂದರೆ, ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹುಡುಗ ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಹುಡುಗಿಯ ನಡುವಿನ ಫಲವನ್ನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಬೇಕಿದ್ದರೆ ಅವರ ಒಂದು ಕುಡಿಯೆಂದು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಕೂಡಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಅನ್ಯತಿಕವೆಂದೇ ಬಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.⁴⁶ ಹೀಗೆ ಈ ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹವು ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧವಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪಾಲಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿಂದ ನಾವು, ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಬರೀ ಪುರೋಹಿತಶಾಹೀ ಪಾವಿತ್ಯತೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾದ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ, ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆಂತರಿಕವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಸರಿಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.700ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪ್ರಸರಣ, ವಾಣಿಜ್ಯ-ವ್ಯಾಪಾರದ ಹೆಚ್ಚಳ (ಆರಂಭದ ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯದಿಂದ ಇದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ) ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಜ್ಯಗಳು,⁴⁷ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಬಯಸಿ ಬೆಳೆದ ಶ್ರಮ ವಿಭಜನೆ, ಒಂದು ಜಾತಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಬಳಿಸದ ಹಾಗೆ ಮೂಡಿಬಂದ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯದ ರೀತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯವು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಏಣಿ-ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಹೇರಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಕೂಡಾ ಯೋಗದಾನವನ್ನು ನೀಡಿದುವು. ವೃತ್ತಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆಯ ರೂಢಿಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹಗಳು ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಿ ಕೆಳಜಾತಿಗಳನ್ನಾಗಿಸಿವೆ. ಶ್ರಮದಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ, ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಸಂಹಿತೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವು.⁴⁸ ಬುದ್ಧನ ನಂತರ ಬಂದ ಸೂತ್ರ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಶಬ್ದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತಾದರೂ ಕೂಡಾ ವರ್ಣಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅನಿಯಮಿತವಾಗಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮನುಸ್ಮೃತಿ ರೀತಿಯ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲದೆ ನಂತರದ ಮೆಗಾಸ್ತಾನೀಸ್‌ನ ಇಂಡಿಕಾ (ಗ್ರೀಕ್ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಸ್ಟ್ರಾಬೋ, ಏರಿಯನ್⁴⁹ ಉದ್ಧೃತಗೊಳಿಸಿದ ಭಾಗಗಳು) ಕೆಲವು ಜಾತಿ ಸಂಬಂಧಿತ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಈ ವರ್ಣಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಜಾತಿಯ ಸಂಘಟನೆಯ ನೆಲೆ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸ್ವಗೋತ್ರ ವಿವಾಹವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಕೂಡಾ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯುತ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಜಾತಿಯ ಬಗೆಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಧ್ಯದ ಜಾತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕೀಳುವೃತ್ತಿಯ (Menial) ಜಾತಿಗಳು ಮತ್ತು ಜಾತಿಯನ್ನು ವಶವು ವೈವಿಧ್ಯದ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆದರೂ ಕೂಡಾ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಠ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮೌಲ್ಯೋತ್ತರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೂಡಾ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಕೂಡಾ ಇದೆ.⁵⁰

ಈ ಮೇಲಿನ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಬರೀ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಜಾತಿ ವಿಕಾಸವಾಗಿ ಹರಡಿತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧನು ಬದುಕಿ, ಪೂರ್ವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾ (ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ್) ಬಂದಿರುವ ಸಮಯದಿಂದ, ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿಗೊಂಡಿರುವ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಉಳಿದಡೆ ಕೂಡಾ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆ(ಕ್ರಿ.ಪೂ.327-325)ಯ ಸಂದರ್ಭದ ಗ್ರೀಕ್ ಕಥನಗಳೂ ಕೂಡಾ ಆ ಕಾಲದ ಜಾತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಬಾರೀ ದಾರ್ಶನಿಕರೆಂದೂ, ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಪಿತೂರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁵¹ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದವರೆಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಮೆಗಾಸ್ತಾನೀಸ್ ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ತೆಳುವಾಗಿ ಜಾತಿ ಸಮಾಜದ ಕುರಿತು ದಾಖಲೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಾವು ಪೂರ್ವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸಮಯದ ಊಹೆಯನ್ನು ಕೂಡಾ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯ ನಂತರದ ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೂ ಕೂಡಾ ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ಅಥವಾ ಮರೀಯ ಪ್ರಕ್ರಮದ ಹಾಗೆ ಜಾತಿ ಹರಡುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಕೂಡಾ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ನಾವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪಾತ್ರವನ್ನು (ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡಾ) ಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆರಂಭದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜಾತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಭೌತಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಬಗೆಗೆ ಬುದ್ಧ ನೀಡಿದ ನೈತಿಕತೆಯ ಉಪದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಾ, ಜಾತಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿದೆ, ತಟಸ್ಥಗೊಂಡಿದೆ.⁵² ಉಪೇಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಅಪೇಕ್ಷೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಅಶೋಕ (ಕ್ರಿ.ಪೂ.270-234) ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ತನ್ನ 'ಧರ್ಮ'ದ ಔಪಚಾರಿಕತೆಯನ್ನು ಬಂಡೆ ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿಸಿದರೂ ಕೂಡಾ, ವರ್ಣ ಅಥವಾ ಜಾತಿಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕೆಲವು ಉಲ್ಲೇಖಗಳ ಹೊರತಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಸಮಾನ ಅಥವಾ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಮತ್ತು ಆಜೀವಿಕ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಜತೆ ಸಾಮ್ಯತೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಡೆ ದಾಖಲಿಸಿದ ಕ್ರಮವಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಜೈನಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಯ ತತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಜೀವಚಕ್ರದ ತಾತ್ವಿಕತೆಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಿಥಕರೂಪೀ ಪುರುಷನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪೋಷಿಸಿವೆ.

ಮಹಾವೀರ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧನ ನಂತರ ರೂಪುಗೊಂಡ ಬೃಹದಾರಣ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ ಮತ್ತು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಗಳ ಪುನರ್ಜನ್ಮ(Transmigration of Souls)ದ ತತ್ವ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಇದಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಈ ತತ್ವಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಬಗೆಯಂತೂ ಚೋದ್ಯವೇ ಸರಿ. ಇದರ ಕುರಿತ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ರಾಜ್ಯ(ಕ್ಷತ್ರಿಯ)ನೊಬ್ಬ ಶ್ವೇತಕೇತು ಅರುಣೀಯನಿಗೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಆತನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅರುಣೀಯನ ತಂದೆ ಗೌತಮ ಆ ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ತಬ್ಬಿಬ್ಬುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಆತ್ಮಗಳ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ, 'ಯಾರ ಗುಣ ನಡತೆ ಪೂರ್ವಜನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಮರುಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅಥವಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಅಥವಾ ವೈಶ್ಯನಾಗಿ ಯಾರ ನಡತೆ ಸ್ವಭಾವವು ಕೆಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅವನು ಕೂಡಲೇ ಕೆಟ್ಟ ಜನ್ಮವನ್ನು ಅಂದರೆ ನಾಯಿ ಅಥವಾ ಹಂದಿ ಅಥವಾ ಚಾಂಡಾಲನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ.'⁵³

ಒಬ್ಬನು ತಾನು ಕೆಳಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದಕ್ಕೆ ಆತನ ಈ ಮೊದಲಿನ ಜನ್ಮದ ಕರ್ಮ / ಕಾರ್ಯಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಕರ್ಮ ತತ್ವವು ಪರಿಪೂರ್ಣ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದಾಗಿರದೇ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬಂದದ್ದಿರಬೇಕು. ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಮಹಾವೀರ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾಗಿ, ಆ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಇದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀತರ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ತಾವೂ

ಕೂಡಾ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಿರಬೇಕು ಹಾಗೂ ಉಪನಿಷತ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿದ್ದ ಪುನರ್ಜನ್ಮ-ಕರ್ಮದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದಲೂ, ಇದಲ್ಲದೇ ಔಪನಿಷದಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ವ ಬರೀ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಜೈನಧರ್ಮ-ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಇದು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಸಾರವು ಕರ್ಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಜಾತಿಯನ್ನುವ ಜನಪ್ರಿಯ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಮಾನ್ಯೀಕರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿತು. ಈ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಮನುಸ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿ ಇದು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿತ್ತು.⁵⁴

ವೈದಿಕರ ಪ್ರಾಣಿ ಯಜ್ಞಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ಬಲಿಯ ವಿರುದ್ಧದ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯು ಜೈನಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳೆರಡರಿಂದ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿತು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಬೇಟೆಗಾರ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಾಹಕ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು. ಅಶೋಕನಧರ್ಮ ಔಪಚಾರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವಧಿಸದಿರುವುದು, ಹೆಮ್ಮೆಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಪಘಾನಿಸ್ತಾನದ 'ಲಾಮ್‌ಗಾನ್' ಪ್ರದೇಶದ ಅಮಾಯಿಕ್ ಶಾಸನಗಳು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಅಶೋಕ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮಾಂಸ-ಮೀನು ತಿನ್ನುವ ಜನರನ್ನು ಗಡಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ದೂಡಿಸಿದ್ದ.⁵⁵ ಹೀಗೆ ಅರಣ್ಯದ ಜನರನ್ನು, ಇತರ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಾಹಕ ಜನರನ್ನು ಈ ರೀತಿ 'ಜಾತಿಯ ಹೊರಗಿನವರು' ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿಸಿದ್ದು ಅವರ ವೃತ್ತಿಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಈ ಅಹಿಂಸೆಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾದ ಅಥವಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕಾರವಾಗತೊಡಗಿದ ಮೇಲಂತೂ, ಈ ಮನೋಭಾವ ಮನುಸ್ಮಿತಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡಾ ದಾಖಲಾಯಿತು. ಇದು ಬರೀ ಬೇಟೆಗಾರ-ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ಜಾತಿಯ ಹೊರಗಿನವರು(outcaste) ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೇ, ರೈತರು ನೇಗಿಲು ಬಳಸಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಭೂಮಿಯ ಜೀವಿಗಳು ಸಾಯುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೂಡಾ ವಿರೋಧಿಸತೊಡಗಿತು. ಈ ಬೌದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಕೊನೆಯ ರೂಢಿಯೆಂದರೆ, ಪ್ರವಾಸಿ ಯೀ-ಜಿಂಗ್ (ಇತ್ತಿಂಗ್ ಕ್ರಿ.ಶ.713) ವರದಿ ಮಾಡಿದ ಹಾಗೆ, ಬುದ್ಧನು ಬೌದ್ಧ ಬಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಗದ್ದೆಯ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿ ಭೂಮಿಯ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಸಾಯಿಸಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮ⁵⁶ ಮುಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಎಲ್ಲಾ ರೈತರನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಶೂದ್ರರೆಂದು ಕರೆಯುವಲ್ಲಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು.⁵⁷

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯು ಒಂದು ಅಭಿಜಾತ(ಕ್ರಾಸಿಕ್) ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕ (ಯೂನಿವರ್ಸಲ್) ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ (ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದ) ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕವಲ್ಲದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರರ್ಥ ಭಾರತದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೇ ಜಾತಿ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು ಎಂದಲ್ಲ. ನಾವು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಹಾಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರುವಂತಹ ಸಂಕೀರ್ಣ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಾಂಶಗಳು ಇದರ ಹಿಂದೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಕರಣ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮಗಳೂ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು, ಮಾನ್ಯೀಕರಿಸಲು ಮತ್ತು ಅದರ ಜೊತೆ ಉಪ ಜೀವಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು ಎನ್ನುವುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ

ಇಸ್ಲಾಂನ ಪ್ರವಾದಿ ಮಹಮದ್ ಕ್ರಿ.ಶ.632ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಇಸ್ಲಾಂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಒಂದು ಏಕದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಧರ್ಮ ಅಖಂಡಿತ ಏಕತೆ ಮತ್ತು ದೇವರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಧರ್ಮ. ಇದು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಸ್ಲಾಂನ ಮೊದಲ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆರಂಭದ ಪ್ರವಾದಿಗಳು, ಯಹೂದಿ ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವಾದಿಗಳ ಹಾಗೆಯೇ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮತ್ತು ಯಹೂದಿ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸೈತಾನ್(Satan)ನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯದ ತೀರ್ಪಿನ ದಿನದಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇಸ್ಲಾಂ, ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಮಾನವನೊಬ್ಬನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ದೇವರಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗುವುದನ್ನೂ ದೇವರೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾಗುವ, ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಅಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಅವನ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದ ದಿನವನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ.622 ರಿಂದ 632ರವರೆಗೆ ಪ್ರವಾದಿ ಮಹಮದ್, ಮೆಕ್ಕಾದ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮದೀನಾ ಪಟ್ಟಣದ ಉಮ್ಮಾ(ಪ್ರಸರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಮುದಾಯ)ದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಈ ಸಮುದಾಯದ ಸದಸ್ಯರು ಜತೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ನೀತಿಸಂಹಿತೆಯ ವಿಧೇಯಕಗಳು ಅಗತ್ಯವಾದುವು. ಆಗ ಕೆಲವೊಂದು ಮೂಲಭೂತ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಾನ್ ನಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. ಕೆಲವೊಂದನ್ನು ಪ್ರವಾದಿಯ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆಯಿಂದ (ಸುನ್ನಾ), ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರವಾದಿಯ ವರದಿಗಳ ಮೂಲಕ (ಹದೀಸ್) ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾನೂನು (ಷರಿಯಾಹ್) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕುರಾನ್‌ನಿಂದ, ಹದೀಸ್‌ನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿ, ಇದರ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣತೆ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆ-ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಪಂಡಿತರು ಮಾಡಿದರು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದ ನಿರಂತರತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾದ ಅರಬ್ ರೂಢಿಗಳು, ಕೆಲವು ಯಹೂದಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳು (ಸುನ್ನತ್, ಹದಿ ಮಾಂಸದ ನಿಷೇಧ, ಕೊಶೇಲ್ ಅಥವಾ ಹಲಾಲ್ ಮಾಡಿದ ಮಾಂಸದ ಬಳಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಒಪ್ಪಂದ ಆಧಾರಿತ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವೊಂದು ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಗಳಿಗೆ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು ನೀಡುವಿಕೆಯಂತಹ ಸಂಗತಿಗಳು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದುವು. ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಕಾನೂನು, ಗುಲಾಮಗಿರಿ, ಕನ್‌ಕ್ಯೂಬಿನೇಜ್ ಅಂದರೆ ಮಹಿಳೆಯ ಜತೆಗೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿ ಮದುವೆಯಾಗದಿರುವುದು, ಮಹಿಳೆಯ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ವಿವರಪೂರ್ಣ ನಿಯಮಗಳು, ಮಹಿಳೆಯ ಸಮಾನತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಂತರವನ್ನು ತಂದವು.⁵⁸

ಪ್ರವಾದಿಯ ಸಾವಿನ ನಂತರ, ಕೆಲವು ಅಂತರಿಕ ಸಂಘರ್ಷದ ಹೊರತಾಗಿಯೂ, ಆತನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳು(ಖಲೀಫರು) ಅರೇಬಿಯಾದ ಉಪಖಂಡವನ್ನು ಗೆದ್ದಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಾದ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಯಾವಾಗ ಅ-ವಂಶೀಯ ಖಲೀಫತನವನ್ನು (ಕ್ರಿ.ಶ.632-660) ಉಮ್ಮಾಯಿದ್ ವಂಶ ನೆಲಸಮಗೊಳಿಸಿತೋ, ಆಗ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಅಲೆಯನ್ನು ಅರಬ್ ಸೈನ್ಯವು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಾ, ಸ್ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಏಷ್ಯಾದ ಮೇಲೆ

ಹಾಯಿಸಿತು. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 712-714ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ(ಸಿಂಧ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಪಂಜಾಬ್)ವನ್ನು ಅರಬ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಅರಬ್ ಮುಸ್ಲಿಂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು (ಕೆಲವು ಇರಾನಿನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಕೂಡಾ) ಭಾರತದ ಬಂದರು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿತ್ತಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಅರಬ್ಬರು ಸಿಂಧ್ ನ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತಾಯಿತು.

ಅರಬ್ಬರು ಸಿಂಧ್‌ನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಹೂಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಂತಹ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಮುಸ್ಲಿಮೇತರರ ಜತೆ ಸಹಬಾಳ್ವೆ ನಡೆಸುವ ಎಲ್ಲಾ ತಯಾರಿಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದ ಪ್ರಮುಖ ದಾಖಲೆಯಾದ ಚಾಚ್‌ನಾಮಾ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಉಳಿದ ಅರಬಿಕ್ ದಾಖಲೆಗಳು ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದೂಗಳು ಯಹೂದಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಜನರ ಅಥವಾ ಆ ಗ್ರಂಥದ ಜನರು (ಪೀಪಲ್ ಆಫ್ ದಿ ಬುಕ್) ಇದ್ದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಪೂಜಾಸ್ಥಳಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಭೂಕಂದಾಯ (ಕರರುಕ್) ಮತ್ತು ತಲೆಗಂದಾಯ(ರುಜಿಯಾ)ವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಈ ಮೊದಲು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಕೊಡಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲಾಯಿತು.⁵⁹ ಇದು ಹಳೆಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ಒಳಗೆ ಹೊಸ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪಾದಬೆಳೆಸಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಆದರೆ ಶೋಷಿತ ಮತ್ತು ಅಶಕ್ತ ಹಾಗೂ ಹೊರಜಾತಿಯ ಸಮುದಾಯಗಳಾದ ಜಾತರ, ಸಿಂಧೂ ನದಿ ಭೂಮಿಯ ದನಗಾಹಿ ಜನರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಭಾರವಾದ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಯನ್ನು ಹೇರಲಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರೇಬಿಯಾದ ದಾಳಿಕೋರ ಮೊಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್‌ಶಾಸಿಮ್ ಇಂತಹ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.⁶⁰ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಪಠ್ಯವಾದ ದೇವಲಸ್ಮೃತಿಯೂ, ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಮತ್ತು ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೆರೂನಿಯೂ ಕ್ರಿ.ಶ. 1035ರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಮ್ಲೇಚ್ಛರು ಅಥವಾ ಮುಸ್ಲಿಂರ ಸ್ವರ್ಣದಿಂದ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರು ಕಳಂಕಿತರಾದ ಕಾರಣ ಅಥವಾ ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರಾದ ಕಾರಣ ಅವರನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.⁶¹

ಇಸ್ಲಾಂ ತನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಅಲುಗಾಟವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಪ್ರವಾದಿಯ ನಿಧನದ ನಂತರ. ಪ್ರವಾದಿಯ ನಂತರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಯಾರು? ಎನ್ನುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಒಡೆತನದ ಪ್ರಶ್ನೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರವಾದಿಯ ಅಳಿಯ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿ ಆಲಿಯನ್ನು ಮತಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಳಗೊಂಡಿತು. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಾ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಫಾತಿಮಿದ್ ಖಲೀಫತೆ, ಸಿಂಧ್‌ನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಷಿಯಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಬಿರುಸಾಗಿ ನಡೆಸಿತು ಅಥವಾ ಕ್ರಿ.ಶ. 950ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಮುಲ್ತಾನಿನ ದೂರಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ಫಾತಿಮಿದ್ ಖಲೀಫೆಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಷಿಯಾಗಳ ಇಸ್ಲಾಂ ಶಾಖೆಯಾದ ಖರಾಮಿತ್ (ಖರಾಮತಿಸ್) ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಮೊಹಮ್ಮದ್ ಘಜನಿ ಕ್ರಿ.ಶ.1010ರಲ್ಲಿ ಮುಲ್ತಾನಿನ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ದಾಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಭಾರತ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮಿಯಲಿ ಎನ್ನುವ ಷಿಯಾ ಪಂಥ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯ ಬೆಳೆದು ಉಳಿಯಿತು.

ಇಸ್ಲಾಂನಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಲಾವಣೆ ಎಂದರೆ ಸೂಫಿ ಅಥವಾ ಇಸ್ಲಾಮೀಯ ಅನುಭಾವತೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿವರಣೆಗಳಾದ ಜನ್ಮಾನಂತರ ಮತ್ತು ದೇವರು ಒದಗಿಸುವ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಂತಸ್ಥನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮ(ಸವಾಬ್)ದ ವಿರುದ್ಧ ಇದು ಸಾಗಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಂಟನೇ ಶತಮಾನದ ಇರಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಮಹಿಳೆಯಾದ ಸಂತ ರಬಿಯಾ ಎನ್ನುವ ಬಿಸ್ಮಾ ಪಟ್ಟಣದ ಮಹಿಳೆಯನ್ನು ಈ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಕೆ ದೇವರಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಇರುವ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ದೇವರ ಜೊತೆಗಿನ ಪ್ರೀತಿ(ಇಶ್ತ್)ಯಿದ್ದ ಕಾರಣ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಳು. ಇಂತಹ ಪ್ರೀತಿಯ ಗ್ರಹಿಕೆಯ ತರ್ಕವೆಂದರೆ ಕಠೋರ ನೈತಿಕ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಕೆಯ ಮೂಲಕ ಫನಾ(ವಿನಾಶ) ನಿರ್ಮೂಲನೆಯ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಸ್ವ-ಎನ್ನುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ದೇವರ ಜೊತೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಯೋಗಗೊಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ವಿನಾಶ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಯೋಚನೆಗಳು ಸೂಫಿ ತಾತ್ವಿಕತೆಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವ ಚರ್ಚೆ ಕೂಡ ಇದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಾದ ನಿರ್ವಾಣ ಅಥವಾ ಭಕ್ತಿ ಸಿಂಧ್‌ನಿಂದ ಅರಬ್ ಜಗತ್ತಿನವರೆಗೆ ಪ್ರಸಾರಿತಗೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕದಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಧನಾತ್ಮಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳ ಬೆಳಕು ಇನ್ನೂ ಬೇಕಿದೆ.⁶²

ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸೂಫಿ ಇಸ್ಲಾಂನ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಘಟಕವಾಯಿತು. ಆರಂಭದ ಸೂಫಿಯ ಒಂದು ವೈವಿಧ್ಯದ ವಿಸ್ತೃತ ಪಠ್ಯವಾಗಿ ಫಜನ್‌ವಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪಂಜಾಬ್‌ನ ಲಾಹೋರ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಅಲಿಹುರ್ದ್‌ವಿರಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1071) ಬರೆದ ಕಶಫ್‌ಫುಲ್ ಮಹಜುಬ್ (ಮುಚ್ಚಿದ್ದನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದು) ಕೃತಿ. ಈ ಕೃತಿಯ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಸೂಫಿಯ ಪ್ರೌಢತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸುವುದಲ್ಲದೇ ಸೂಫಿ ಒಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಆಚರಣೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆಗಮಿಸಿದ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.⁶³

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವ ಘೋರಿ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳು ಮತ್ತು ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನರ ವಂಶಸ್ಥಾಪನೆ(ಕ್ರಿ.ಶ. 1206)ಯ ನಂತರ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮುದಾಯವು ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧ್‌ನ ಹೊರಗಡೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ತೀರದ ಉತ್ತರದ ದಖನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಂಬಿಕೆಯು ಧ್ವಜವನ್ನನುಸರಿಸಿತು. ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾದಂತಹ ಮತಾಂತರ ನಡೆಯಿತು. ಸುಮಾರು ಹದಿಮೂರು ಮತ್ತು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಖಿಟ್ಟಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ(ಧಿಯಾಲಜಿ)ವು ಉಲೇಮಾ ಅಥವಾ ದನೀಶ್‌ಮಂದ್(ವಿದ್ವಾಂಸರು) ಎನ್ನುವ ವಕ್ತಾರರೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಅನುಭಾವದ ಜತೆಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸಿದರು. ಇದರ ಅನುಯಾಯಿಗಳೆಂದರೆ ಸೂಫಿಗಳು ಅಥವಾ ದರ್ವೇಶಿಗಳು. ಈ ಸೂಫಿಗಳು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರವೇ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಲೇಮಾಗಳೂ ಕೂಡಾ ಸೂಫಿಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು.

ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೀರ್ ಅಥವಾ ಪ್ರಿಸೆಪ್ಟರ್(ಗುರು)ಗೆ ಶರಣಾಗುವ ಕ್ರಮವನ್ನು. ಆದರೆ ಸೂಫಿಗಳ 'ಸಮಾ' ಅಥವಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ದೇವರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವ ಪ್ರಣಯ ಗೀತೆಯ ವಕ್ತಿಸುವಿಕೆಯು ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಮತಭೇದವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿತು.

ಸೂಫಿಯಲ್ಲೇ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅಥವಾ ಭಕ್ತರು ಮುರ್ಶಿದ್ ಅಥವಾ ಪೀರ್ ಅಥವಾ ಗುರುವಿಗೆ ನೀಡಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕೃತತೆಯಿಂದ ಸೂಫಿಗಳಲ್ಲೇ ಹಲವು ಶಾಖೆ ಅಥವಾ ಶೃಂಖಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿಲ್‌ಸಿಲ್(ಚೈನ್)ಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಇದು ಪ್ರತೀ ಪೀರ್‌ನು ಕೂಡಾ ಖಲೀಫಾನನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ಏಜೆಂಟ್‌ಗಳನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಕೂಡಾ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ನೀಡಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಕೂಡಾ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಂದ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಅವನ ಸ್ವಂತ ಪೀರ್ ಅಥವಾ ಗುರುವಿನ ಸಾವಿನ ನಂತರ ಅವರು ಅವರ ಖಲೀಫನನ್ನೇ ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಖಂಖಾ ಅಥವಾ ಉದಾರ ಭೋಜನಾಲಯಗಳು ಸೂಫೀ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿ ಪೀರ್‌ನು ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದನು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಮುಕ್ತ ಸಂವಾದಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿನ ಸಮಾ ಎನ್ನುವ ಸಂಗೀತ ಸಮಾವೇಶವಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗುರುವಿನ ಕೆಲವು ಆಯ್ದು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ತಾಯಿತ(amulets)ಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಉಚಿತ ಭೋಜನಾಲಯ(ಲಂಗರ್)ವನ್ನೂ ಕೂಡಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದಿದ್ದರೂ(unsolicited) ಹಣವು ಉಡುಗೊರೆ-ದೇಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು(ಫುತುಹ್). ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೂಫಿಗಳು ಭೂದಾನ-ನಿಯಮಿತ ಕೊಡುಗೆಗಳು-ಮುಂತಾದ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ತೀವ್ರ ಸಂಕಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಅವರದನ್ನು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರ ಕುರಿತು ಸರಿಯಾದ ಮಾಹಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಸಮಕಾಲೀನ ದಾಖಲೆಗಳು, ಸೂಫೀ ಬಗೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ದಾಖಲೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂನ ನಡುವಣ ನಡೆದ ನಿರಂತರ ಸಂವಾದಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೂಫಿಯನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿಯೆಂದೇ ಚಿತ್ರಿಸುವೆ.⁶⁴

ಹದಿಮೂರು ಮತ್ತು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿದ್ದ ಎರಡು ಸೂಫೀ ಪರಂಪರೆಯೆಂದರೆ ಮುಲ್ತಾನ್ ಕೇಂದ್ರಿತವಾಗಿದ್ದ ಸುಹ್ರಾವರ್ದಿ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿ ಮತ್ತಿತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿನ್ನಿ ಪರಂಪರೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂತ ಅಥವಾ ಚಿನ್ನಿ ಶೈಕ್ ಆಗ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದು ಔಲಿಯಾ. ಫವಾ-ಇದ್-ಉಲ್-ಫವದ್ ದಾಖಲಿಸುವ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1307-ಕ್ರಿ.ಶ. 1322) ಆತನ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಆತ 'ಅಭಿಜಾತ ಸೂಫಿ'ಪಂಥವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದ.⁶⁵

ಸೂಫೀ ತತ್ವವು (ದೈವವೇ ವಿಶ್ವ, ವಿಶ್ವವೇ ದೈವ ಎನ್ನುವ ತತ್ವವು) ವಿಶ್ವ ದೈವೈಕ್ಯತೆಯಾಗಿ(Pantheistic)ಬೆಳೆದಿದ್ದು ಇಬನ್-ಅಲ್-ಅರಬಿ (1240)ಯ ವಿಚಾರಗಳು ಬಂದ ಮೇಲೆ. ಅಂದರೆ ಜಲಾಲುದ್ದಿನ್ ರೂಮಿ (1207-1273)ಯ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಅಬ್ದುರ್ ರೆಹಮಾನ್ ಜಾಮಿ(ಕ್ರಿ.ಶ. 1414-1492)ಯ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ. ಅದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಘ್ ಜಹಾಂಗೀರ್ ಸಿಮ್‌ನಾನಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1436)ಯ ಪ್ರಯತ್ನದ

ಮೂಲಕ.⁶⁶ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗಿದ್ದ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಶ್ವ ದೈವೈಕ್ಯತೆಯ ಅಲೆ ಭಾರತೀಯ ಇಸ್ಲಾಮಿನ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ವಿಶ್ವ ದೈವೈಕ್ಯತೆಯ ಚಿಂತನ ಶಾಲೆಯಾದ ವೇದಾಂತವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಚಿಂತನಶಾಲೆಯನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿಸಿತ್ತು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಚಿಂತನೆಯು ಪ್ರಸರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ಹಿಡಿಯಿತು. ಇದನ್ನು ಅಕ್ಬರ್‌ನ ಆಸ್ಥಾನ ಕೂಡಾ ಗಮನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೂಫಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿದ್ದ ಈ ಕಾಲದ ಯಾವ ಹಿಂದೂ ಪರಂಪರೆಯೂ ಕೂಡಾ ಜ್ಞಾತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮನ್ನಿತವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೊದಲು ಜಹಾಂಗೀರ್‌ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕುತೂಹಲದಿಂದ.⁶⁷

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಇಸ್ಲಾಂನ ಒಂದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಆರಂಭದ ಮನ್ನಣೆಯಾಗಿರುವ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಜತೆಗಿನ ಸಹಬಾಳ್ವೆ. ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ ಹಿಂಸೆಯು ಸೈನಿಕ ದಾಳಿ, ಅತಿಕ್ರಮಣಗಳು ಮತ್ತು ಅತಿತನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಕೂಡಾ ಇದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು, 'ಮಹಮದನ್' ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಾನಾಂತರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಯಿಝುದ್ದಿನ್ ಫೋರಿ ಅಥವಾ ಮಹಮದ್ ಫೋರಿಯು (ಕ್ರಿ.ಶ. 1206) ತನ್ನ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಮಿದೇವಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಟಂಕಿಸಿದ್ದನು.⁶⁸ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯಂತೂ, ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವರ್ಗ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದ್ದರೂ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಭವಿಷ್ಯ-ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪದವಿಗಳು ಹಿಂದೂಗಳದಾಗಿದ್ದವು. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಂತೂ ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಸುಲ್ತಾನರ ಗವರ್ನರ್ ಮತ್ತು ಸೇನಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಕೂಡಾ ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1350ರಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಬರನಿ ಕಟುವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, ಇಸ್ಲಾಂನ ರಾಜರುಗಳು ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ, ಮಂಗೋಲರಿಗೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕರಿಗೆ ಬಹುದೇವತಾರಾಧಕರುಗಳಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಗೌರವ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರನ್ನೂ ಮಸ್‌ನದ್(ಕುಶನ್) ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗೆಗಳು, ಚೆರಿಯಾವನ್ನು ಪಾವತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಂದೂಗಳು ಅವರ ದೇವರು-ದೇಗುಲವನ್ನೂ ಸಂಬಂಧಿತ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವರು ಮುಸ್ಲಿಮರನ್ನು ಸೇವಕರನ್ನಾಗಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ರಾಯ್, ರಾನಾ, ಥಾಕೂರ್, ಸಾಹ್, ಮಹ್ಲಾ, ಪಂಡಿತ್‌ಗಳೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಮೊದಲಾದ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜರುಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯ ಈ ಕೃತ್ಯಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದವು.⁶⁹ ಇಂತಹ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸ್ವಾಗತೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಕೂಡಾ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೆ ಸೈನಿಕ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಯ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಣಾ ಕುಂಭನು ಚಿತ್ತೋರ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ದೇವ-ದೇವತೆಗಳ ಜತೆ, ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅರೇಬಿಕ್ ಕ್ಯಾಲಿಗ್ರಾಫಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಲಾಹ್' ಎನ್ನುವ ಹೆಸರನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಕೆತ್ತಿಸಿದ್ದ.⁷⁰

ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ? ಇಸ್ಲಾಂ ಪ್ರಭಾವಿಸಿದೆ ಎನ್ನುವ ಬಗೆಗೂ ಕೂಡಾ ಅನೇಕ ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಇಸ್ಲಾಂನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ಏಕಶೀಲೆಯ ಧರ್ಮವಾಗುವುದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿತು ಕೂಡಾ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಇಸ್ಲಾಂ ಆಗಮನಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಈ ರೀತಿ ಇತ್ತು. ಅಲ್ಲೆರೂನಿ ಇಂತಹ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ⁷¹ ಗುರುತಿಸಿದರೆ, ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರೋ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1318ರಲ್ಲಿ

ಹಿಂದೂಗಳೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ದೇವರನ್ನು ನಂಬುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಉಳಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ದೇವರಗಳನ್ನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.⁷² ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರೂ ಕೂಡಾ ಜೇಸಸ್ ಜತೆಗೆ ಸ್ವಿಟ್ ಗಾಡ್ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಹಾಗಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದಾಗಲೇ ಇದ್ದ ಸಾಂಖ್ಯ ದರ್ಶನದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಗತಾನೇ ಬಂದು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಹೀಗೆ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಚಿಂತಕರ ನಂಬುಗೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಜಾತಿ ಆಧಾರಿತವಾದ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಕೂಡಾ ಇಸ್ಲಾಂನ ಒಳಗಿದ್ದ ತಾತ್ವಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಯೋಚನೆಗಳು ಮಾಡಿದವು. ಆದರೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಆಗ ಜಾತಿ ರೀತಿಯ ಯೋಜನೆ, ರಚನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನೂ ನಾವು ತಳ್ಳಿ ಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೇ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಜಾತಿಯ ಅಸಮಾನತೆ, ವರ್ಗಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ, ಇಸ್ಲಾಂ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತದ ಹೊರಗಿನ ಮತ್ತು ಒಳಗಿನ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಹಜವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದು ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಇಸ್ಲಾಂನ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಸ್ಪರ್ಶ ಅಥವಾ ಪ್ರಸಾರ ಧರ್ಮ ಎನ್ನುವ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅರಬ್ಬರು ಮತ್ತು ಇರಾನಿಯನ್ನರಿಗೆ ಇಂಡಿಯಾವೆಂದರೆ ಹಿಂದ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ (ಭಾರತೀಯರು)ಎಂದರೆ ಹಿಂದೂಗಳು. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮುದಾಯಗಳು ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆ 'ಹಿಂದೂ' ಅನ್ನುವ ಶಬ್ದವು ಯಾರು 'ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲವೋ ಅವರು' ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಧ್ವನಿಸಿದ ಮತ್ತು ಇದು ಮುಸ್ಲಿಂಯೇತರವಾದ, ವೈವಿಧ್ಯದ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು 'ಹಿಂದೂ' ಎನ್ನುವ ಒಂದು ಸಮಾನ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪರಿಗಣಿಸಿತು.⁷³ ಒಂದು ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ (ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ) ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಂಬಿಕೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದು ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘರ್ಷಾತ್ಮಕ ನಂಬಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಕೂಡಾ ಬಲಿತು, ಬೆಳೆದು, ಕೊನೆಗೊಂದು ಆಯ್ಕೆಯ, ಸಮನ್ವಯದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿತು. ಇದಲ್ಲದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಪರಂಪರೆಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡದಾದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಗತಿಪರಿವರ್ತನೆಯು, ಅದರದೇ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿತಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪರಿಭಾಷೆ ಕ್ರಮ-ರಿವಾಜುಗಳು ವರ್ಣಮಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದುವು.

ಸುಮಾರು ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ ಹಾಗೂ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಕೂಡಾ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಆಗಿನ ಏಕದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ ರೂಢಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಬೀರ್ ನಂತಹ ಮಾದರಿಯ ಮೂಲಕ. ಇಂತಹ ವಿರೋಧಗಳ ಕುರಿತಂತೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಕಟು ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠ ಮತ ಪಂಡಿತನಾದ ದೆಹಲಿಯ ಅಬ್ದುಲ್ ಹಕ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1551-ಕ್ರಿ.ಶ. 1642) ಕೂಡಾ ಮುಸ್ಲಿಮರು, ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಕೂಡಾ ಇತರೆ ಏಕದೇವತಾರಾಧಕರು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಂದೂ, ಅವರ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಕೂಡಾ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗದೆಂದೂ

ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ.⁷⁴ ಅಬ್ದುಲ್ ಹಕ್, ಸ್ವತಃ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವ ಹಾಗೆ ಅದು ಕಬೀರ್ (ಆರಂಭದ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನ) ಕುರಿತಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಬನಾರಸ್(ವಾರಣಾಸಿ)ನ ಈ ಮುಸ್ಲಿಂ ನೇಕಾರ ಕಬೀರ್ ತನ್ನ ದೋಹೆಗಳಿಂದ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ನೈತಿಕತೆಯನ್ನು ತೋರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪಂಥಗಳು ಸರಿಯನ್ನುತ್ತಾ ದೇವರಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಕಬೀರ್ ಈಗಲೂ ಕೂಡಾ ಅನೇಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಜನರಿಗೆ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಜೀವಂತ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿರುವವ. ಬಹುಶಃ ಈತನೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಕ್ಬರ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1556-1605)ನ ವೈಭವದ ಯೋಜನೆಯಾದ ವೈಶಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗೆ ಚಿಂತನೆ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಇಸ್ಲಾಂ ಸೈನಿಕ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕೂಡಾ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಯ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಂಥ 'ಮಹದಿ' ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ, ಜಾನ್‌ಪುರದ ಸಯ್ಯದ್ ಮಹಮದ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ 'ಮಹದವಿ' ಪರಂಪರೆ. ಆತ ಅತ್ಯಂತ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿತ ರೀತಿಯ ಜೀವನ, ಅರ್ಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಭೌತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದ. ಆತ ದಾ-ಯಿರಾ ಅಥವಾ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಮಾನ ಅವಕಾಶಗಳ ಮೇಲೆ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿರಿಸಿದ. ಉದಾರವಾದ ದಾನ-ದತ್ತಿಗಳೇ ಇದರ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ರೀತಿಯ ಸರಳ ಉದಾರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಮಹದವಿಗಳನ್ನು ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗೌರವಿಸಿದರು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಭೌತಿಕ ಹೇರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಡಿಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೂಡಾ, ತನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಜಾಡ್ಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಎರಡು ಮೂರು ತಲೆಮಾರಿನ ಕುತೂಹಲದ ನಂತರ ಕುಸಿಯಿತು ಮತ್ತು ನಾಶವಾಯಿತು.⁷⁵

ಇದೇ ರೀತಿ ಮಾದರಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಚಳವಳಿಯೆಂದರೆ ಪಂಜಾಬ್‌ನ ಜಲಂಧರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ವಜೀರಿಸ್ತಾನ್‌ನ ಪಸ್ತೂನ್ ಆದಿವಾಸಿ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಬಂದ ಬಯಾರ್‌ಝಾದ್ ರೌಶನ್ (1572-1573). ಆತನಿಗೆ ದೈವವಾಣಿಯೊಂದು ಪ್ರೇರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಆತ ಮಹದಿಯಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ದೇವರ ವಾಣಿ(ಇಲ್ಹಮ್)ಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಯಾರಾದರೂ ಆತನ ಈ ವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅವರು ದೇವರನ್ನೇ ಅವಿಶ್ವಾಸಿಸಿದ ಹಾಗಾಗಿ, ಅವರನ್ನು ಅವಿಧೇಯ, ಅಪನಂಬುಗೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದೇ ಬಗೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಕ್ರಮೇಣ ಆತ ಮತ್ತು ಆತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಮುಘಲ್ ಪ್ರಭುತ್ವದ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೂ ಕೂಡಾ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು.⁷⁶ ಬಯಾರ್‌ಝಾದ್, ಅರೇಬಿಕ್, ಪರ್ಶಿಯನ್, ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬೆಳಸಿ, ಖೈರ್-ಉಲ್-ಬಯಾನ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೂಡಾ ಬರೆದ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಷೆಯ ಕೊನೆಯ ಆವೃತ್ತಿಯಾಗಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಥಮ ಗದ್ಯವಾಗಿಯೂ ಕೂಡಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈ ಪಂಥ ಕೂಡಾ ಯುದ್ಧ, ಸಂಘರ್ಷದಿಂದ ಛಿದ್ರವಾಯಿತು. ಇದರ ಕೊನೆಯ ನಾಯಕ ಅಬ್ದುಲ್-ಇ-ಖಾದಿರ್‌ನು ಷಾಹ್ ಜಹಾನ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1628-58) ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಘಲರಿಗೆ ಶರಣಾದನು.⁷⁷

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1570ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಡೆದ ಅಕ್ಬರ್‌ನ ಆಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ, ಆಕರ್ಷಕ ಎಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಭಾರತೀಯ ಸೂಫಿಗಳಿಂದ, ಸಂತ, ಇಬನ್-ಉಲ್-ಅರಬಿಯ ವಿಚಾರಗಳು

ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದು. ಅಕ್ಟರ್‌ನ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸುಲೇ-ಇ-ಕಾಲ್ (ಅತ್ಯಂತಿಕ ಶಾಂತಿ) ಮತ್ತು ಇನ್‌ಸಾನ್-ಅಲ್-ಕಮಿಲ್ (ಪರಿಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿ) ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಮೊತ್ತ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಇದೆ ಎನ್ನುವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಪ್ರತಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಾ ಮಾನವನಿಂದ ದೇವನೆಡೆಗೆ ಸಾಗುವಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾನವ ಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಾಳಲಾಯಿತು. ಈ ಎರಡು ಯೋಚನೆಗಳು ಕೂಡಾ ಅಂದರೆ ಅಕ್ಟರ್ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಉನ್ನತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಮತ್ತು ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ನೀತಿಯ ಹಿಂದಿನ ವೈಚಾರಿಕ ನೋಡಕಗಳಾಯಿತು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಶಿಹಾಮುದ್ದಿನ್ ಸುಹ್ರವರ್ದಿ ಅನುಭಾವೀ ತಾತ್ವಿಕತೆಯಾದ ಇಶ್‌ರಾಖೀ ಪ್ರಭಾವ ಕೂಡಾ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಅಕ್ಟರ್‌ನ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಗೆಳೆಯ ಅಬುಲ್‌ಫಜಲ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1551-1602) ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಭೌಮತೆಯನ್ನು-ದೈವಿಕ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನೂ ಈತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಸೆದಿದ್ದ.⁷⁸ ಸುಮಾರು 1579ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟರ್ ಹೊರಡಿಸಿದ ಮಹರುರ್ ಅಥವಾ ಮುಸ್ಲಿಂ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ರಾಜನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧೇಯಕ ಕೂಡಾ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ತಿಳಿಸುವ ಹಾಗೆ ಆತ ಇದರಿಂದ ಅತ್ಯಪ್ಸೂಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆತ ತನ್ನ 25 ವರ್ಷದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರವಾದಿತ್ವ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ದೈವಿಕತೆಯನ್ನು ಅವತಾರದ ಕುರಿತು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಕಾರಣ(ಅಖಿಲ್)ದ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಬಗೆದ ಆತ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಬಗೆಗೂ ಕೂಡಾ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ಸತೀ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಗೆ ನೀಡುವ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಕಡಿಮೆ ಪಾಲಿನ ಕುರಿತು.⁷⁹

ಅಕ್ಟರ್‌ನ ಸಾವಿನ ನಂತರ ಆತನ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಗಳೂ ಕೂಡಾ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದವು. ಆತನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಔರಂಗಜೇಬ್ ಇದರಿಂದ ವಿಚಲಿತನಾದ. ರಾಜ ದಾರಾಸುಕೋಹ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1615-1659)ಅಂತೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ರಹಸ್ಯಜ್ಞಾನ(gnosis)ದ ಹಾದಿಯು (ಮಾರಿಫಾತ್) ವೇದಾಂತಿಕ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸೂಫೀ ಇಸ್ಲಾಂ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ⁸⁰ ಅಕ್ಟರ್‌ನ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಠ್ಯಗಳ ಅನುವಾದದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಸಿದ (ಸ್ವತಃ 1657ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಉಪನಿಷತ್‌ನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದ).

ದಾರಾ ಶುಕೋಹ್, ಇಬನ್-ಉಲ್-ಅರಬಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ ಖಾದ್ರಿ ಸೂಫೀ ಪರಂಪರೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದ ಈ ಖಾದ್ರಿ ಪರಂಪರೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿ ಲಾಹೋರ್‌ನ ಮಿಯಾನ್ ಮೀರ್ (1531-1636). ಈತ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿದ್ದು ಕೂಡಾ ಭೌತಿಕತೆಯನ್ನು ಭೋದಿಸಿ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಕಥಿಸಿದ.⁸¹ ಪಂಜಾಬಿನ ಖ್ಯಾತ ಸೂಫೀ ಕವಿ ಬುಲ್ಲೇ ಶಾಹ್ (1680-1757) ಕೂಡಾ ಖಾದ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ಆತನ ಪದಗಳೂ ಕೂಡಾ ಕಬೀರನದನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ.⁸²

ಸೂಫಿ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಒಂದು ವಿರೋಧಾತ್ಮಕ ಅಭಾಸವೆಂದರೆ ಶೈಕ್ ಅಹ್ಮದ್ ಸಿರ್‌ಹಿಂದಿ (1564-1624) ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದ ನಖ್ವಿಬಂದೀ ಪರಂಪರೆ. ಇದು ಶರಿಯಹ್‌ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಘೋರ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು

ಷಿಯಾಪಂಥೀಯರ ವಿರುದ್ಧ ಅಸಹಿಷ್ಣುತೆ ತೋರಿತು. ಈತ ಇಬನ್-ಉಲ್-ಅರಬಿಯ ತತ್ವವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಏಕತೆ (Unity of existence) ಅಥವಾ ವಹಾದತ್-ಅಲ್-ವುಜೂದ್ ಅನ್ನು ಕೂಡಾ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಆತ ಷರಿಯಹ್ ಪರಿಧಿಯ ಹೊರನಿಂತರೂ ಕೂಡಾ, ಪ್ರತೀ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸಹ ಇಸ್ಲಾಂಗೆ ಒಬ್ಬ ಮುಜಾದ್ದಿದ್(ಪುನರುತ್ಥಾನ ನಾಯಕ) ಬೇಕೆಂದೂ ಮತ್ತು ದೇವರೇ ಇಸ್ಲಾಂ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಸಂರಕ್ಷಕನಾದ ಖಿಯುಮ್‌ನನ್ನು ಕರುಣಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿರ್‌ಹಿಂದಿ, ತನಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಬೀರ್‌ನ ತತ್ವಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಧ್ಯಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಖಾದ್ರಿ ವಿದ್ವಾಂಸ, ದೆಹಲಿಯ ಅಬ್ದುಲ್ ಹಕ್‌ನನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ⁸³ ಉಳಿದ ಧರ್ಮಪಂಡಿತರಿಂದ ಇದು ಕೂಡಾ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ಭಾರತದ ಮುಘಲ್ ಆಶ್ರಯ ಮತ್ತು ಇರಾನಿ ವಲಸಿಗರ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ ಷಿಯಾ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಸಿರ್‌ಹಿಂದಿ ಮಾಡಿದ ವಿರೋಧ, ಭಾರತದ ಸಂದರ್ಭದ್ದು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಷಿಯಾ ಪಂಥ ಭಾರತದ ಇಸ್ಲಾಂನ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಷಿಯಾ ವಿದ್ವಾಂಸ ಮತ್ತು ಹತಾತ್ಮ ನೂರುಲ್ಲಾ ಸುಶ್ದರಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1542-1610) ಅಕ್ಟರ್‌ನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಾಹೋರ್‌ನ ಖಾಜಿ(ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ)ಆಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದ. ಸುಮಾರು 1602ರಲ್ಲಿ ಆತ ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯಾದ ಮಜ್ಲಿಸ್-ಉಲ್-ಮುಮಿನೀನ್ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಮುಖ ಷಿಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರದ ಕೃತಿಯನ್ನು, 1605ರಲ್ಲಿ ಷಿಯಾಗಳ ನಂಬಿಕೆಯ ಮೇಲಿನ ಸುನ್ನಿಗಳ ಟೀಕೆಯ ಕೃತಿಯಾದ ಇಹ್‌ಖಾಸ್-ಉಲ್-ಹಖ್‌ನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದ.⁸⁴ ಮುಘಲ್ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಂತೂ ಸುನ್ನಿ-ಷಿಯಾ ಚರ್ಚೆಗಳು ಮುಸ್ಲಿಂ ಬೌದ್ಧಿಕ ಜೀವನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚರ್ಚೆಗಳಾಗಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಚರ್ಚೆಗಳು ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕೂಡಾ ಇದ್ದವು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಲ್ಲಾ ಸಾದ್ರಾ (1640) ನಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಆತನ ವಲಯದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಪರಿಸರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ಇಡೀ ಮುಘಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪೈಕಿ ಔರಂಗಜೇಬ್ ಹೆಚ್ಚು ಮತಪಂಡಿತರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಬಂದವನು. ಆತನ ಶರಿಯಹ್ ಆಸಕ್ತಿ ಕೂಡಾ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿತು. ನಾಗರಿಕ ಮತ್ತು ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಕಾನೂನಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆತ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಪರಿಚಯಿಸಿದಂತಹ ನಾಲ್ಕು ಸುನ್ನಿ ನ್ಯಾಯಸಂಹಿತೆಗಳು ಕೂಡಾ ಇದರ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಮವು ಫ಼ತ್ವಾ-ಇ-ಆಲಂಗೀರಿ ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಿತಾದರೂ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯ ರಚನೆಯಾಯಿತು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನವು ದೆಹಲಿಯ ಶಾಹ್ ವಲಿ-ಮುಲ್ಲಾ (1703-1762) ರಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲವು ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳು ಶರಿಯಹ್‌ಅನ್ನು ಸೂಫೀ ಪಥ(ತಾರಿಖಾ) ದೊಂದಿಗೆ ಬೆಸೆಯುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಷಾಹ್ ವಲಿ-ಉಲ್ಲಾನು, ಇಬನ್-ಉಲ್-ಅರಬಿಯ ಚಿಂತನೆಯಾದಂತಹ, ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಸಂಯೋಗದ ಕುರಿತಿದ್ದ ವಿವಾದವನ್ನು ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಮಾಡಿದ. 'ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಸಂಯೋಗ'ವೆಂಬ

ತತ್ವವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ತತ್ವವಾದ 'ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಸಂಯೋಗ' (unity of what one sees) ಅಥವಾ ವಹ್‌ದತ್-ಅಲ್-ಶುಹುಡ್ ಇವೆರಡೂ ಕೂಡಾ ಸಮಾನವೆಂದು, ಅದರ ಬಗೆಗಿನ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ. ಈತ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಭಾವಿ ಮತ್ತು ನೀತಿಸಂಹಿತೆಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೀತಿ ಸಂಹಿತೆ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಿಕ ಗ್ರಂಥ, ಹುಜ್ಜಾತುಲ್ಲಾಹ್-ಅಲ್-ಬಲೀಫಾ.⁸⁵ ಈತನ ಮಗನಾದ ಶಾಹ್-ಅಬ್ದುಲ್ ಅಜೀಜ್‌ನೂ ಕೂಡಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬರಹಗಾರನಾಗಿದ್ದು, ತಂದೆಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಈತ ಷಿಯಾಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾ ಜನರು ಶರಿಯಹ್‌ಗೆ ನಿಷ್ಠರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸಾರಿದ.⁸⁶

ಈ ಮೇಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಇಸ್ಲಾಂ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಇಸ್ಲಾಂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ಇತರೆ ಜನರನ್ನೂ ಕೂಡಾ ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆಯ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆ, ನಡತೆಯ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ ವಿಧ್ವಾಂಸರಾದ ಅಬ್ದುಲ್-ಫಝಲ್‌ನ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಾಳೀಕೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. "ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇಮಾಮ್"ರಾದ ಅಬು ಹನೀಫಾ ನಿಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವರು ನಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ನ್ಯಾಯ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು" ಎನ್ನುವುದರ ಮೂಲಕ.⁸⁷

ಆಧುನಿಕ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹೀ ಶಕ್ತಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದ ಮೇಲಂತೂ ಇಸ್ಲಾಂ ಸೇರಿದಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಮತ್ತು ಅಲೆಗಳು ಬಂದಂತಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕಂಡವು. ಬಾಹ್ಯ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಾದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿಷನರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಸ್ಫುರಿತಗೊಂಡಂತವುಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದವು. ಈ ಮಿಷನರಿಗಳು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ವಿರುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ವೈಚಾರಿಕ ಸಮರ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ, ಸ್ವತಃ ಉಭಯ ಧಾರ್ಮಿಕರು ತಂತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪುನರ್ ಪರಿಶೀಲನೆಗೊಳಪಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದವು. ರಾಜಾರಾಮ್ ಮೋಹನ್‌ರಾಯ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1772-1833) ತಾನು ಬರಹಗಾರನಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತುಹಫತ್-ಉಲ್-ಮುಹಾಹಿದ್ದೀನ್ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ (1801-02ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕೃತಿ), "ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಡುವ ಕ್ರಮ ಪ್ರತೀ ಧರ್ಮಗಳ ತತ್ವವಾಗಿರಬೇಕು" ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು.⁸⁸ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ತನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾ, ಅದು ಹೇಳುವ ಹಾಗಿನ ಏಕದೇವತಾರಾಧನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಾ, ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಕೂಡಾ ಪರಕೀಯ ಸೇರ್ಪಡೆಯೆಂದರು.⁸⁹ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಇವರ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸತೀಪದ್ಧತಿಯ ನಿರಾಕರಣೆಯಲ್ಲೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಸತೀ ಮಾನವನ ಯಾವುದೇ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಆಚರಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮನು ಸೇರಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಇದು ಮನ್ನಿತವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರ ಹಿಂದಿನ ತರ್ಕವಾಗಿತ್ತು.⁹⁰

ಹೀಗೆ ರಾಮ್ ಮೋಹನ್ ರಾಯ್ ಸತೀ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿರೋಧದ ಹಿಂದೆ ಬರೀ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿಯಿಂದ, ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಆಶಯವಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕೂಡಾ ತಿರಸ್ಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಕಾಳಜಿಯ ನೆಲೆಗಳು ಮಹಿಳೆಯ ಬಗೆಗೆ, ಅವಳ ದುಃಖ ದುಮ್ಮಾನದ ಬಗೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು.⁹¹ ಇಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಂತಹ ಬೂರ್ಜುವಾ-ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವೀಯ ಹೊಸ ಮಾನವೀಯ ನೆಲೆಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕೂಡಾ ನಾವಿಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಿವಿಲ್ ಕೋಡ್ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1790-1792)ನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಗೆ ನೀಡಿದ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕು ಅವಕಾಶಗಳು, ರಾಜಾರಾಮ್ ಮೋಹನ್ ರಾಯ್‌ರನ್ನು, ಹಿಂದೂ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಹಿಳೆಗೆ ವಿಪುಲ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಆಧುನಿಕ ಜ್ಯೂರಿಗಳು (ನ್ಯಾಯಪಂಡಿತರು) ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ಯೋಚನೆಗೈಯುವ ಕ್ರಮಕೈಗೊಂಡವು.⁹² ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1898ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಡಿಗ್ಲಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾತಿ, ವರ್ಗ, ಉಪವರ್ಗ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಜಾಗೃತಿಯಾಗದಿರಲು ಇದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೆಂದು ಅತ್ಯಂತ ಕಹಿಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರು.⁹³ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಳುವಳಿಗಳು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಇರಾದೆ ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಾರಾಮ್ ಮೋಹನ್‌ರಾಯರ ಉಳಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಧರ್ಮದ ಹೊರಗಿದ್ದೂ ಕೂಡಾ ಧರ್ಮದಲ್ಲೂ ಈ ಮೇಲಿನ ಆಧುನಿಕ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದರ ಮೇಲಿತ್ತು. ಅದು 1853ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಹೇಳಿದ್ದ "ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹೀಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆಯ ಆಶಯವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಸಂಗತಿಯದಾಗಿತ್ತು".⁹⁴

ರಾಜಾರಾಮ್ ಮೋಹನ್ ರಾಯ್ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣವು ಅವರ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸರಣಿಯ ಬಿಂದು ಕೊಂಡಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣವು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ಮತ್ತು ಉದಾರವಾದಿ ಎನ್ನುವ ಎರಡು ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇಶವ್ ಚಂದ್ರಸೇನ್ (1838-1884)ರ ನವಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜ ನೆಲೆ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ; ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿಯ (1842-1883) ಆರ್ಯ ಸಮಾಜವು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಆರ್ಯ ಸಮಾಜದ ಒಳಗಡೆಯೇ ಅದನ್ನು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಗ್ರಂಥಾಧಾರಿತ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿ ನೀತಿಯ ಏಕಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವದ ಮೇಲೆ ಸೆಮೆಟಿಕ್ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಹಿಸಲಾಯ್ತು.⁹⁵

ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಇಸ್ಲಾಂನಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಇಂತಹದೇ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಎಳೆತಂದು ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದವು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅದು ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿತಾದರೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಆರಂಭದ ಇಸ್ಲಾಂನಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಈ ರೀತಿಯ ಹೊಸ ಬೆಳಕಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದು ಅಮೀರ್ ಅಲಿ (1849-1928) ತನ್ನ ಸ್ಪಿರಿಟ್ ಆಫ್ ಇಸ್ಲಾಂನ ಮೂಲಕ 1891ರಲ್ಲಿ.⁹⁶ ಅಮೀರ್ ಅಲಿಯ ವಿಚಾರಗಳು ನಂತರದ ಸೈಯದ್ ಅಹಮದ್ ಖಾನ್ (1817-18)ಗೆ ಅಪ್ಯಾಯಮಾನ

ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರವಾದಿಯ ಜೀವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದಂತಹ ಯೂರೋಪಿನ, ವಿಲಿಯಂ ಮ್ಯೂರ್ ನಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಟೀಕಿಸುವುದಾಗಿ ಈತ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪಂಡಿತರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಣಾಳೀಕೃತಗೊಂಡ ಆರಂಭದ ಇಸ್ಲಾಂ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅತಾರ್ಕಿಕ ಎಂದ. ಕುರಾನ್‌ಅನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಒಂದಾಗುವ 'ದೇವರ ಜಗತ್ತು' ಮತ್ತು ಕಾರಣ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೇಲಿರುವ 'ಕಾರ್ಯದ ಜಗತ್ತು'ಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಥಿಸಿದ.⁹⁷ ವೈಚಾರಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿ ಖುರಾನ್‌ಅನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಅದನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ, ಆಧುನಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ಇಸ್ಲಾಂನ್ನು ಹೊಂದಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ ಸೈಯದ್ ಅಹಮದ್ ಖಾನ್ ಕೂಡಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಯೇ ಆಗಿದ್ದು ಅಮೀರ್ ಅಲಿಯ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಅದು ಹೋಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಘನವಾದುದಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹೀ ವಿರೋಧದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ, ಆಧುನಿಕವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟ ಚಾರಿಯಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಧರ್ಮವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರತಿರೋಧವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತ್ತು. 1857ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎನ್ನುವ ವಿಚಾರ ಪ್ರೌಢವಾಗಿರದಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುವ ಕ್ರಮ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ್ದು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜನರ ಮಾನಸಿಕತೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬದ್ಧತೆಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರಿಸಿ ನೋಡುವ ಕ್ರಮ ಕೂಡಾ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ್ದಾಗಿತ್ತು. 1857ರ ಘಟನೆಗಳೂ ಕೂಡಾ, ಆಗ ಮೂಡಿದ ಪ್ರತಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡಾ ಇದನ್ನು ಸಾಬೀತುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ದೆಹಲಿಯು, ದಂಗೆಕೋರರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ (ಮೇ-ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1857) ಷಿಯಾ ವಿದ್ವಾಂಸ ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಾಖರ್ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯಾದ, ದೆಹಲಿ ಉರ್ದು ಅಕ್ಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಭೂಮಿ (ವತನ್) ಅಥವಾ ಮಾತೃಭೂಮಿ(ದೆಹಲಿ)ಯ ಕಾಳಜಿ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳು ಧರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇರಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಜುಲೈ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನಾಂಕದ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ದೇಶವಾಸಿ(ಅಹಲ್-ಇ-ವತನ್)ಗಳಾದ ಹಿಂದೂಗಳೂ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೆ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡಾ ತಮ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು, ನಂಬಿಕೆಗಳು, ದೇವರ ಮೇಲಿನ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನವಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.¹⁰⁰ ಜುಲೈ 19ರ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮನವಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡಾ ಇಡೀ ಪ್ರತಿರೋಧದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಘಟಕಗಳೆಂದು ಸಾರುತ್ತಾನೆ.¹⁰¹ ಇಲ್ಲಿ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕೀಕರಣದ ಬಂಧನವನ್ನೇ ಮುರಿದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ಝಾನ್ಸಿ ರಾಣಿಯ ನಿರರ್ಶನವನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಕೂಡಾ, ಆಕೆ ಪಠಾಣಳಂತೆ ವೇಷಧರಿಸಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಯಾತ್ರಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ನಾನು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧವೆಯ ಧರ್ಮ (ರಂಥಮುಂಡೇಶ ಧರ್ಮ)ವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ (ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಅಭಿಮಾನ)ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವೆ ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಕೂಡಾ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ.¹⁰² ಈ ರೀತಿ ವಿಧೇಯತೆ, ರೂಢಿ, ನಂಬಿಕೆಯ ಭಾಗವಾದ ಧರ್ಮವು, ಅದರ ಉನ್ನತ ಗುರಿಯಾದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟದ ಸಾಧನವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವೇ ಸರಿ.

ಬಾಲಗಂಗಾಧರ್ ತಿಲಕ್ ಹಾಗೂ ಖಿಲಾಫತ್ ಹೋರಾಟದಂತಹ ಆರಂಭದ ಸಂಚಯನಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿಕೊಂಡ ಬಗೆಯಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಹವಾಲುಗಳಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಕೂಡಾ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದ ಬೆಳೆದು, ವೈದ್ಯಶೀಲವಾಗಿ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಕೋಮುವಾದದ ಹುಟ್ಟಿಗೂ ಕೂಡಾ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತೆ, ಮತ್ತೆದು ಧರ್ಮದಾಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೇಶ ವಿಭಜನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಕೂಡಾ ವಿಷಾದನೀಯ. ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಬಲಿದಾನದ ಮೇಲೂ ಕೂಡಾ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರು ಭಾರತವನ್ನು ಒಂದು ಸೆಕ್ಯುಲರ್ ಗಣತಂತ್ರವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸೋತಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಮುವಾದವಂತೂ ಇನ್ನು ಉಳಿದಿದೆ, ಬೆಳೆದಿದೆ; ಹಿಂದಿಗಿಂತಲೂ ಕೂಡಾ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ ಇದೇ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ.

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

1. ಕಾರ್ಲ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್ - ಕಾಂಟ್ರಿಬ್ಯೂಶನ್ ಟು ದಿ ಕ್ರಿಟಿಕ್ ಆಫ್ ಹೆಗೆಲ್ಸ್ ಫಿಲಾಸಫಿ ಆಫ್ ರೈಟ್ (1844) -ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಆಂಡ್ ಎಂಗೆಲ್ಸ್. ಎಫ್, ಆನ್ ರಿಲೀಜಿಯನ್, ಮಾರ್ಕ್ಸೋ, 1957, ಪು. 42.
2. ಮೇಲಿನದೇ, ಪು. 41.
3. ಮಾರ್ಕ್ಸ್ - ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಗತ್ತು ಆದರೆ ನೈಜ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ (ದಾಸ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲ್-1, (ಸಂ.) ಎಂಗಲ್ಸ್, ಲಂಡನ್, 1887, ಪು.51.).
4. ಲುಡ್ವಿಗ್ ಫುರ್ಬರ್ಬಾಕ್ - ದಿ ಎಸೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷಾಂತರ, 1854, ಪು.31-32, ಟಿ.ಎ. ಜಾಕ್ಸನ್, ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್ಸ್ ಬನಾರಸ್, 1945, ಪು.107 ರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.
5. ದಾಸ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲ್, 1, ಪು. 51.
6. ಈತನ 1904-05 ಮತ್ತು ನಂತರ 1920-21ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ, ದಿ ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಎತಿಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ಪಿರಿಟ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲಿಸಂ. ಇವನ ವಾದದ ಸಾರಾಂಶಕ್ಕಾಗಿ ಆಂಟನಿ ಗಿಡ್ಡನ್‌ರ ಕ್ಯಾಪಿಟಲಿಸಂ ಆಂಡ್ ಮಾರ್ಡರ್ನ ಸೋಶಿಯಲ್ ಥಿಯರಿ, ಭಾರತೀಯ ಆವೃತ್ತಿ, ದೆಹಲಿ, 1992.
7. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರ್.ಹೆಚ್. ಟಾವ್ನಿ, ರಿಲೀಜಿಯನ್ ಆಂಡ್ ದಿ ರೈಸ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಲಿಸಂ (ಮೂಲ ಪ್ರಕಟಣೆ 1926), ಹರ್‌ಮಂಡ್‌ವರ್ತ್, 1980, ಇದು ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳಶಾಹೀವಾದದ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧದ ಪರ್ಯಾಯ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಈತ ವೆಬರ್ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಟೀಕೆಗಾಗಿ ನೋಡಿ ಪು. Vii-xii & 311-13.
8. ಅಮೇರಿಕಾದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜಾರ್ಜ್ ಬುಷ್‌ನು 'ಕ್ರಿಸ್ತೇಡ್' ಅನ್ನುವ ಶಬ್ದವನ್ನು, ಅಮೆರಿಕವು ಬಳಸುವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ.
9. ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಂಗಲ್ಸ್, ಆನ್ ರಿಲೀಜಿಯನ್, ಪು.42.
10. ಬ್ರಿಜಿಟ್ ಅಲ್ಟನ್, 'ಮಿಡಲ್ ಪೇಲಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಕಲ್ಚರ್', ಎ.ಹೆಚ್. ದಾನಿ ಮತ್ತು ವಿ.ಎಮ್. ಮ್ಯಾಸನ್ (ಸಂ.) ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಸಿವಿಲೈಜೆಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಏಷ್ಯಾ, ಸಂಪುಟ-1, ಯುನೆಸ್ಕೋ, ಪ್ಯಾರಿಸ್, 1992, ಪು. 84.
11. ಜಿ.ಎಂ. ಕಿನೋಯರ್, ಜಿ.ಡಿ. ಕ್ಲರ್ಕ್, ಜಿ.ಎನ್. ಪಾಲ್ ಮತ್ತು ಜಿ.ಆರ್. ಶರ್ಮ, 'ಆನ್ ಅಪ್ಪರ್ ಪೇಲಿಯೋ ಲಿಥಿಕ್ ಶ್ರೈನ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ', ಆಂಟಿಕ್ವಿಟಿ, ಸಂಪುಟ-LVII, ನಂ. 219, 1983. ಪು. 88-94. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸ್ಥಳೀಯ ನಂಬಿಕೆ- ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳನ್ನು ಲೇಖಕರು ತಾಳೆ ಹಾಕುವ ಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

12. ಜಿ.ಆರ್. ಶರ್ಮ, 'ಪುಂ ಹಂಟಿಂಗ್ ಆಂಡ್ ಪುಡ್ ಗ್ಯಾದರಿಂಗ್ ಟು ಡೊಮೆಸ್ಟಿಕೇಶನ್ ಆಫ್ ಫ್ಲಾಂಟ್ಸ್ ಆಂಡ್ ಆನಿಮಲ್ಸ್...' (ಚೋಪಾನಿ ಮಂಡೋ, ಮಹಾದಹಾ, ಮಹಾಗಾರಾ ಉತ್ಪನ್ನನ) ಅಲಹಾಬಾದ್, 1980, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪು. 86-98.
13. ಭಿಂಬೇಟ್ಕಾ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ನೋಡಿ ಯಶೋಧರ್ ಮತ್‌ಪಾಲ್ ಅವರ ಪ್ರಿ ಹಿಸ್ಟೋರಿಕ್ ರಾಕ್ ಪೈಂಟಿಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಭಿಂಬೇಟ್ಕಾ, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಇಂಡಿಯಾ, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1984.
14. ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಹ್ಯುಮಾನಿಟಿ, ಸಂಪುಟ-1 ಕೃತಿಯ ಸಂಪಾದಕರ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, (ಪ್ರೀಹಿಸ್ಟರಿ ಆಂಡ್ ಬಿಗಿನಿಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಸಿವಿಲೈಜೇಷನ್), ಸಂಪಾದಿಸಿದವರು, ಎಸ್.ಜೆ. ಡಿ ಲಾಯಟ್, ಯುನೆಸ್ಕೋ, ಪ್ಯಾರಿಸ್/ ಲಂಡನ್, 1994, ಪು. 646.
15. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಚರಿತ್ರೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಒಯ್ಯುವ ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಓದಿ, ಡಿ.ಡಿ. ಕೊಸಾಂಬಿ ಅವರ ಮಿಥ್ ಆಂಡ್ ರಿಯಾಲಿಟಿ, ಮುಂಬೈ, 1962, ಪು. 117-18. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಾ ಚರಿತ್ರಕಾರರಿಗಿಂತ ಕೊಸಾಂಬಿಯವರನ್ನು ಜನಾಂಗೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಮೂಲಕ, ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಆರಂಭಿಕ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಹರಿಸಿದ ವಿಧ್ವಾಂಸರಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.
16. ಅತ್ಯಂತ ದೀರ್ಘವಾದ ಕೃಷಿ ಸಂಬಂಧಗಳ ಮೇಲಿನ ಜನಸಮುದಾಯದ ಮತ್ತು ನಿಜವಾದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರುಗಳು ಮಾತನಾಡುವ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರಾ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಪುವಾ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2 ಮಿಲಿಯನ್ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಸುಮಾರು 700 ಭಾಷೆಗಳನ್ನು, 60 ಭಾಷೆಯ ಭಾಷಿಕ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು.
17. ಮೊತ್ತಮೊದಲು ವಿ. ಗಾರ್ಡನ್ ಜೈಲ್ಡ್ ಈ ರೀತಿ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ಮ್ಯಾನ್ ಮೇಕ್ಸ್ ಹಿಮ್‌ಸೆಲ್ಫ್, ಲಂಡನ್, 1936, ಅಧ್ಯಾಯ-5, ನಂತರಬಂದ ಶೋಧಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಅನುಯುಕ್ತ ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾಗಿ ದೃಢಪಡಿಸಿವೆ. (ನೋಡಿ: ಡೇವಿಡ್ ಆರ್. ಹ್ಯಾರೀಸ್‌ರ, ದಿ ಒರಿಜಿನ್ ಆಂಡ್ ಸ್ಟ್ರೆಡ್ ಆಫ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ಆಂಡ್ ಪ್ರಾಶ್ನೋರಲಿಸಂ ಇನ್ ಯುರೇಷ್ಯಾ, ಲಂಡನ್, 1996).
18. ಪ್ಯಾಸ್ಕಲ್ ಸೆಲೀಯರ್, 'ಮೆಹರ್‌ಫರ್ : ಪುನರರಿ ರೈಟ್ ಆಂಡ್ ದ ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿ ಆಫ್ ಡೆಡ್' ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ನೋಡಿ: ಮೈಖೆಲ್ ಜಾನ್‌ಸನ್ ಮತ್ತಿತರರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪಾರ್‌ಗಾಟನ್ ಸಿಟೀಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಇಂಡಸ್, ಮೈಂಝ್, 1987, ಪು. 75-86.
19. ಕ್ಯಾಥರಿನ್ ಜಾರಿಜ್, 'ದ ಟೆರ್ರಕೋಟಾ ಫಿಗರಿನ್ಸ್ ಪುಂ ಮೆಹರ್‌ಫರ್', ಲೇಖನವನ್ನು ಮೇಲಿನದೇ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ: ಪು. 87-93.
20. 'ಈಜಿಪ್ಟ್, ಸಿರಿಯಾ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಯುರೋಪ್‌ಗಳ' ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಈ ಸ್ತ್ರೀ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಮೇಲೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು "ಮಾತೃದೇವತೆ"ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದರು. ಗಾರ್ಡನ್ ಜೈಲ್ಡ್ ಊಹಿಸಿದ ಹಾಗೆ, 'ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಗರ್ಭದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಧಾನ್ಯದ ಸಸಿಯ ಹಾಗೆ ಮಹಿಳೆಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮತ್ತು ಯಾಗ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ ಹಾಗಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಲಾಯ್ತು' (ವ್ಲಾಟ್ ಹ್ಯಾಪ್‌ನ್ಡ್ ಇನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ, ಹರ್ಮಂಡ್‌ವರ್ತ್, 1942, ಪು. 37).
21. ಡಿ.ಡಿ.ಕೊಸಾಂಬಿ, ಆನ್ ಇಂಟ್ರಡಕ್ಷನ್ ಟು ದಿ ಸ್ಟಡಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ, ಮುಂಬೈ, 1956, ಪು. 59-62. ಅದರಂತೆ ಕೊಸಾಂಬಿ ಅವರು ಮಾರ್ಟಿಮರ್ ಫ್ಲೀಲರ್ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಈ ಹರಪ್ಪಾದ ರಾಜನ ರೀತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಧಿಕಾರದ ಮೂಲ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ಬಂದು ರೀತಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದೆನ್ನುವ ಮತ್ತು ಅವರು ಅರ್ಚಕ-ರಾಜರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನಗರಗಳನ್ನು ಸುಮೇರ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಡ್(ಇರಾಕ್)ನ ಗವರ್ನರ್‌ಗಳ

- ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ('ಹರಪ್ಪಾ 1946 : ದಿ ಡಿಫಿನ್ಯಸ್ ಆಂಡ್ ಸೆಮೆಟರಿ ಆರ್-37', ಎನ್‌ಸಿಯಂಟ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಎ.ಎಸ್.ಐ. ಬುಲೆಟಿನ್, ನಂ. 3, ಜನವರಿ, 1947, ಪು.76.
22. ಕೊಸಾಂಬಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 59.
23. ಮೇಲಿನದೇ ಕೃತಿ, ಪು. 59-60.
24. ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋದಲ್ಲಿನ 'ಸಿಟಾಡೆಲ್' (ನಗರದ ಸುತ್ತಲ ಗೋಡೆ, ಕೋಟೆ, ಆವರಣ ರೀತಿ ರಚನೆ) ಮತ್ತು ಇತರ ಸಿಂಧೂನದಿಯ ನಗರಗಳ 'ಸಿಟಾಡೆಲ್‌ಗಳನ್ನು' ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆಯ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಯ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಲಗತ್ತಾದ ಸ್ಥಳಗಳ ಹಾಗೆ ಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿರೀನ್ ರತ್ನಾಗರ್, ಎನ್‌ಕ್ವರಿನ್ ಇನ್‌ಟು ದಿ ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ಆರ್ಗನೈಸಿಯೇಶನ್ ಆಫ್ ಹರಪ್ಪನ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಪುಣೆ, 1991, ಪು. 106-22.
25. ಸ್ವುವರ್ಕ್ ಪಿಗ್ಗಟ್, ಪ್ರಿಹಿಸ್ಟೋರಿಕ್ ಇಂಡಿಯಾ ಟು 1000 ಬಿ.ಸಿ., ಹರ್ಮಂಡ್‌ವರ್ತ್, 1950, ಪು. 171.
26. ಡಿ.ಡಿ.ಕೊಸಾಂಬಿ, ಮಿಥ್ ಆಂಡ್ ರಿಯಾಲಿಟಿ, ಪು. 78-79.
27. ಕೆ.ಎನ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಸಂಪಾದಿತ ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿಕಲ್ ಪರ್ಸೆಕ್ಟಿವ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಸಿನ್ ಇಂಡಿಪೆಂಡೆನ್ಸ್ ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1985, ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಐರಾವತನ್ ಮಹದೇವನ್, 'ದಿ ಕಲ್ಟ್ ಅಬ್‌ಜೆಕ್ಟ್ ಆನ್ ಯುನಿಕಾರ್ನ್ ಸೀಲ್ : ಎ ಸೇಕ್ಡ್ ಫಿಲ್ಡ್?' ಪು. 165-86.
28. ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್, ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋ ಆಂಡ್ ದಿ ಇಂಡಸ್ ಸಿವಿಲೈಸೇಶನ್, ಲಂಡನ್, 1931, ಸಂಪುಟ-1, ಪು. 52-56.
ಅಲ್ಲದೆ ನೋಡಿ: ಆಸ್ಕೋ ಪರ್ಫೋಲಾ, ಡೆಸಿಫೆರಿಂಗ್ ದಿ ಇಂಡಸ್ ಸ್ಟ್ರಿಪ್ಸ್, ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್, 1994, ಪು. 184-190.
29. ಗೈರಿ ಎಲ್. ಪೋಶೆಲ್, ದಿ ಇಂಡಸ್ ಸಿವಿಲೈಸೇಶನ್, ಎ ಕಂಟೆಂಪರರಿ ಪರ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟಿವ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 2002, ಪು. 152.
30. ಈ ದತ್ತಾಂಶಗಳು ಐರಾವತನ್ ಮಹದೇವನ್‌ರ ಸವಿವರವಾದ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನಗೊಂಡವು, ನೋಡಿ: ದಿ ಇಂಡಸ್ ಸ್ಟ್ರಿಪ್ಸ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1977, ಪು. 793-98.
31. ಗೈರಿ ಪೋಶೆಲ್ - ದಿ ಇಂಡಸ್ ಸಿವಿಲೈಸೇಶನ್, ಪು. 146-47.
32. ನೋಡಿ: ಜೆ.ಹೆಚ್. ಹಟ್ಟನ್, ಕಾಸ್ಪ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ, ನಾಲ್ಕನೇ ಆವೃತ್ತಿ, ಮುಂಬೈ, 1969, ಪು.71.
33. ಲಾಯಿ ಡುಮಾಂಟ್, ಹೋಮೊ ಹೈರಾರ್ಕಿಕಸ್ : ದಿ ಕಾಸ್ಪ್ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಆಂಡ್ ಇಟ್ಸ್ ಇಂಪ್ಲಿಕೇಶನ್, ಪೂರ್ಣ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಆವೃತ್ತಿ, ದೆಹಲಿ, 1998.
34. ಸೋಲಿಯಲ್ ಸೈಂಟಿಸ್ಟ್, ಸಂಪುಟ-19, ಸಂಖ್ಯೆ 3-4, 1991ರಲ್ಲಿ ಸುವೀರಾ ಜೈಸ್ವಾಲ್‌ರು ಡ್ಯೂಮಂಟ್ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಟೀಕೆಗಾಗಿ, 'ವರ್ಣ ಐಡಿಯಾಲಜಿ ಆಂಡ್ ಸೋಲಿಯಲ್ ಚೀಂಜ್' ಲೇಖನವನ್ನು ನೋಡಿ. ಎಸ್‌ಸೆಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ : ಟುಪರ್ಡ್ಸ್' ಎ ಮಾರ್ಕೆಸ್ಸ್ ಪರ್‌ಸೆಪ್ಶನ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1995, ಪು. 160-64ರಲ್ಲಿ ನನ್ನದೇ (ಇರ್ಫಾನ್ ಹಬೀಬ್) ಲೇಖನ 'ಕಾಸ್ಪ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ' ನೋಡಿ. ಡ್ಯೂಮಂಟ್ ಕೂಡಾ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಆವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೆಲೆಯಿಂದ) ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾನೆ.
35. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ವಿಕಾಸದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ ಸುವೀರಾ ಜೈಸ್ವಾಲ್‌ರ ಕಾಸ್ಪ್: ಒರಿಜಿನ್, ಫಂಕ್ಷನ್ ಆಂಡ್ ಡೈಮೆನ್ಶನ್ಸ್ ಆಫ್ ಚೀಂಜ್, ಕೃತಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ನೋಡಿ, ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ, 1998, ಪು. 1-31.

36. ಡ್ಯುಮಂಟ್‌ರು ಹೋಮೋ ಹೈರಾರ್ಕಿಕಸ್, ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಷರಾ ನೋಡಿ, ಪು. 72-75.
37. ನೋಡಿ: ಎ.ಎ. ಮ್ಯಾಕ್‌ಡೊನಲ್ ಮತ್ತು ಎ.ಬಿ. ಕೀತ್, ವೇದಿಕೆ ಇಂಡೆಕ್ಸ್ ಆಫ್ ನೇಮ್ಸ್ ಆಂಡ್ ಸಬ್‌ಜೆಕ್ಟ್ಸ್, ಲಂಡನ್, 1912, ಸಂಪುಟ-1, ಪು. 281-82.
38. ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ 'ಶುದ್ಧ ಜಾತಿಯ ಮಹಿಳೆಯ ಉಲ್ಲೇಖ', (ಸುವೀರಾ ಜೈಸ್ವಲ್‌ರ ಕ್ರಾಸ್, ಕೃತಿಯ ಪು. 13ರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ).
39. ನಾನು ರಾಲ್ಫ್ ಟಿ. ಹೆಚ್ ಗ್ರಿಫಿತ್‌ರ ಅನುವಾದ, ಜಿ.ಎಲ್. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತೇನೆ, ದೆಹಲಿ, 1973.
40. ನೋಡಿ: ಗ್ರಿಫಿತ್‌ರ ಅನುವಾದ, ದಿ ಟೆಕ್ಸ್ಟ್ ಆಫ್ ದಿ ವೈಟ್ ಯಜುರ್ವೇದ, ತೃತೀಯಾವೃತ್ತಿ, ಬನಾರಸ್, 1957, ಪು. 413-19.
41. ನಾನು, ಆರ್.ಟಿ.ಹೆಚ್.ಗ್ರಿಫಿತ್‌ರ ಅನುವಾದ, ದಿ ಹಿಮ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಅಥರ್ವವೇದ, ತೃತೀಯಾವೃತ್ತಿ, ಸಂಪಾದನೆ- ಎಂ.ಎಲ್. ಅಭಿಮನ್ಯು, ಸಂಪುಟ-2, ವಾರಣಾಸಿ, 1962, ಗಮನಿಸಿರುತ್ತೇನೆ.
42. ನೋಡಿ: ಪಠ್ಯೀಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಗಾಗಿ, ಜೂಲಿಯಸ್ ಎಗ್ಗರ್‌ಟನ್‌ರ ಅನುವಾದ, ದಿ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, 5ಸಂಪುಟಗಳು, ದೆಹಲಿ, 1963, ನೋಡಿ.
43. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಆಗಿರುವ ವೈಶ್ವನಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯ ಎನ್ನುವ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿಶ್', ಜನ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಾ 'ವರ್ಣ' ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಖಂಡಿಕೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿ XIX. 6ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಾಜಸನೇಯಿ ಸಂಹಿತಾದಲ್ಲಿ XXXI-II ದಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತವಾಗಿದೆ.
44. ಮನುಸ್ಮೃತಿ 1.31ರಲ್ಲಿ (ಬುಹ್ಲರ್ ಅನುವಾದ, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್, 1886, ಪು. 13-14).
45. ಆರಂಭದ ಪಠ್ಯವಾದ ತ್ರಿಪಿಟಕದ ಈ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ, ವಿನಯಪಿಟಕ ಮತ್ತು ದಿಫ್ ನಿಕಾಯ, ನೋಡಿ ನರೇಂದ್ರ ವಾಗ್ನೆ, ಸೊಸೈಟಿ, ಎಟ್ ದಿ ಟೈಮ್ ಆಫ್ ಬುದ್ಧ, ಮುಂಬೈ, 1966, ಪು. 122-23.
46. ವಾಗ್ನೆ, ಮೇಲಿನದೇ, ಪು. 102-03, ದೀರ್ಘ ನಿಕಾಯದ ಉಲ್ಲೇಖ.
47. ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಸಮಗ್ರ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ನೋಡಿ: ಕೃಷ್ಣ ಮೋಹನ ಶ್ರೀಮಾಲಿ ಅವರ, ದಿ ಏಜ್ ಆಫ್ ಐರನ್ ಆಂಡ್ ರಿಲೀಜಿಯಸ್ ರೆವ್ಯೂಲೂಶನ್, 700-350 ಬಿ.ಸಿ., ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 2007.
48. ಕೃಷ್ಣ ಮೋಹನ ಶ್ರೀಮಾಲಿ, ಮೇಲಿನದೇ. ಪು. 65.
49. ಆರ್.ಸಿ.ಮಜುಂದಾರ್ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿ, ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಅಕೌಂಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, 1960, ಪು. 224-26 (ಏರಿಯನ್) 236-37 (ಡಿಯೋಡೋರಸ್) ಮತ್ತು 263-68 (ಸ್ಟಾಬೋ).
50. ನೋಡಿ: ಥಾಮಸ್ ಆರ್ ಟ್ರಾಟ್‌ಮನ್, 'ಕೌಟಿಲ್ಯ ಆಂಡ್ ದಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ', ಲೀಡನ್, 1971, ಮತ್ತು ಎಸ್.ಸಿ.ಮಿಶ್ರಾ, ಇವಲೂಶನ್ ಆಫ್ ಕೌಟಿಲ್ಯಾಸ್ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಡೆಲ್ಲಿ, 1997.
51. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್‌ನ ದಾಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದ ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತದ ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಕರಿಸುವ ಗ್ರೀಕ್ ದಾಖಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ನೋಡಿ, ಇರ್ಫಾನ್ ಹಬೀಬ್ ಮತ್ತು ವಿವೇಕಾನಂದ ರೂಾ ಅವರ ಮೌದ್ರನ್ ಇಂಡಿಯಾ, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 2004, ಪು. 1-4.
52. ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಪಠ್ಯ ದೀರ್ಘ ನಿಕಾಯದ, ಸೀಗಾಲಕ ಸುತ್ತದಲ್ಲಿನ ಸೀಗಾಲವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಅಶೋಕನ ಧರ್ಮ ನಿಂತಿದೆ.
53. ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ : ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ರಹಸ್ಯ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ರಾಜತ್ವದ ಮೇಲೆ ಗೌತಮನ ನಿಲುವೆಗಾಗಿ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್ ಅನುವಾದಿಸಿದ, ದಿ ಉಪನಿಷತ್ಸ್, 1(1), ಪುನರ್‌ಮುದ್ರಣ, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1990, ಪು. 76-82.

54. ಬುಹ್ಲರ್‌ನ ಅನುವಾದ, ದಿ ಲಾಸ್ ಆಫ್ ಮನು, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್, 1886.
55. ಬಿ.ಎನ್. ಮುಖರ್ಜಿ, ಸ್ಪಡೀಸ್ ಇನ್ ದಿ ಅರಮೆಯಿಕ್ ಎಡಿಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಅಶೋಕ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, 1984, ಪು. 9-22. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪು. 12, 14.
56. ಎ ರೆಕಾರ್ಡ್ ಆಫ್ ದಿ ಬುದ್ಧಿಸ್ಟ್ ರಿಲೀಜಿಯನ್ ಆಫ್ ಪ್ರಾಕ್ರೀಸ್‌ಡ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ ಆಂಡ್ ದಿ ಮಲಯ್ ಆರ್ಖಿಪೆಲಗೋ, ಅನುವಾದ ಜೆ. ತಕಾಕುಸು, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್, 1896. ಪು. 62.
57. ಆರ್.ಎಸ್. ಶರ್ಮಾ, ಶೂದ್ರಾಸ್ ಇನ್ ಏನಿಯಂಟ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಡೆಲ್ಲಿ, 1958, ಪು. 232-34. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ವಾದಗಳು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪಾತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿತವಾಗಿರುವುದು. ನನ್ನ ಪ್ರಬಂಧ ನೋಡಿ. ಎಸ್‌ಸೆಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ: ಟುವರ್ಡ್ಸ್ ಎ ಮಾರ್ಸಿಸ್ಟ್ ಪರಿಸ್ಪೆಕ್ಟಿವ್, ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ, 1995, ಪು. 168-69.
58. ಇಸ್ಲಾಂನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಯಾಮದ ಬಗ್ಗೆ, ರುಬಿನ್ ಲೆವಿಯವರ ದಿ ಸೋಲಿಯಲ್ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ ಆಫ್ ಇಸ್ಲಾಂ, ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್, 1957, ಮತ್ತು ಮಾರ್ಕ್ಸಿಮ್ ರೊಡಿನಸ್‌ನ, ಇಸ್ಲಾಂ ಆಂಡ್ ಕ್ಯಾಪಿಟಾಲಿಸಂ, ಲಂಡನ್, 1974.
59. ಚಾಚ್‌ನಾಮಾ, ಸಂಪಾದನೆ: ಯು.ಎಮ್. ದೌಡ್‌ಪೋತಾ, ಡೆಲ್ಲಿ, 1939, ಪು. 206-14.
60. ಮೇಲಿನದೇ. ಪು. 214-16.
61. ದೇವಲಸ್ಮೃತಿಗಾಗಿ, ನೋಡಿ: ಡೆರಿಲ್ ಎನ್. ಮೆಕ್‌ಲೀನ್, ರಿಲೀಜಿಯನ್ ಆಂಡ್ ಸೊಸೈಟಿ ಇನ್ ಅರಬ್ ಸಿಂಧ್, ಲೀಡನ್, 1989, ಪು. 78-82. ಅಲ್ಪರೂನಿ ಮಾಡಿದ ಟೀಕೆಗಾಗಿ, ಅಲ್ಪರೂನೀಸ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಅನುವಾದ: ಇ.ಸಿ. ಸಚಾವು, ಲಂಡನ್, 1990, ಪು. 162-63.
62. ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಆರ್.ಸಿ. ಜಾಯ್‌ಹಾನರ್‌ನ ಕೃತಿ ಹಿಂದೂ ಆಂಡ್ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮಿಪ್ಪಿಸಿಂ, ಲಂಡನ್, 1960, ಸೂಫಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಹಿಂದೂ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ತುಸುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತದೆ.
63. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು 'ಸೂಫೀ' ಚಿಂತನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಆರ್.ಎ. ನಿಕೋಲ್‌ಸನ್, ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಲಂಡನ್, 1936.
64. ಆರಂಭಿಕ ಸೂಫಿಗಳ ಕುರಿತಾದ ಮೊಹಮದ್ ಹಬೀಬ್‌ರ ಸುತ್ತರ್ಹ್ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಪಾಲಿಟಿಕ್ಸ್ ಆಂಡ್ ಸೊಸೈಟಿ ಡ್ಯೂರಿಂಗ್ ದಿ ಅರ್ಲಿ ಮಿಡೀವಲ್ ಪೀರಿಯಡ್, ಸಂಪಾದನೆ: ಕೆ.ಎ. ನಿರೂಪಿ, ಸಂಪುಟ-1, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1974. ಆರಂಭಿಕ ಭಾರತೀಯ ಸೂಫೀತ್ವದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿವೆ: ಸೈಯದ್ ಅಥರ್ ಅಬ್ಬಾಸ್ ರಿಜ್ಜಿ ಅವರ ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಸೂಫಿಯಿಸಂ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಸಂಪುಟ-1 (1600 ಎ.ಡಿ. ವರೆಗೆ) ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1997, ಮತ್ತು ರಿಯಾರ್ಯುಲ್ ಇಸ್ಲಾಂ ಅವರ ಸೂಫೀಸಂ ಇನ್ ಸೌತ್ ಏಷ್ಯಾ : ಇಂಪ್ಯಾಕ್ಟ್ ಆನ್ ಫೋರ್ಟೀಂತ್ ಸೆಂಚುರಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸೊಸೈಟಿ, ಕರಾಚಿ, 2002.
65. ಈ ಬಗೆಗಿನ ಉತ್ತಮ ಆವೃತ್ತಿ, ಎಮ್. ಲತೀಫ್ ಮಲಿಕ್, ಲಾಹೋರ್, 1966.
66. ಅಥರ್ ಅಬ್ಬಾಸ್ ರಿಜ್ಜಿ, ಮುಸ್ಲಿಂ ರಿವೈವಲಿಸ್ಟ್ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್ ಇನ್ ನಾರ್ಥ್ ಇಂಡಿಯಾ ಇನ್ ದಿ ಸಿಕ್ಟೀಂಥ್ ಆಂಡ್ ಸೆವೆಂಟೀಂಥ್ ಸೆಂಚುರೀಸ್, ಲಕ್ನೋ, 1965, ಪು.52-53.
67. ಜಹಾಂಗೀರ್, ತುರುಕ್-ಇ-ಜಹಾಂಗೀರ್ ಸಂಪಾದನೆ: ಸಯ್ಯದ್ ಅಹಮದ್, ಗಾರ್ಹಿಪುರ್/ಅಲಿಫಾಡ್, 1863-64, ಪು. 176.
68. ಸಿ.ಜೆ. ಬೌನ್, ದಿ ಕಾಯಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, 1922, ಪು. 70.
69. ಬರನಿ, ಫತ್ತ-ಇ-ಜಹಾಂಗಾರಿ, ಇಂಡಿಯಾ ಆಫೀಸ್ (ಲಂಡನ್).
70. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಕನ್ನಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಂ ಸಂಪಾದಿತ, ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ರಿಪೋರ್ಟ್ಸ್, ಸಂಪುಟ-22, (1883-84), ಪು. 116-17ದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್.ಬಿ.ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಗ್ಯಾರಿಕ್ ರವರ ಬರಹ ನೋಡಿ.

71. ಅಲ್ಫ್ರೆಡೋನೀಸ್ ಇಂಡಿಯಾ, 1, ಅನುವಾದ: ಇ.ಸಿ. ಸಚಾವು, ಪು. 27-32. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪು. 29-30.
72. ಅಮೀರ್ ಕುಸ್ರೋ, ನೂಹ್ ಸಿಫರ್, ಸಂಪಾದನೆ: ಎಂ. ವಹೀದ್ ಮಿರ್ಜಾ, ಲಂಡನ್, 1950, ಪು. 164-65.
73. 1354ರ ಪೆನುಗೊಂಡದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ 1ನೇ ಬುಕ್ಕನನ್ನು ಹಿಂದೂ ರಾಯ ಸುರತ್ನಾಣ, ಎನ್ನುವ ಅಂದರೆ 'ಹಿಂದೂ ರಾಯರ ಸುಲ್ತಾನ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದೆ (ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕ, 6, ಪು.327 ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪಣಿ). ಇದೇ ರೀತಿಯ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಅನಂತರದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. 1438-39ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿನ ಜೈನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೇವಾಡದ ರಾಣಾ ಕುಂಭನು ಪಡೆದ ಸೈನಿಕ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಸುರತ್ನಾಣ, 'ಹಿಂದೂ ಸುಲ್ತಾನ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನು (ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕ, 19-22, ಡಿ.ಆರ್.ಭಂಡಾರ್‌ಕರರ ಶಾಸನ ಪಟ್ಟಿಯ ಸಂ.784, ಪು. 109-10). ಹಿಂದೂ ಬಳಕೆಯ ಈ ಎರಡೂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಗಾಳಿ ಇದೆ.
74. ಅಬ್ದುಲ್ ಹಕ್, ಅಕ್ಬಾರ್-ಉಲ್-ಅಕ್ಬಾರ್, ದೇವೋಬಂದ್, 1332/1913-14, ಪು. 306.
75. ಎಸ್.ಎ. ಅಬ್ದುಸ್ ರಿಜ್ವಿ, ಮುಸ್ಲಿಂ ರಿವೈವಲಿಸ್ಟ್ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್, ಪು. 68-134.
76. ಎಸ್.ಎ. ಅಬ್ದುಸ್ ರಿಜ್ವಿ, 'ರಾಶನೀಯಾ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್', ಅಬು ನಹರೈನ್, ಲೀಡನ್, ಸಂಪುಟ-6, 1967.
77. ಅನಾಮಧೇಯ ನ ಕೃತಿ (ಕೈ ಖುಸ್ತು ಇಸ್ಲಾಂಧ್ಯಾರ್) ದಬೀಸ್ತಾನ್-ಇ-ಮಜಾಹಿಬ್, (ಸುಮಾರು 1653), ಸಂಪಾದನೆ: ರಹೀಂ ರಿಜಾ ಜಾದ್, 1362/1983, ಪು. 279-86.
78. ಇರ್ಫಾನ್ ಹಬೀಬ್, 'ಎ ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ಥಿಯರ್ ಫಾರ್ ದಿ ಮುಗಲ್ ಎಂಪೈರ್ : ಎ ಸ್ಟಡಿ ಆಫ್ ದಿ ಐಡಿಯಾಸ್ ಆಫ್ ಅಬುಲ್ ಫಜಲ್', ಪ್ರೊಸೀಡಿಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್, 59ನೇ ಅಧಿವೇಶನ, ಪಟಿಯಾಲಾ, ಅಲೀಫಠ್, 1999, ಪು. 329-40.
79. ಅಬುಲ್ ಫಜಲ್ ದಾಖಲಿಸಿದ ಅಕ್ಬರ್‌ನ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ ನೋಡಿ: ಶಿರೀನ್ ಮೂಸ್ವಿ, ಎಪಿಸೋಡ್ಸ್ ಇನ್ ದಿ ಲೈಫ್ ಆಫ್ ಅಕ್ಬರ್ : ಕಂಟಂಪರರಿ ರೆಕಾರ್ಡ್ಸ್ ಆಫ್ ರೆಮಿನಿಸೆನ್ಸ್, ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ, ಪು. 126-29.
80. ಇದನ್ನು ಆತ ತನ್ನ ಮಧ್ಯಾ ಉಲ್ ಬಹರೈನ್, ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ: ಎಮ್. ಮಹ್‌ಫುಜ್-ಉಲ್-ಹಕ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, 1929ರಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.
81. ರಿಜ್ವಿ, ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಸೂಫಿಯಿಸಂ, 2, ಪು. 55-150, ವಿಶೇಷವಾಗಿ 103-08.
82. ಎಸ್.ಆರ್. ಶಾರ್ಡ್, ಸೂಫಿ ಥಾಟ್ : ಇಟ್ಸ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಇನ್ ಪಂಜಾಬ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಆನ್ ಪಂಜಾಬಿ ಲಿಟರೇಚರ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 1974, ಪು. 148-71.
83. ರಿಜ್ವಿ, ಮುಸ್ಲಿಂ ರಿವೈವಲಿಸ್ಟ್ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್, ಪು. 202-313; ಜೆ ಪ್ರೀಡ್ ಮನ್, ಶ್ಯಾಖ್ ಅಹ್ಮದ್ ಸಿರ್ಹಿಂದಿ, ಆನ್ ಔಟ್‌ಲೈನ್ ಆಫ್ ಹಿಸ್ ಇಮೇಜ್ ಇನ್ ದಿ ಐಸ್ ಆಫ್ ಪ್ರೋಸ್ಟಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ರಿಜ್ವಿ, ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಸೂಫಿಯಿಸಮ್, ಪು. 196-249.
84. ರಿಜ್ವಿ, ಮುಸ್ಲಿಂ ರಿವೈವಲಿಸ್ಟ್ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್, ಪು. 313-23.
85. ರಿಜ್ವಿ, ಶಾಹ್ ವಲೀ ಅಲ್ಲಾಹ್ ಆಫ್ ಹಿಸ್ ಟೈಮ್ಸ್, ಕ್ಯಾನ್‌ಬೆರ್ರಾ, 1980.
86. ಇದೆಮ್, ಶಾಹ್ 'ಅಬ್ದ್-ಅಲ್-ಅಜೀಜ್', ಕ್ಯಾನ್‌ಬೆರ್ರಾ, 1982.
87. ಅಬ್ದುಲ್ ಖಾದಿರ್ ಬದೌನಿ ವರದಿಸಿದ ಹಾಗೆ, ಮುಂತಖಾಬ್-ಉತ್-ತವಾರಿಖ್, ಸಂಪಾದನೆ: ಅಲಿ, ಅಹ್ಮದ್ ಆಫ್ ಲೀಸ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, 1864-69, 3, ಪು.79.

88. ನೋಡಿ ಈ ಕೃತಿಯ ಅನುವಾದ, ಜೋಗೇಂದ್ರ ಚಂದರ್ ಘೋಷ್, ಸಂಪಾದನೆ: ದಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಆಫ್ ರಾಜಾರಾಮ್ ಮೋಹನ್‌ರಾಯ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, 1906, ಪು. 941-58 (ಉಲ್ಲೇಖಿತ ಪದಗಳನ್ನು ಪು.957ರಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ).
89. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, 'ಎ ಡಿಫೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಹಿಂದೂ ಥಿಯಿಸಮ್' (1817), ಪು.86-100, ಮತ್ತು 'ದಿ ಮೋನೋಥೀಸ್ಟಿಕಲ್ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಆಫ್ ದಿ ವೇದಾಸ್' (1817), ಪು.321-63.
90. 'ಬರ್ನಿಂಗ್ ವಿಡೋಸ್ ಅಲೈವ್' (1818), ಪು. 321-63.
91. 'ನೋವನ್ನು, ಸಂಕುಚಿತತೆಯನ್ನು, ಅವಮಾನವನ್ನು ಪರಿವೀಕ್ಷಿಸು ಮತ್ತು ಅವುಗಳು ತಂದೊಡ್ಡುವ ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸು'.
92. ಮಾಡರ್ನ್ ಎನ್‌ಕ್ಯೂಚ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್ ಆನ್ ದಿ ಏನ್ಸಿಯಂಟ್ ರೈಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಫೀಮೇಲ್ಸ್ ಅಕ್ಯಾಡೆಮಿಕ್ಸ್ ಟು ದಿ ಹಿಂದು ಲಾ ಆಫ್ ಇನ್‌ಹೆರಿಟೆನ್ಸ್ (1822), ಪು.373-84.
93. ಮೇಲಿನದೇ. ಪು.929.
94. 'ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ರಿಸಲ್ಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೂಲ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ', ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಡೈಲಿ ಟ್ರಿಬ್ಯೂನ್, ಆಗಸ್ಟ್ 8, 1853; ಪುನರ್ ಮುದ್ರಿತ ಕಾರ್ಲ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಆನ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕೃತಿಯ ಸಂಪಾದನೆ: ಇಕ್ಬಾಲ್ ಹುಸೈನ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 2006, ಪು. 46-51.
95. ನೋಡಿ: ರೊಮಿಲಾ ಥಾಪರ್‌ರ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಬಂಧ 'ಇಮ್ಯಾಜಿನೆರಿ ಲೀಜಿಯಸ್ ಕಮ್ಯೂನಿಟೀಸ್? ಏನ್ಸಿಯಂಟ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ದಿ ಮಾಡರ್ನ್ ಸರ್ವ್ ಫಾರ್ ಎ ಹಿಂದೂ ಐಡೆಂಟಿಟಿ', ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಬಿಯಾಂಡ್, ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ, 2000, ಪು. 60-80.
96. ಅಮೀರ್ ಆಲಿ ಕುರಿತು ನೋಡಿ, ಎಲ್‌ಫೆಡ್ ಕಾಂಟ್‌ವೆಲ್ ಸ್ವಿತ್‌ರ, ಮಾಡರ್ನ್ ಇಸ್ಲಾಂ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ : ಎ ಸೋಶಿಯಲ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್, ಲಂಡನ್, 1946, ಪು. 49-55.
97. ಸೈಯದ್ ಅಹಮದ್ ಖಾನ್‌ರು 17 ಆಗಸ್ಟ್ 1892ರಲ್ಲಿ ಸಯ್ಯದ್ ಮಹದಿ ಆಲೀಖಾನ್‌ರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರ, ಇದು ಮಕಾತಿಬಾತ್ ಅಲ್ ಖುಲ್ಲನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಸಂಪಾದನೆ: ಎಮ್. ಉಸ್ಮಾನ್ ಮಖ್‌ಬುಲ್, ಅಲೀಫಠ್, 1915, ಪು. 3-7. ಇಲ್ಲಿ ಆತನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ವಿಚಲಿತನಾಗದಿರುವುದನ್ನು ಕೂಡಾ ನೋಡಬಹುದು.
98. ಭಾರತೀಯ ಸಂವಿಧಾನದ ರಾಜ್ಯನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳಡಿಯಲ್ಲಿನ ವಿಧಿ-44ರಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ನಾಗರಿಕ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಕೂಡಾ, ಅದರ ಅಡಕಗಳೇನು? ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಒಂದು ಕೊರತೆ. ಸಮಸ್ಯೆ, ಮಹಿಳೆಯು, ಆಸ್ತಿ, ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಘನತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮರುಷನಿಗೆ ಸಮನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ದೇಶನವೂ ಕೂಡಾ ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲ.
99. ರಜತ್ ಕಾಂತಾ ರೇ, ದಿ ಫೆಲ್ಡ್ ಕಮ್ಯುನಿಟಿ, ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ, 2003, ಪು. 375.
100. ಈ ಖಂಡಿಕೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರ ತಪ್ಪು ಅನುವಾದಗೈಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಲಿಯಂ ಡಲ್‌ರಿಂಪೆಲ್‌ನ ದಿ ಲಾಸ್ತ್ ಮುಫಲ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, 2006 ಕೃತಿಯ ಪುಟ 268-69ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮನವಿ ಒಂದು ರೀತಿ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದ ಹಾಗೆ ಕಂಡುಬಂದು, ಅವರು ದಂಗೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.
101. ನಾನು ಈ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಫೈಲ್‌ನ ಚಿತ್ರ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಆಲೀಫಠ್ ಮುಸ್ಲಿಂ ಯುನಿವರ್ಸಿಟಿಯ ಹಿಸ್ಟರಿ ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್‌ನ ಲೈಬ್ರರಿಯಿಂದ ಬಳಸಿದ್ದೇನೆ.
102. ವಿಷ್ಣುಭಟ್ ಗೋಡ್ಸೆಯ ಕಥನವನ್ನು ರಜತ್ ಕಾಂತ ರೇಯವರ ಫೆಲ್ಡ್ ಕಮ್ಯುನಿಟಿಯ ಪು. 371-72 ರಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.

□

ಪುರಿ ಜಗನ್ನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಇತಿಹಾಸ

□ □ ಮನು ವಿ. ದೇವದೇವನ್

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,
ಮಾನವಿಕ ಮತ್ತು
ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ,
ಐ.ಐ.ಟಿ. ಮಂಡಿ,
ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ
ಪಿನ್-175001

(ಕಳೆದ ಸಂಚಿಕೆಯಿಂದ)

ಜಗನ್ನಾಥ ದೇವಾಲಯವು ಎಷ್ಟು ಹಳೆಯದೆಂದು ಹೇಳಲು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಆಕರಗಳಿಲ್ಲ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ಮನಗಾಣದ ಸಂಶೋಧಕರು ಪೌರಾಣಿಕ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. 3088ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.¹ ಹೊಸ ಶಿಲಾಯುಗದ ನೆಲೆಗಟ್ಟುಗಳು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದ ತೊಡಗಿದ್ದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವುದು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಮಂಜಸವಲ್ಲ. ನಮಗೆ ದೊರಕುವ ಮಾಹಿತಿಯಂತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯವು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕಥನರೂಪದ ಆಕರಗಳು ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊರಕದಿರುವುದೇ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದಿರಾಗುವ ಬಹುದೊಡ್ಡ ತೊಡಕಾಗಿದೆ. ನಮಗೆ ಸಿಗುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕಥನಪಠ್ಯ ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದ 'ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಕ್ಷೇತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ'. ಇದು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನದಲ್ಲ. ಗಯಾ ಚರಣ್ ತ್ರಿಪಾಠಿಯವರು ಇದರ ತೇದಿಯನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. 1300 ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.² ನಂತರದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಥನ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾದವು. ಶಾರಳಾದಾಸನು ತನ್ನ ಒಡಿಯಾ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪುರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ದಂತಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪುರಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಡಿಯಾ ಭಾಷೆಯ ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದು,

ಳಂ

ಮನು ವಿ. ದೇವದೇವನ್

ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವವಿರುವ ಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ, ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಇತಿಹಾಸ-ಪುರಾಣಗಳ, ಆಚರಣೆಗಳ, ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಾಳೆಗರಿಯ ಈ ಕಟ್ಟುಗಳು ಮೃದಂಗವನ್ನು ಹೋಲುವ ಒಡಿಶ್ಯಾದ ಮರದ ಅಥವಾ ಮಾದಳ ಎಂಬ ವಾದ್ಯದಂತೆ ತೋರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ (ಮರದಳದ ಕಟ್ಟು) ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಗತವಾಯಿತು.³ ಈ ತಾಳೆಗರಿ ಕಟ್ಟುಗಳು ಹದಿನಾರರಿಂದ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವೆ ಬರೆಯಲಾದವುಗಳು.

ಸ್ಕಂದಪುರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ನಮಗೆ ಸಿಗುವುದು ಒಂಟಿ ಪರಾಮರ್ಶೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬಿಡಿ ಶಾಸನಗಳು ಮಾತ್ರ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಜ್ಞರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆರಂಭದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುನರ್ರಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ.⁴ ಈ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚೆಗತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ಜಗನ್ನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಉಗಮದ ಕುರಿತ ಮತ್ತೊಂದು ವಾದದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಗತ್ಯ.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಡಬ್ಲ್ಯು.ಹಂಟರ್, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಕನಿಂಗ್‌ಹಮ್ ಮುಂತಾದ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜಗನ್ನಾಥ ದೇವಾಲಯವು ಮೂಲತಃ ಬುದ್ಧಮಂದಿರವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ವಾದವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು.⁵ ಇದೇ ನಿಲುವನ್ನು ತಾಳಿದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರೆಂದರೆ ಮಾನಿಯೇರ್ ವಿಲಿಯಮ್ಸ್,⁶ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡವರು ರಾಜೇಂದ್ರ ಲಾಲ ಮಿತ್ರ.⁷ ಕನಿಂಗ್‌ಹಮ್ ಅವರು ಪುರಿ ದೇವಾಲಯದ ಜಗನ್ನಾಥ, ಸುಭದ್ರಾ, ಬಲಭದ್ರರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬುದ್ಧ, ಧಮ್ಮ, ಸಂಘತತ್ವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದವು ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು.⁸ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ವಾದವನ್ನು ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ವಕ ಮಂಡಿಸಿದವರು ಅಂದಿನ ರಾಜ್ಯದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಖಂಡ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಹರೇಕೃಷ್ಣ ಮಹತಾಬ್ ಅವರು.⁹ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಂದ್ರಾ ಪಟ್ನಾಯಕ್ ಅವರು ಇದೇ ನಿಲುವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.¹⁰ ಆದರೆ ಈ ವಾದವು ಈಗ ಮಾನ್ಯತೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದೆ. ಜಗನ್ನಾಥ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ದಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಿಂದ ಜಗನ್ನಾಥ ಪರಂಪರೆ ವಿಕಾಸ ಪಡೆಯಿತೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ, ಈ ಪ್ರಭಾವವು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದದ್ದೆಂದು ಮನೋರಮಾ ತ್ರಿಪಾಠಿ ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹¹

ತಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಜಗನ್ನಾಥ ಪರಂಪರೆ ಬುಡಕಟ್ಟು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಆನ್‌ಶಾರ್ಲಾಟ್ ಎಶ್‌ಮನ್ ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಶಬರರ ಒಡೆಯ ವಿಶ್ವಾಪಸುವಿನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅವರು ಈ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಗ್ರಹಗಳು 'ವಿಚಿತ್ರ'ವಾಗಿದ್ದು ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯೂ ಇದನ್ನೇ ಪುಷ್ಟಿಪಡಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಎಶ್‌ಮನ್.¹² ಅಲ್ಲದೆ ಬುಡಕಟ್ಟು ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೈತ ಎಂಬ ಅರ್ಚಕರಿಗೆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ

ಗಣನೀಯ ಸ್ಥಾನವಿರುವುದೂ ಜಗನ್ನಾಥ ಪರಂಪರೆ ಬುಡಕಟ್ಟು ಪರಂಪರೆಯೊಂದರ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದ ರೂಪವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಇವರ ವಾದವಾಗಿದೆ.¹³ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಶ್‌ಮನ್, ಕಲ್ಯಾಣ ಮತ್ತು ತ್ರಿಪಾಯಿಯವರು ನೀಡಿರುವ ಸಾರಾಂಶದಂತೆ ಒಡಿಶಾದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಮರದ ಕಂಬವೊಂದನ್ನು ದೇವನೆಂದು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ತಂಭೇಶ್ವರಿ ಎಂಬ ಮರದ ಕಂಬದ ದೇವಿಯೋರ್ವಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಪರಂಪರೆ (ಬಹುಶಃ ಪಶ್ಚಿಮ ಒಡಿಶಾದಲ್ಲಿ) ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು; ಬಹುಕಾಲ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಆರಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಇಬ್ಬರು ದೇವತೆಯರನ್ನು ಮುಂದೆ (ಪ್ರಾಯಶಃ ರಾಜನೊಬ್ಬನ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪದಿಂದಾಗಿ) ಜಂಟಿಯಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಚಾಲನೆ ಪಡೆಯಿತು; ಒಡಿಶಾದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಪರಂಪರೆ ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ (ಬಹುಶಃ ಗುಪ್ತರ ಯುಗದಲ್ಲಿ) ಇವರನ್ನು ನರಸಿಂಹ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಲಾಯಿತು; ಮುಂದೆ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. 900ರ ವೇಳೆಗೆ?) ಶೃಂಗಾರಪರತೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುವ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರಾಗಿ ಈ ದೇವತೆಯರು ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿದರು; ಕೊನೆಗೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಅನಂಗಭೀಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಆಳ್ವಿಕೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1211-1238) ಮತ್ತೊಂದು ದೇವತೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಜಗನ್ನಾಥ-ಸುಭದ್ರಾ-ಬಲಭದ್ರರೆಂಬ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಈ ದೇವತೆಯರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು.¹⁴

ಈ ಚಿತ್ರಣವು ನೇರಗರೆಯ (linear) ವಿಕಾಸಾತ್ಮಕ (evolutionary) ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲವನ್ನು ಗುಪ್ತಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವ ಶ್ರಮ ನಡೆದಿದೆ.

ಕೆ.ಸಿ.ಪಾಣಿಗ್ರಾಹಿಯವರ ಪ್ರಕಾರ ದೇವಾಲಯವು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತವಾಹು ಎಂಬಾತನು ಪುರಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ ಬಹುಶಃ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದನು (ಆಳ್ವಿಕೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 798-814) ಕೈಗೊಂಡ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಊಹೆಯ ಮೇಲೆ ತಾಳಲಾದ ನಿಲುವು ಇದಾಗಿದೆ.¹⁵

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆಕರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಕಂಡುಬರುವುದೇನು? ಮೊದಲಿಗೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನು ನರಸಿಂಹನೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಒಂದು ಭತ್ತೀಸ್‌ಗಢ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಸಿರ್‌ಪುರ್ ಶಿಲಾಶಾಸನ.¹⁶ ಮತ್ತೊಂದು ಬಿಹಾರ್‌ನ ಗಯಾದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಶಾಸನ.¹⁷ ಗಯಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಜಗತೀನಾಥ ಹಾಗೂ ಲೋಕೈಕನಾಥ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು. ಇದು ಜಗನ್ನಾಥನನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆಯೇ ತಿಳಿಯದು. ಇರಬೇಕಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಶಾಸನಗಳು ಪುರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ನರಸಿಂಹರನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸುವ ಪರಂಪರೆಯೊಂದು ಪೂರ್ವ-ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ

ಈ ಶಾಸನಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪುರಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕರಾವಳಿ ಒಡಿಶಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡ ಸೋಮವಂಶಿ ಅರಸರು ಮೂಲತಃ ಪಶ್ಚಿಮ ಒಡಿಶಾ-ಭತ್ತೀಸ್‌ಗಢ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ನರಸಿಂಹರನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸುವ ಪರಂಪರೆ ಇವರ ಮೂಲಕ ಪುರಿಗೆ ಬಂತೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಏಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಲು ಬೇಕಾಗಬಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೆಂಗಿಯ ರಾಜರಾಜ ನರೇಂದ್ರನ ಕಾಳಿದಿಂಡಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಧಾಮದ ನಾರಾಯಣ-ಪುರುಷೋತ್ತಮನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.¹⁸ ಶ್ರೀಧಾಮ ಪುರಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಪುರಿ ದೇವಾಲಯ ಕುರಿತ ಪ್ರಪಂಚ ಸ್ವಪ್ನ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವಿವರ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1104ರ ನಾಗ್‌ಪುರ್ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರವಂಶದ ಲಕ್ಷ್ಮದೇವನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಿದೆ. ಪೂರ್ವಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲೆ ನಡೆಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮನನ್ನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವ ಶ್ಲೇಷಪ್ರಯೋಗ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಸಾಗರ (ಪ್ರಾಚ್ಯಪಯೋನಿಧಿ) ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಪುರುಷೋತ್ತಮನು ಪುರಿ ದೇವಾಲಯದ ಆರಾಧನಾಮೂರ್ತಿಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.¹⁹ ಗೋಪಾಲದೇವನ ಪೂಜಾರಿಪತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮವನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಶಾಸನ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ್ದೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಕೆಲವು ಸೂಚನೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿವೆ.²⁰ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಮೈಹರ್ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಓಡದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪರಾಮರ್ಶೆಯಿದೆ. ಲಿಪಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಇದನ್ನು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ಶಾಸನತಜ್ಞರು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.²¹ ಆದರೆ ಕಾಲವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಈ ಕ್ರಮದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಎತ್ತಲಾಗಿದೆ.²²

ಶಾಸನ ಮೂಲಗಳ ಈ ಕಿರುಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ದೇವಾಲಯವು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದು ಯಾವಾಗ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಶಾಸನಗಳು ನೆರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ನಮಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಹಳೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಮುರಾರಿಯ ಅನರ್ಘರಾಘವ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಮಿಶ್ರನ ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯ. ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ನಾಟಕಗಳಾಗಿವೆ. ಅನರ್ಘರಾಘವದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನ ಯಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಡಲಾಯಿತೆಂದು ನಾಟಕಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.²³ ಮುರಾರಿಯ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಧ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಒಂಬತ್ತರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವಿನ ಹಲವು ತೇದಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಫಾನ್ ಸ್ಟ್ರೈಟೆನ್‌ಕ್ರಾನ್ ಅವರು ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅನರ್ಘರಾಘವ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ್ದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.²⁴ ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಲದ

ಕಡಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ದೇವಾಲಯದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.²⁵ ಈ ಕೃತಿಯೂ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವ ಮಾಹಿತಿ ಶಾಸನಗಳು ನೀಡುವ ಚಿತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ವಿಚಾರವೇ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಸ್ವಂದಪುರಾಣದ 'ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ'ವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆಗೊಡ್ಡಿದಾಗಲೂ ಕಾಲದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನನ್ನೂ ಹೇಳಲಾರೆವು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು.

'ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ'ದ ಪ್ರಕಾರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾತ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಮಹಾರಾಜ. ಇವನು ಎರಡನೆಯ ಅಮರಾವತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾಲವದೇಶದ ಅವಂತಿನಗರದ ಅರಸನಾಗಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಇವನಿಗೆ ಜಗನ್ನಾಥನ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಉತ್ತಮ ಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಬಯಕೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ವೈಷ್ಣವನಾದ ಪುರೋಹಿತನೊಬ್ಬ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ ಓಡ (ಓಡು) ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಸಾಗರದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿನ ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರ, ಅಲ್ಲಿರುವ ನೀಲಗಿರಿ ಎಂಬ ಕಾಡು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ನೀಲೇಂದ್ರಮಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ವಾಸುದೇವನ ಮೂರ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತನ್ನ ಸೋದರ ವಿದ್ಯಾಪತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಲು ಪುರೋಹಿತ ಮುಂದಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಿದ್ಯಾಪತಿ ಪುರಿಗೆ ಹೊರಟು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಓಡ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾನದಿ ದಾಟಿ ಶಬರದೀಪಕ ತಲುಪಿ ಶಬರರ ಒಡೆಯ ವಿಶ್ವಾಪಸುವನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ನೀಲಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ನೀಲಮಾಧವನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಹರಿಯ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲು ಬಂದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನೀಲಮಾಧವನಾದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಆಗ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ವಿಶ್ವಾಪಸು. ವಿದ್ಯಾಪತಿಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಅವನು ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ದೇವತೆಯು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಂಗತಿ ರಹಸ್ಯಮಯವಾದ್ದು, ದೇವತೆಯ ಮುಂದೆ ಇವನನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದರೆ ಅದು ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದೀತು, ಅದೇ ವೇಳೆ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯದಿದ್ದರೆ ವಿಪ್ರನಾದ ಇವನು ಶಾಪ ನೀಡಿಬಿಟ್ಟಾನು, ಇದು ಶಬರನ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು.²⁶ ಕೊನೆಗೆ ಅವನು ವಿದ್ಯಾಪತಿಯನ್ನು ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ನೀಲಮಾಧವನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದ ವಿದ್ಯಾಪತಿ ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ವಿಶ್ವಾಪಸು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ನೀನು ನೆನೆದಂತೆ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಭಗವಂತನ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲಾರ, ನಿನಗೆ ಸಂದ ಭಾಗ್ಯ ಅವನಿಗೆ ಸಲ್ಲದು, ಆದರೆ ಮುಂದೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಾರುಮೂರ್ತಿಗಳು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವವು, ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಅವುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವನು.²⁷ ಶಬರನ ಮಾತು ನಿಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದ ನೀಲಮಾಧವನ ಮೂರ್ತಿ ಪಾತಾಳ ಸೇರುತ್ತದೆ.²⁸ ನಾರದಮಹರ್ಷಿಯೊಂದಿಗೆ ಪುರಿಗೆ ಬರುವ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ದೇವತಾಮೂರ್ತಿ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋದ ವೃತ್ತಾಂತ ಕೇಳಿ ಖಿನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ನಾರದನು 'ಸವಿಘ್ನಂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಶುಭಂ' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾ²⁹ ನೀಲಶೈಲದ ಮೇಲೆ

ನರಸಿಂಹನ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು, ಆ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ನೀಲಶೈಲಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನರಸಿಂಹನ ಉಗ್ರರೂಪದ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರಚಂಡಾಘಾತ' ನೀಡಬಲ್ಲ ಆ ರೂಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆದಿಮೂರ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಸಂಗತಿ.³⁰ ನರಸಿಂಹನ ಭೀಕರವಾದ ಈ 'ಸಾಟ್ಟಹಾಸಮುಖ' ನೋಡಿ ಭಯಭೀತನಾದ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ನಾರದನಿಗೆ 'ದುರಾರಾಧ್ಯೋ ನೃಸಿಂಹೋಽಯಂ ದರ್ಶನೇಽಪಿ ಭಯಾವಹಃ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.³¹ ನಾರದನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಪಶ್ಚಿಮಮುಖಿಯಾದ ನರಸಿಂಹನ³² ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನರಸಿಂಹನ ಆರಾಧನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ನಾರದನ ನಿರ್ದೇಶದಂತೆ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಸಹಸ್ರಾಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಯಜ್ಞದ ಕೊನೆಗೆ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಶಂಖಚಕ್ರಗಧಾಧರನಾದ ದೇವನ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಧರಣೀಧರನಾದ ಅನಂತ, ಹಲಧರನಾದ ಬಲಭದ್ರ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಮಾತೆ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಸನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳು.³³ 'ಪರಿತ್ರಾಹಿ ಜಗನ್ನಾಥ ದೀನಬಂಧೋ ನಮೋಸ್ತು ತೇ'³⁴ ಎಂದು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ ದೇವನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯಜ್ಞ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಟವೃಕ್ಷ(ಆಲದಮರ)ವೊಂದು ತೇಲಿ ಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತರು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ ಸುದ್ದಿ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಅಂತಿಂಥ ಮರವಲ್ಲ, ದೇವಭೂರುಹ. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಆ ಮರವು ಶಂಖಚಕ್ರಾಂಕಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ, ಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಅದರ ಗಂಧ ಹರಡಿ ಕಡಲ ತೀರದ ಭೂಮಿ ಸುಗಂಧಿತವಾಗಿದೆ.³⁵ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತೆರಳಿ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಭುಜಗಳ ಆ ಮಹಾವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಅಶರೀರ ವಾಣಿಯೊಂದು ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಬಡಗಿಯೊಬ್ಬ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವನು, ಅವನು ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಮರದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುವನು, ಈ ಕಾರ್ಯವು ಮತ್ಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳದಂತೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು, ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಯಾರೂ ಕೇಳಬಾರದು, ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವವರು ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ನರಕ ಸೇರುತ್ತಾರೆ, ಅವರ ಸಂತಾನವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.³⁶ ಈ ಅಶರೀರಿ ಕೇಳಿಬಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಓರ್ವ ಬಡಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಮತ್ತಾರೂ ಅಲ್ಲ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಾರಾಯಣ. ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ನಾಲ್ಕು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರತ್ನವೇದಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಅಲ್ಲಿ ದಾರುಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ.³⁷

ಸ್ವಂದಪುರಾಣದ ಈ ಕಥೆ ಇಂದು ನಾವು ಪರಿಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಗತಕಾಲದ ಕಥನವಾಗಿದ್ದು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ನೆರವೇರಿಸಿದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.³⁸ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕಥನಕ್ಕೆ ಅದರದೇ ಆದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಎಂಬ ಓರ್ವ ರಾಜನಿದ್ದನೇ, ಆತ ಅವಂತಿಯಿಂದ ಪುರಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದನೇ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ನಾರದಾದಿ ಮುನಿಗಳ ಜೊತೆ ಒಡನಾಡಿದ

ವರ್ಚಿಸ್ತು ಅವನದಾಗಿತ್ತೇ, ಅವನು ಸಾವಿರ ಅಶ್ವಮೇಧವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದನೇ, ಇವು ನಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಆಲೋಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲ. ಕಥನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಘಟನಾವಳಿಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಗಿಂತ ಅಲ್ಲಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಸ್ವರೂಪ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಏತರದ್ದು ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ?

ಪ್ರಸ್ತುತ ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೇವಾಲಯವು ಮೂಲ ದೇವಾಲಯವಲ್ಲ. ಅದು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಶಬರವಂಶದವರು ನೀಲಮಣಿಯಲ್ಲಿ (ಕರಿನೀಲಿ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು) ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಾಧವನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು- ಅಂದರೆ ನೀಲಮಾಧವನನ್ನು-ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಈ ಕಥನದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಯಾ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಪರಂಪರೆಯೊಂದು ಬೆಳೆದುಬಂದ ಹಂತವೊಂದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಶ್‌ಮನ್, ಕುಲ್ಕು ಹಾಗೂ ತ್ರಿಪಾಲಿಯವರ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟಿ ಪಡೆದಿದೆ.³⁹ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಪ್ರವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಈ ಪರಂಪರೆ ಮಾರ್ಪಾಟು ಪಡೆದು ರಾಜತ್ವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡುದನ್ನು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಕಥೆ ಸಾರಯುತವಾಗಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದಿದೆ. ನಮ್ಮ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಯುಗಪಲ್ಲಟವೊಂದರ ಸೂಚನೆ ಇದಾಗಿದೆ.

ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿಯ 'ರಾಜಭೋಗ' ಕಥನದಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿಗೆ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಕಥೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನೀಳಮಾಧವನ ಮೂಲವಿಗ್ರಹ ಅಂತರ್ಧಾನ ಹೊಂದಿ ನೀಳಶೈಲವು ಮರಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಹೋದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಅವಂತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತೆರಳಿ ನೀಳಮಾಧವನನ್ನು ಕಾಣದಿರಲು ಅಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬರುವ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಂತೆ ಸಹಸ್ರ ಅಶ್ವಮೇಧ ನಡೆಸಿ, ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಿಂದ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬರುವ ಕಿಂಪುಬಣ್ಣದ ಸುಗಂಧಯುಕ್ತ ವ್ಯಕ್ತದಿಂದ ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಜಗನ್ನಾಥ, ಸುಭದ್ರಾ, ಬಲಭದ್ರ, ಸುದರ್ಶನರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ.⁴⁰ ಮುಂದೊಮ್ಮೆ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುವ ಬೀರ ಬಿಕ್ರಮಾಜಿತನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ.⁴¹ ಆದರೆ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಡಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳಿಂದ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅವುಗಳನ್ನು ಬೌದ್ಧಸೀಮೆಯ ಸೂನುಪುರಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ತರುವಾಯ ಯವನರ ಹಲ್ಲೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುಗಿದು ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವಟವೃಕ್ಷವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಯರ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲು ಬಂದ ಜಜಾತಿ (ಯಯಾತಿ) ರಾಜನಿಗೆ ಈ ವೃತ್ತಾಂತದ ಅರಿವಾಗಿ ವಟವೃಕ್ಷ ಕಡಿದು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಶ್ರಮಿಸಿದಾಗ ವಿಗ್ರಹಗಳು ನಾಪತ್ತೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಕೇವಲ ಅವುಗಳ ಒಳಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಪದಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಜಜಾತಿಯು ಪುನಃ ಹೊಸ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪದಾರ್ಥವನ್ನಿರಿಸಿ ನೀಳಶೈಲದ ಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ.⁴² ಬಳಿಕ ಗಂಗವಂಶದ ಅನಂಗಭೀಮನು ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮೂವತ್ತಾರು ನಿಯೋಗ(ಸೇವೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸೇವಕಗಣ)ವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದ ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ.⁴³

ಈ ಕಥನದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಪೂರ್ವದ ಹಂತವೊಂದರ ಸೂಚನೆಯಿದ್ದು, ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವ ರಾಜತ್ವಕೇಂದ್ರಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರ ವಿಕಾಸದ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಂದಪುರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ರಚನೆ ನಡೆದು ಬಂತೆಂಬ, ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುವ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಪುರಿಯ ನೀಳಾಚಳದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು ನೀಳಮಾಧವನ ಆರಾಧನೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಬಳಿಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಬಿಕ್ರಮಾಜಿತ, ಜಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಅನಂಗಭೀಮರು ಅಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾವು ಕಾಣುವ ದೇವಾಲಯ ಅನಂಗಭೀಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪು ತಾಳಿದ್ದು.

ನಮ್ಮ ಬಳಿ ಈಗ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಚಿತ್ರವೊಂದಿದೆ. ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ನೀಳಮಾಧವ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಾಲವೊಂದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಈಗ ಜಗನ್ನಾಥ, ಸುಭದ್ರಾ, ಬಲಭದ್ರರು ಹಾಗೂ ಸುದರ್ಶನ ಚಿಕ್ರವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಹಂತಗಳ ನಡುವೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಮೂಲಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನರಸಿಂಹನ ಆರಾಧನೆ ನಡೆದಿತ್ತು; ಕಾವ್ಯಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವು ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹಂತಗಳ ಸೂಚನೆಯೇ? ಅಥವಾ ನರಸಿಂಹ ಪುರುಷೋತ್ತಮರ ನಡುವಿನ ಸಮನ್ವಯದಿಂದಾಗಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹರೆಂದು ಸೇವೆ ಪಡೆದಿದ್ದರೆ? ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಸರಳವಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ದೇವಾಲಯವು ಪೂರ್ವಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ನರಸಿಂಹನು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ವಂದಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಸ್ವಂದಪುರಾಣದ ಈ ವಕ್ತವ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಂದು ಪುರಿದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಯು ದೇವುಳದ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇದು ನರಸಿಂಹನ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹವೇ ತಿಳಿಯದು. ಅದೇನೇ ಇರಲಿ, ಪೌರಾಣಿಕ ಮೂಲಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪುರಿಯ ದೇವತಾಸಂಕಲ್ಪ ಕನಿಷ್ಠ ಮೂರು ಹಂತಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಂಡಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಸ್ವಂದಪುರಾಣ, ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿಗಳು ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು, ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಬಿಕ್ರಮಾಜಿತ, ಜಜಾತಿ, ಅನಂಗಭೀಮ ಎಂದು ಅನೇಕ ಪೋಷಕ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಗತಿಗಳ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ವಿಚಾರಗಳೇನು?

ಜಜಾತಿ ಎಂಬಾತನು ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು ಎಂಬುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕಾರರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ದತ್ತಾಂಶದಂತೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವನು ಸೋಮವಂಶದ ಅರಸನಾಗಿದ್ದ. ಸೋಮವಂಶದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವರು ಇವನು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಯಯಾತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ (ಆಳ್ವಿಕೆ ಸುಮಾರು 1023-40). ಇತರರು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊದಲನೆಯ ಯಯಾತಿ (ಆಳ್ವಿಕೆ ಸುಮಾರು 922-955) ಎಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁴⁴ ಸೋಮವಂಶಿಗಳು ಮೂಲತಃ ಪಶ್ಚಿಮ ಒಡಿಶ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಭತ್ತೀಸ್‌ಗಢ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದವರು. ಅಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಕಳಚೂರಿಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಘರ್ಷ ನಡೆಸಿದ ಇವರು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ

ತೋರತೊಡಗಿದರು. ಮಹಾನದಿ ಕೆಳಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಿಂದ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದ ಭಾಮಕರ ವಂಶದವರ ಪ್ರಭಾವ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕುಂದತೊಡಗಿತ್ತು. ಸೋಮವಂಶದ ಮೊದಲನೆಯ ಜನಮೇಜಯನು ಈ ಸಂದರ್ಭದ ಲಾಭ ಪಡೆದು ಖಿಂಜಲಿಮಂಡಲವನ್ನು ತನ್ನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಭಾಮಕರ ಅರಸ ನಾಲ್ವಡಿ ಶುಭಾಕರನಿಗೆ (ಆಳ್ವಿಕೆ ಸುಮಾರು 865-882) ತನ್ನ ಮಗಳು ಪೃಥ್ವೀ ಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ವೈವಾಹಿಕ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡನು. ಶುಭಾಕರನ ನಿಧನದ ನಂತರ ಅವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವನ ಸೋದರ ಮುಮ್ಮಡಿ ಶಿವಕರನ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಯಿತು (ಆಳ್ವಿಕೆ ಸುಮಾರು 882-890). ಶಿವಕರನ ಅಕಾಲ ಮರಣದಿಂದ ಪೃಥ್ವೀ ಮಹಾದೇವಿ ಪಟ್ಟವೇರಿದ್ದು ಸೋಮವಂಶಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಲು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ಶಿವಕರನ ವಿಧವೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ತ್ರಿಭುವನ ಮಹಾದೇವಿಯು ಪೃಥ್ವೀ ಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವಳ ಆಳ್ವಿಕೆ ಸುಮಾರು 905 ರವರೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಂತರದ ಐದು ವರ್ಷ ಕಾಲ (ಸುಮಾರು 905-910) ಇವಳ ಪುತ್ರರಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಶಾಂತಿಕರ ಹಾಗೂ ಇಮ್ಮಡಿ ಶುಭಾಕರರು ಒಬ್ಬರ ಬಳಿಕ ಒಬ್ಬರು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಪುತ್ರಸಂತಾನವಾಗದ ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ (ಸುಮಾರು 910-950) ನಾಲ್ವರು ಮಹಿಳೆಯರು-ಇಮ್ಮಡಿ ಶುಭಾಕರನ ವಿಧವೆ ಗೌರೀ ಮಹಾದೇವಿ, ಆಕೆಯ ಮಗಳು ದಂಡ ಮಹಾದೇವಿ, ಸವತಿ ವಕುಲ ಮಹಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮಡಿ ಶಾಂತಿಕರನ ವಿಧವೆ ಧರ್ಮ ಮಹಾದೇವಿ-ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಜನಮೇಜಯನ ಮಗ ಮೊದಲನೆಯ ಯಯಾತಿ ಸೋಮವಂಶಿಗಳ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸುದೃಢ ಬುನಾದಿಯೊಂದನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸುಮಾರು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯ ನಡೆಸಿದ ಸೋಮವಂಶಿಗಳು ಕರ್ಣದೇವನ (ಆಳ್ವಿಕೆ ಸುಮಾರು 1100-1110) ಆಳ್ವಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ.⁴⁵

ಭುಬನೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ದೇವಾಲಯಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತ ತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮಹಾನದಿ ಕೆಳಕಣಿವೆಯ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವಗಳು ಏಳಿಗೆ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಖೊರ್ಧಾ, ಪುರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗಂಜಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಲೋದ್ಭವರ ರಾಜ್ಯ ನಡೆಸಿತ್ತು.⁴⁶ ಒಡಿಶಾದ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು-ಎಂಟು-ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಸ್ವಂದಪುರಾಣ, ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮೊದಲ ಹಂತದ ಚಿತ್ರಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ದೇವಾಲಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಪುರಿಯ ದೇವಾಲಯವೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ-ಅಂದರೆ, ಆರರಿಂದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವೆ- ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಅಂದು ಅಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವನು ನೀಳಮಾಧವ.

ಸ್ವೈಟಿನ್‌ಕ್ರಾನ್ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನೀಳಮಾಧವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಒಡಿಶಾದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹೇರಳವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರಾಮತ್ತುಗೊಂಡಿವೆ.⁴⁷ ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೀಳಮಾಧವನ ಬದಲು (ಲಕ್ಷ್ಮೀ)ನರಸಿಂಹನ/ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಲು ಮೊದಲನೆಯ ಯಯಾತಿ ಕಾರಣಕರ್ತನಾಗಿರಬಹುದು. ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರೇರಣೆ ಏನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಶೈವರಾಗಿದ್ದ ಸೋಮವಂಶಿಯರು ವೈಷ್ಣವ ಪರಂಪರೆಯಂತೆಯೇ ತನ್ನೊಳಗೆ ಶೈವಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಸಮನ್ವಯದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗವೊಂದರ ರೌದ್ರಾಕಾರದ ಆರಾಧನಾ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ದೇವಾಲಯ ಕೇಂದ್ರಿತ ಆರಾಧನಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭಾಗವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರೌದ್ರರೂಪಿಯಾದ ನರಸಿಂಹನೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸುವುದು ಉಪಯುಕ್ತವೆಂದು ಆತನಿಗೆ ತೋರಿರಬಹುದು. ಅದೇನೇ ಇರಲಿ, ಹಿಂದೆ ಸ್ಥಳೀಯ-ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕಿದ್ದ ರೂಪ, ಭಾವ, ಅರ್ಥಗಳು ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಅದೊಂದು ರಾಜತ್ವಕೇಂದ್ರಿತ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ದೇವಾಲಯವು ರಾಜಾಧಿಕಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ, ರಾಜಾಧಿಕಾರದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ, ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿತು.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಂಗವಂಶವು ಕಳಿಂಗಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು.⁴⁸ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಶ್ರೀಕಾಕುಳಂ, ವಿಜಯನಗರಂ, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಈ ಗಂಗರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಂಗವಾಡಿಯ ಗಂಗವಂಶದೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಂಶದ ಐಮಡಿ ವಜ್ರಹಸ್ತ ಹಾಗೂ ಅವನ ಮಗ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇವರ ಪ್ರಭಾವ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂತಾದರೂ ರಾಜರಾಜನ ಮಗ ಅನಂತವರ್ಮನ್ ಚೋಡಗಂಗನ ಏಳು ದಶಕಗಳ ದೀರ್ಘ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಆಳ್ವಿಕೆ 1077-1147) ಅದು ಪೂರ್ವಭಾರತದ ಅತಿವಿಶಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಏಳಿಗೆ ಪಡೆಯಿತು. ವೈವಾಹಿಕ ಸಂಬಂಧವೂ ಇವರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಏರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ವಜ್ರಹಸ್ತನು ತನ್ನ ಮಗ ರಾಜರಾಜನ ವಿವಾಹವನ್ನು ಚೋಲರ ಅರಸನಾದ-ಮೂಲತಃ ವೆಂಗಿಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ-ಕುಳೋತ್ತುಂಗನ ಮಗಳು ರಾಜಸುಂದರಿಯೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಿದ್ದು ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಮಹತ್ವದ ಹೆಜ್ಜೆ. ರಾಜರಾಜ-ರಾಜಸುಂದರಿಯರ ಮಗನೇ ಅನಂತವರ್ಮನ್ ಚೋಡಗಂಗ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಡಿಶಾದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದ ಇವನು ಸುಮಾರು 1110ರ ವೇಳೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ತನ್ನ ತೆಕ್ಕೆಗೆ ತಂದುಕೊಂಡುದ್ದಲ್ಲದ ಬಂಗಾಳದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆಯತೊಡಗಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪೋಷಣೆ ನೀಡಲು ಮುಂದಾದ ಶೈವಾರಾಧಕನಾದ

ಚೋಡಗಂಗನು ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಕಾಣುವ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ನಡೆಸಿದ್ದು. ಸುಮಾರು 1135ರ ಆಸುಪಾಸಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಕಾರ್ಯ 1147ರಲ್ಲಿ ಚೋಡಗಂಗನ ನಿಧನದ ಬಳಿಕವೂ ಮುಂದುವರೆದು 1198ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. 1198ರ ರಾಜರಾಜನ ದಾಸ್‌ಗೋಬಾ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅನಂತವರ್ಮನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರ ಪ್ರಾಸಾದದ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.⁴⁹

ಚೋಡಗಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ದೇವಾಲಯವು ತಲೆಯೆತ್ತಿದರೂ ದೇವತಾ ಸಂಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಅನರ್ಘ್ಯರಾಘವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯ ನಾಟಕಗಳು ರಚನೆಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ, ಅದು ಪುರುಷೋತ್ತಮನ ದೇವಾಲಯವಾಗಿತ್ತು.⁵⁰ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ದಾಸ್‌ಗೋಬಾ ಶಾಸನವೂ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

1198ರವರೆಗೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರು ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಜರಾಜನ ಮಗ ಮುಮ್ಮಡಿ ಅನಂಗಭೀಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಆಳ್ವಿಕೆ 1211-1238) ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ನಡೆದವು. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ 1216ರಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಿದ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಾಮ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇವನು ತನ್ನನ್ನು ಪುರುಷೋತ್ತಮಪುತ್ರ, ರುದ್ರಪುತ್ರ, ದುರ್ಗಾಪುತ್ರ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.⁵¹ ಇಲ್ಲಿನ ದೇವತೆಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪುರಿಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಭುಬನೇಶ್ವರರ ಲಿಂಗರಾಜ ಹಾಗೂ ಜಾಜ್‌ಪುರ್‌ನ ವಿರಜಾರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಸಂಕಲ್ಪದ ವಿಕಾಸದ ಮೊದಲ ಹಂತ ಇದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕುಲ್ಕು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.⁵² 1230ರಲ್ಲಿ ಪುರಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದ ಅನಂಗಭೀಮನು ಅದೇ ವರ್ಷ ಕಟಕನಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಅಭಿನವ ವಾರಾಣಸಿ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಿಟ್ಟ ವಿವರ ನಗಾರಿ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.⁵³ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ, 1237ರಲ್ಲಿ, ಪುರಿಯ ಪಾತಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಕಾಣುವ ಹಲಿ (ಬಲಭದ್ರ), ಚಕ್ರಿ (ಕೃಷ್ಣ), ಸುಭದ್ರಾ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.⁵⁴

ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯರನ್ನು ಕುಳಿರಿಸಲು ಅನಂಗಭೀಮನಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾದ ಸಂಗತಿ ಯಾವುದು? ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನಕರ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಅನಂಗಭೀಮನು ಮೂವತ್ತಾರು ನಿಯೋಗಗಳ (ಭತ್ತೀಸ ನಿಜೋಗ) ಸ್ಥಾಪನೆ ನಡೆಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ ವಿವರವನ್ನು ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ದೇವಾಲಯದ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಹಂತವೊಂದರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಇವನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯ ಹೇಳಬಹುದು. ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಇವನೇ ಎಂದು ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ ಹೇಳಲು ಇದೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಮುಂದುವರಿಯುವುದು)

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

1. Narayan Miśra, *Annals and Antiquities of the Temple of Jagannatha* (edited by Durga Nandan Misra), Sarup & Sons, New Delhi, 2007 [2005], ಪು. 3. ಆದರೆ ಅದೇ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಈ ತೇದಿಯನ್ನು ಕ್ರಿ.ಪೂ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.
2. Eschmann, Kulke & Tripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 485.
3. Kulke, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 164. ಮಾದಳಾಪಾಂಜಿ ಕುರಿತ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ನೋಡಿ, ಅದೇ ಪು. 137-158 ಮತ್ತು 159-191.
4. ಈ ಪೈಕಿ Eschmann, Kulke & Tripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 169-196; Kulke, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 17-32; ಹಾಗೂ Manorama Tripathy, 'A Reassessment of the Origin of the Jagannath Cult of Puri', *Odisha Review*, 68 (11), 2012, pp. 28-36 ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ.
5. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನೋಡಿ, Alexander Cunningham, Bhilsa Topes; or, Buddhist Monuments of Central India, Smith, Fider and Co., London, 1854, ಪು. 358-360 ಮತ್ತು ಪ್ಲೇಟ್ xxxii)
6. Monier Monier-Williams, *Buddhism in Its Connexion with Brahmanism and Hinduism and in Its Contrast with Christianity*, Cambridge University Press, New York, 2009 [1889], ಪು. 165-166.
7. Rajendra Lala Mitra, *The Antiquities of Orissa (Vol. 2)*, revised format, Prafulla, Orissagarh, 2007 [1880], pp. 245-248.
8. Cunningham, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ.
9. Harekrushna Mahtab, *The History of Orissa, Vol. 1 (upto Bhanja Dynasty)*, revised edition, Dr. Harekrushna Mahtab Foundation, Cuttack, 2000, ಪು. 3-4
10. Patnaik, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 78-83.
11. Tripathy, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 28.
12. Eschmann, Kulke & Tripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 99.
13. ಇಲ್ಲೇ, ಪು. 100.
14. ಇಲ್ಲೇ, ಪು. 195-196.
15. K.C.Panigrahi, *History of Orissa*, Kitab Mahal, Cuttack, 1981, ಪು. 59 ಮತ್ತು 252.
16. *Epigraphia Indica*, 11, ಪು. 190.
17. *Epigraphia Indica*, 35, ಪು. 227.
18. *Epigraphia Indica*, 29, ಪು. 65.
19. *Epigraphia Indica*, 2, ಪು. 180.
20. Eschmann, Kulke & Tripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. 18.
21. *Epigraphia Indica*, 35, ಪು. 171.

22. Eschmann, Kulke & Tripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 19.
23. ಅನರ್ಘ್ಯರಾಘವ, 1.5. (*Rama Beyond Price* by Murari, Edited and Translated by Judit Törzsök, Clay Sanskrit Library, New York University Press and JJC Foundation, Place of Publication Uncertain, 2006, p. 48)
24. Eschmann, Kulke & Gripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 14-15
25. ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯ, 2.27-28.
26. ಸ್ವಂದಪುರಾಣ, 2.2.8.1-3.
27. ಇಲ್ಲೇ, 2.2.8.73-78.
28. ಇಲ್ಲೇ, 2.2.14.10.
29. ಇಲ್ಲೇ, 2.2.14.8.
30. ಇಲ್ಲೇ, 2.2.15.13; 2.2.16.33.
31. ಇಲ್ಲೇ, 2.2.15.14.
32. 'ಪ್ರಾಸಾದಂ ನರಸಿಂಹಸ್ಯ ಪ್ರತೀಚಿವದನಂ ಶುಭಮ್', ಇಲ್ಲೇ 2.2.16.19.
33. 2.2.17.108-118.
34. 2.2.17.127.
35. 2.2.18.6-10.
36. 2.2.18.34-41.
37. ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ರಥದ ನಿರ್ಮಾಣ, ರಥಯಾತ್ರೆಯ ಆರಂಭ ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು 'ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ'ದ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.
38. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ನೋಡಿ, Sanjay Subrahmanyam, 'Recovering Babel: Polyglot Histories from the Eighteenth-century Tamil Country', in Daud Ali (ed), *Invoking the Past: The Uses of History in South Asia*, Oxford University Press, New Delhi, 1999, pp. 280-321; Velcheru Narayana Rao, David Shulman and Sanjay Subrahmanyam, *Textures of Time: Writing History in South India 1600-1800*, Permanent Black, New Delhi, 2001; Kesavan Veluthat, 'The Kēraḷōlpatti as History', in K.N. Ganesh (ed), *Culture and Modernity: Historical Explorations*, Publication Division, University of Calicut, Calicut, 2004, pp. 19-38; Romila Thapar, *The Past Before Us: Historical Traditions of Early North India*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2013. ಅಲ್ಲದೆ ನೋಡಿ, *History and Theory* ಪತ್ರಿಕೆಯ 2007ರ 46ನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿನ (ಏಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆ) ಚರ್ಚೆ.
39. Eschmann, Kulke and Tripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಮೇಲೆ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ 14.
40. Gaganendra Nath Dash (ed, in collaboration with Rajan Kumar Das), *Jagannatha and the Gajapati Kings of Orissa: A Compendium of Late Medieval Texts (Rajabhog, Sevakarmani, Deshakhanya and Other Minor Texts)*, Manohar, New Delhi, 2010, pp. 3-8.

41. ಇಲ್ಲೇ, ಪು. 9.
42. ಇಲ್ಲೇ, ಪು. 9-10.
43. ಕೂಲಂಕುಶವಾದ ಚರ್ಚೆಗೆ ನೋಡಿ, Kulke, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 17-32 ಮತ್ತು 159-191.
44. ಈ ಕುರಿತು ಸ್ಟ್ರೆಟ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಅವರ ಮಹತ್ವದ ಚರ್ಚೆಗೆ ನೋಡಿ, Eschmann, Kulke & Tripathi, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 16-20.
45. Biswarup Das, *The Bhauma-Kara - Buddhist Kings of Orissa and Their Times*, Oriental Publishers and Distributers, New Delhi, 1978 ಹಾಗೂ Umakanta Subuddhi, *The Bhauma-Karas of Orissa*, Punthi Pustak, Calcutta, 1978 ಭೌಮಕರರ ಕುರಿತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸೋಮವಂಶಿಗಳ ಕುರಿತ ಮಾಹಿತಿಗೆ ನೋಡಿ, Bina Kumari Sarma, *Somavaṃśī Rule in Orissa*, Punthi Pustak, Calcutta, 1983.
46. Manorama Tripathy, 'Seventh Century Buddhism in the Mahanadi Delta and the Question of Patronage', *Rupayana*, Vol. 2, 2011-12, pp. 34-37.
47. Eschmann, Kulke & Tripathy, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 21.
48. S.N.Rajaguru, *The History of the Gangas, Part 1*, Orissa State Museum, Bhubaneswar, 1968.
49. *Epigraphia Indica*, XXXI, 225.
50. ಮೇಲೆ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ 23 ಹಾಗೂ 25.
51. *South Indian Inscriptions*, IV, No. 1329.
52. Kulke, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 19-20.
53. *Epigraphia Indica*, XXXIII, 257.
54. *Epigraphia Indica*, XXX, 202.

ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದ¹ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು – ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಭೂಹಿಡುವಳಿ – ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ

□ □ ಪುರುಷೋತ್ತಮ.ಎಸ್.
purushothama78@yahoo.in

ವೀರನೊಬ್ಬನು ಜೀವದ ಹಂಗು ತೊರೆದು ಸಮಾಜದ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಇತರರ ನೆರವಿಗಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟವನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡದ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನ ಇದುವರೆವಿಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿರುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಗಿಂತ² ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವಂತಹದ್ದು.

ವೀರಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಈವರೆಗೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.³ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅರಸನೊಬ್ಬನ ವೀರತ್ವವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವುದರ ವರ್ಣನೆಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿರುವ ವೀರರ ವರ್ಣನೆ, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಆ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವಿವರಗಳಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಕುರಿತಾದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮತ್ತು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಆದರೆ ವೈಧಾನಿಕ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ರೊಮಿಕ್ವಾ ಥಾಪರ್⁴, ಕೇಶವನ್ ವೆಳುತಟ್⁵ ಮತ್ತು ಎಂ.ಜಿ.ಎಸ್. ನಾರಾಯಣನ್⁶ ಅವರುಗಳು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ, ಕನ್ನಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಹೇರಳ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಕುರಿತಾದ ವಿಸ್ತೃತ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನ

ಆಗಬೇಕಿದೆ. ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಪ್ರಬಂಧ ಇಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ನನ್ನ ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನವು ಕೆಲವು ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಸುತ್ತ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಂಡಿದೆ. ಅವು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ:

ಅ) ಕ್ರಿ.ಶ.5ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ.ಶ.8ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. 13ನೇ ಶತಮಾನದ ನಡುವೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಆ ನಂತರದ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗಿ, ಬಹುತೇಕ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಲು ಕಾರಣಗಳೇನು?

ಆ) ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಯಾವ ಭಾಗ/ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು? ಅದಕ್ಕಿದ್ದ ಕಾರಣಗಳೇನು?

ಇ) ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರು ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದೊಟ್ಟಿಗಿನ ಸಂಬಂಧ ಎಂತಹದ್ದು?

ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳು : ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಹಿಂದೆ ವೀರರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಆಪತ್ತುಗಳಿಗೆ ಎದೆಯೊಡ್ಡಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ನೀಡಿ ಆದರೂ, ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ, ಅವರ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಂಡ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ಹಲವು ಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಅ)ತುಝಗೋಲ್ : ಶತ್ರು ಪಡೆಯು ದಾಳಿ ಇಟ್ಟು ತುರುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ತುರುಗಳ ಅಪಹರಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೀರರು ಹೋರಾಡಿ ಶತ್ರು ಪಡೆಯಿಂದ ತುರುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲೆ ಅಸುನೀಗಿದಲ್ಲಿ ಈ ತುರುಗೋಲ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ತುರುಗಳಿಗಿತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಆರಂಭಿಕ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ತುರುಗೋಲನ್ನು ಗೋ-ಗ್ರಹಣ ಎಂದೂ ಶಾಸನಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ.⁷

ಆ). ಊರಲೆವು: ಯುದ್ಧವೆಸಗಿ ದಾಳಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಪಡೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಊರುಗಳು. ಇಂತಹ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಆಸ್ತಿ-ಪಾಸ್ತಿ, ಪ್ರಾಣ-ಮಾನ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ತುರ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶ ಎದುರಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಊರಿನ ವೀರರು ಜೀವದ ಹಂಗು ತೊರೆದು ಗ್ರಾಮದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಹುತಾತ್ಮರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇ). ಪೆಣ್ಣಯ್ಯಲ್ : 'ಪೆಣ್ಣಯ್ಯಲ್' ಎಂದರೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಆರ್ತಧ್ವನಿ. ಶತ್ರು ಪಡೆಗಳು ದಾಳಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೆರೆಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ನುಗ್ಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಮಾನಿನಿಯರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರವೆಸಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ 'ಉಡೆಉಚ್ಚಲ್' (ಹೆಣ್ಣನ್ನು ವಿವಸ್ತ್ರಗೊಳಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೃತ್ಯ) ಕೃತ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ವೀರರು ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಗಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ, ಆ ಮಾನಿನಿಯರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ವೇಳೆ ಮರಣಹೊಂದಿದಲ್ಲಿ 'ಪೆಣ್ಣಯ್ಯಲ್' ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ) ಎಱವೆಸ : ಎಱವೆಸ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಬೆಸದಿಂದ (ಅಪ್ಪಣೆ-ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ) ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು. ಒಡೆಯನ ಉಪ್ಪಿನ ಋಣಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ದೈಯ. ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಿದ್ದಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತರಬೇತು ಪಡೆದ ಸೈನಿಕರು. ಅವರು ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ತಮ್ಮ ರಾಜ, ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಅಸುನೀಗುತ್ತಿದ್ದುದರ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಲೆಂಕ', 'ಗರುಡರು', 'ಕೀಟಗಂಟಿ', 'ವೇಳೆವಡಿಚಿ', ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿರುವ ಈ ವೀರರು ತಮ್ಮ ಸಾವಿನಲ್ಲೂ ಒಡೆಯನ ಹಿತವನ್ನು, ರಾಜ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಉ). ನೆಂಟನೆಡರು : ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ಸದಸ್ಯರು ಅಥವಾ ಆತ್ಮೀಯರು ಹೋರಾಟವೊಂದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವೀರರು ಗತಿಸಿದರೆ, ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮೀಯರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರೂ ಸೇನಾಡಿ ಹುತಾತ್ಮರಾದರೆ ಅಂತವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುತಾತ್ಮರಾಗುತ್ತಿದ್ದ, ವೀರರ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡೆಸುವುದರ ಪರಿಪಾಠವು ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಕಂಡುಬಂದದ್ದು, ಕ್ರಿ.ಶ.ಸುಮಾರು 5ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ. ಆದರೂ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡೆಸುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ.8ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಗತಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಭೂದಾನ ಮತ್ತು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು : ರಾಜ್ಯದ ಆಣತಿಯಂತೆ ವೀರರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗಡಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದು ಆ ನಂತರ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇದರರ್ಥ ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನವೊಂದರ ಗಡಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ತಾವು ಹೊಸದಾಗಿ ಈ ಗಡಿಭಾಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಸ್ಥಳೀಯರೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯೂ ಇತ್ತು. ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಹುತಾತ್ಮರಾಗುತ್ತಿದ್ದ, ವೀರರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ರಾಜ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ, ರಾಜ್ಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಅವರ ಸಂಬಂಧಿಕರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ಕಡೆ ರಾಜ್ಯ ಭೂದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಹುತಾತ್ಮ ವೀರರನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಈ ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರನ್ನು ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದ ವೀರರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೈತಾಪಿ(ಗಾವುಂಡ) ಇಲ್ಲವೆ ಯುದ್ಧ ನಿಪುಣ ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ (Martial Class) (ಬೇಡರು, ಗೊಲ್ಲರು, ಕುರುಬರು, ಓಜರು ಇತ್ಯಾದಿ ಪಂಗಡಗಳು) ಬಂದವರು. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಹ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಎರಡೇ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ.

ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯ-ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ. ಈ ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂದಾನ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ವಿಧಾಂಸ ಮತ್ತು ದೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವರ್ಗ. ಕ್ರಿ.ಶ.8ನೇ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರದ ಒಣ ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಧಿಕತಮವಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗದ ಅಷ್ಟೇನು ಫಲವತ್ತಲ್ಲದ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲವೆ, ಅರಣ್ಯದಂಚಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಾಹ್ಯ ಶತ್ರು ಪಡೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಹುತಾತ್ಮರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ರೈತ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ನಿಪುಣ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ರಾಜ್ಯವೊಂದು ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಗಾಗದ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಈ ಮೂಲಕ ಒಳಗು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯವು ಇದನ್ನು ಆದಾಯದ ಮೂಲವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಶ.9 ಮತ್ತು 10ನೇ ಶತಮಾನದ ಒಟ್ಟಾರೆ 440 ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಣ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆವೊಂದರಲ್ಲಿ 110 ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಹೊರಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಕೋಲಾರದ ನೆರೆಯ ಮತ್ತು ಒಣಪ್ರದೇಶವಾದ ಚಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ 42 ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಒಣಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ತುಮಕೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ 33, 30 ಮತ್ತು 16 ಶಾಸನಗಳು ಹೊರಡಿಕೆಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿವರಗಳಿಗೆ ಕೋಷ್ಟಕ 2ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಕೋಷ್ಟಕ.1. ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದಾದ್ಯಂತ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು (ಶತಮಾನಗಳನುಸಾರ)¹⁰

ಕ್ರಿ.ಶ.5.ಶತ.	6.ಶತ.	7.ಶತ.	8.ಶತ.	9.ಶತ.	10.ಶತ.	11.ಶತ.
1	1	6	90	130	315	45
12.ಶತ.	13.ಶತ.	14.ಶತ.	15.ಶತ.	16.ಶತ.	17.ಶತ.	18.ಶತ.
165	160	55	15	10	13	-

ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಹೊರಡಿಸುವಿಕೆ.

ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಹೊರಡಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಹೊರಡಿಸುವಿಕೆಯು ಕ್ರಿ.ಶ.8ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ.13ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಒಡೆದು ಇಡೀ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು. ಇದೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಾದ್ಯಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಆರಂಭಿಕಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಐದು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯ, ಗಂಗ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ವೇಮುಲವಾಡದ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ನೊಳಂಬ-ಪಲ್ಲವರು, ಮಹಾವಲಿ ಬಾಣರು- ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ರಾಜಕೀಯ ಪೈಪೋಟಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ, ಅರಸನೊಬ್ಬನು ತನ್ನನ್ನು ಚಕ್ರಾಧಿಪತಿ, ವೀರಾಧಿಪತಿಯೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ರಾಜಕೀಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೊಂದರ ಪ್ರಾಯೋಜಕನೂ ಆದನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸನನ್ನು ವೀರನೆಂದು, ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಹೋರಾಟಗಳ ಬಣ್ಣನೆಯೂ ಈ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ.9-10ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ 13ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ) ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.¹¹

ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ರಾಜಕೀಯ ಪೈಪೋಟಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜನು ತನ್ನ ರಾಜಕೀಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯ(ಕನ್ನಡ) ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆಯೇ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತನ್ನನ್ನು 'ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ', 'ಪೃಥ್ವೀರಾಜ್ಯಂಗೈಯ್ಯತ್ತಿರೆ', ಎಂಬಂತಹವು ಅವನ ರಾಜಕೀಯ ಅಭಿಲಾಷೆ ಮತ್ತು ತನ್ನನ್ನು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜೊತೆಗೆ ವೀರರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಉಡುಗೊರೆ(ಭೂದಾನ)ಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ, ಅವರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವುದು ಒಂದು ಕಡೆಯಾದರೆ, ಆ ಹೋರಾಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಪತ್ಯ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಂದಿಗಿನ ತಮ್ಮ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಹೊಂದುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಹೊರಡಿಕೆಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು

ರಾಜ್ಯವು ಕೇವಲ ಬಂಜರು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗು ಮಾಡುವುದರ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಷ್ಟೆ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದು ಕೃಷಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಕಾಣಿಕಾ ಉದ್ಯಮವು ಸಮಾನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ತುರುಗಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ವೀರರು ಹೋರಾಡಿ ಸಾಹಸದಿಂದ ತುರುಗಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೆರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ತುರುಗು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಪತ್ತಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ, ಇಡೀ ಗ್ರಾಮದ ಮಾನವ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದು, ಕ್ರಿ.ಶ.8-13ನೇ ಶತಮಾನದ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಬಹುತೇಕ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಋಜುವಾತಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮವೊಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣದ ಭಾಗವೂ ಆಗಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ.8ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ.13ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ ಈ ಎಲ್ಲ ರಾಜ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು ತಮ್ಮ ರಾಜ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಮತ್ತು ಗಡಿಯಂಚಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ. ಕ್ರಿ.ಶ. 9 ಮತ್ತು 10ನೇ ಶತಮಾನದ ಒಟ್ಟಾರೆ 440 ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬ-ಪಲ್ಲವ, ಮಹಾವಲಿ ಬಾಣರು ಮತ್ತು ಗಂಗರ 110 ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ ಒಂದರಲ್ಲೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗಂಗರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ದೂರದ ಹಾಸನ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು 40 ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ 20ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಗಂಗರವೇ ಆಗಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ, ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕ್ರಿ.ಶ.12 ಮತ್ತು 13ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಿರುವ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಮೊತ್ತ ಒಟ್ಟು 324. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಿಂದ (ಇಂದಿನ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ) ಹೊರಗೆ ಅಂದರೆ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ 42 ; ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 44 ; ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮತ್ತೂ ದೂರ ಪ್ರದೇಶ ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ 35 ಮತ್ತು 20 ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಈ ಕುರಿತ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕ 2ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೋಷ್ಟಕ-2. ಕ್ರಿ.ಶ.8-17ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು(ಪ್ರಾಂತೀಯ) ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಹಂಚಿಕೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಗಳು	8 ಶತ.	9 ಶತ.	10 ಶತ.	11 ಶತ.	12 ಶತ.	13 ಶತ.	14 ಶತ.	15 ಶತ.	16 ಶತ.	17 ಶತ.
ಕೋಲಾರ	18	37	63	12	2	-	1	-	-	4
ತುಮಕೂರು	17	6	27	1	18	17	8	1	1	1
ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	5	2	14	1	1	8	3	1	2	1
ಬೆಂ.ಗ್ರಾ.*	12	8	22	1	6	6	6	7	-	3
ಹಾಸನ	2	9	27	4	44	62	10	-	-	-
ಚಿ.ಮ*	2	4	4	-	34	8	2	-	-	-
ಶಿವಮೊಗ್ಗ	2	4	25	1	21	23	7	5	-	-
ಕೊಡಗು	-	-	1	1	2	1	-	-	-	-
ದ.ಕನ್ನಡ*	2	5	-	-	2	-	1	-	1	-
ಮೈಸೂರು	2	12	24	10	13	7	6	-	-	-
ಚಾ.ಮ*	1	-	1	1	1	2	-	-	1	2
ದಾ.ಗೆ*	-	-	1	-	2	8	2	-	-	-
ಹಾವೇರಿ	5	6	21	-	-	1	-	-	-	-
ಗದಗ	-	6	4	-	-	1	-	-	-	-
ಧಾರವಾಡ	4	2	5	3	12	6	-	-	-	-
ಬಿಜಾಪುರ	-	-	-	1	3	-	-	-	-	-
ಬೆಳಗಾವಿ	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
ರಾಯಚೂರು	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
ಕೊಪ್ಪಳ	-	1	1	2	1	-	2	-	2	-
ಬಳ್ಳಾರಿ	-	7	-	-	-	3	1	1	-	-
ಅನಂತಪುರ	1	3	7	2	1	2	2	-	-	-

ಕರ್ನಾಟಕ	1	-	-	-	-	-	-	-	-
ಚಿತ್ತೂರು	2	14	28	2	-	-	-	-	-
ತಿರುವಳ್ಳಿ	2	4	5	-	-	-	-	-	-
ಧರ್ಮಪುರಿ	1	-	2	-	-	-	-	-	-
ಕಡಪ	1	-	-	1	-	-	-	-	-
ಬಾಗಲಕೋಟೆ	-	2	1	-	-	-	-	-	-
ಮಂಡ್ಯ	-	5	11	-	-	-	-	-	-
ಮಹನಗರ*	-	1	-	1	-	-	-	-	-
ತಿರುಚನಾಪಲ್ಲಿ	-	-	-	3	-	-	-	-	-

* ಬೆಂ. & ಗ್ರಾ.-ಬೆಂಗಳೂರು & ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ.; ಚಿ.ಮ.-ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು; ದ.ಕನ್ನಡ.-ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ.; ಚಾ.ಮ.-ಚಾಮರಾಜನಗರ.; ದಾ.ಗೆ.-ದಾವಣಗೆರೆ.; ಮಹ.ನಗರ.-ಮಹಬೂಬ್ ನಗರ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ರಾಜ್ಯವೊಂದರ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಮತ್ತು ಗಡಿಯಂಚುಗಳಲ್ಲಿ. ಎಲ್ಲಿ ರಾಜ ಸಂಸ್ಥಾನವೊಂದು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದೂರ ಮತ್ತು ಅತಿದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುವಂತಹ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರು ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾ, ಬಂದಿದ್ದು ಎಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ಎದೆಗುಂದದೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಆಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನೀಡಿಯಾದರೂ, ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಈ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವುದು ಒಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯೇ, ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತ್ತು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದು ತುರುಗಳ ಅಪಹರಣಕ್ಕಾಗಿ. ಇದು ರಾಜ್ಯವು ಜನರನ್ನು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬಯಲನಾಡುಗಳಿಗೆ ಮರುಹಂಚುತ್ತಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆವಾಸ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವುದು ಈ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಆವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಪಾತ್ರವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಇಳಿಮುಖಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವೇನು?

ಕ್ರಿ.ಶ.13ನೇಶತಮಾನದ ನಂತರ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದು 15-16ನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಅವು ತೀರ ನಗಣ್ಯಗೊಂಡಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದ ರಾಜ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವಂತೆ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ.1336 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬಹುತೇಕ

ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ರಾಜಕೀಯ ನಕ್ಷೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 14ನೇ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡಿವೆ.

ಈ ಹಿಂದೆ ಕಂಡಂತೆ ಒಣ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಕೃಷಿಗೆ ಒಳ ಪಡಿಸುವುದು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದರ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ವೀರನ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ, ಆ ವೀರನ ಕುಟುಂಬ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿ ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಆದಾಯದ ಮೂಲವನ್ನಾಗಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಈ ಒಣಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ಪಶುಪಾಲನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಈ ತುರುಗಾಳಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ತುರುಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿನಿಮಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ತುರುಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.15-16ನೇಶತಮಾನದ ಬಳಿಕ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹಲವು ಸಂಚಲನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರವು ಮತ್ತೆ ಚುರುಕುಗೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವಿನಿಮಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಹಣ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಚುರುಕು, ರೇಷ್ಮೆ, ನೇಕಾರಿಕೆಯಂತಹ ಉದ್ಯಮಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಹೊಸ ಹೊಸ ಬೆಳೆಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರ, ನೀರಾವರಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, ವ್ಯಾಪಾರ-ವಹಿವಾಟುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಬಿರುಸು, ಸಾಲ ಬಡ್ಡಿಗಳ ರೂಢಿ-ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶೀಘ್ರ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು.¹²

ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಆದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಕಂಡುಬಂದು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ-ಪೇಟೆಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೊಂಡವು. ಒಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ಉದ್ಯೋಗ ಹರಿಸುತ್ತಾ, ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂ ಪ್ರದೇಶಗಳತ್ತ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಒಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ನೇಕಾರಿಕೆಯಂತಹ ಕರಕುಶಲ ಉದ್ಯಮಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೊಂಡವು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಣ ವಿನಿಮಯವು 'ಹುಂಡಿ'ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ.15-16ನೇಶತಮಾನದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದು, ಅದುವರೆವಿಗೆ ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಭೌಗೋಳಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಗೊಂಡಿದ್ದ ಮಾನವ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡತೊಡಗಿದವು.

ಈ ಸಂಕೀರ್ಣ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪರ್ಯಾಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ, ಹಿಂದಿನ ಪಶುಪಾಲನೆಯಂತಹ ವೃತ್ತಿ ಮಹತ್ವ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದು ತುರುಗಳಿಗೂ ಸ್ವರ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ನಿಂತುಹೋದವು. ಜೊತೆಗೆ ಒಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಕೃಷಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ಕಸುಬುಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಒಣಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು.

ರಾಜಕೀಯವಾಗಿಯೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದವು. ಕ್ರಿ.ಶ.15-16ನೇ ಶತಮಾನದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬಹುತೇಕ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ಬೃಹತ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಆಳ್ವಿಕೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನಾಯಕರನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನಾಯಕರು ಹಿಂದೆ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ವೀರಮರಣವನ್ನು ಅಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದ ವೀರರ ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ, ಯುದ್ಧ ನಿಪುಣ ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ (ಬೇಡರು, ಗೊಲ್ಲರು, ಕುರುಬರು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮುದಾಯಗಳು) ಬಂದವರೇ ಆಗಿದ್ದು, ಈಗ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನಾಯಕರಾಗಿ ಬಹುತೇಕ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಈ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನಾಯಕರನ್ನು ಅಮರನಾಯಕರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅಮರನಾಯಕರು ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪಾಳೇಪಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಕೆಳದಿ ನಾಯಕರು, ಯಲಹಂಕ ನಾಡಪ್ರಭುಗಳು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೇಗಾರರು, ಹಾಗಲವಾಡಿ ನಾಯಕರು- ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರಮುಖ ನಾಯಕ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಏಳಿಗೆಗೆ ಬಂದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ನಗರ-ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಕಾಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಆಡಳಿತವು ವಿಶೇಷ ಪೋಲಿಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿತ್ತು. ಇದನ್ನು 'ಪಾಲಿಗಾರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ' ಎನ್ನುವರು. ಈ ಕಾವಲು ಪಡೆಯನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಶ.15-16ನೇಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಂತಹ ಈ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರನ್ನು ಅಪ್ರಸ್ತುತರನ್ನಾಗಿಸಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ.8ನೇಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ.13ನೇಶತಮಾನದವರೆಗೆ ನೂರಾರು ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತಿದ್ದು, 15, 16, 17ನೇ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 14, 10, 13 ಹೀಗೆ ಕೇವಲ ನಗಣ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವಂತಹ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದವು. ಈ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕೂಡ ಕೇವಲ ಹಿಂದಿನ ವೀರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಇಲ್ಲವೆ, ಸ್ಮರಿಸುವ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಂತಹವುಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ:

1. ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕವಾಗಿರದೆ, ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೊತೆಗೆ ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೆಲಭಾಗಗಳವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.
2. ಕಲಬುರ್ಗಿ,ಎಂ.ಎಂ. 1980. ಸಮಾಧಿ-ಬಲಿದಾನ-ವೀರಮರಣ ಸ್ಮಾರಕಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು: ಐ.ಬಿ.ಎಚ್.ಪ್ರಕಾಶನ; ಪರಶಿವಮೂರ್ತಿ,ಡಿ.ವಿ. 2010. ತುಳುಗೋಳ್ ಸಂಕಥನ, ಹಂಪಿ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ; ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ,ಆರ್. 2004. ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು; ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ,ಎಂ. ಅವರು ವೀರಸ್ಮಾರಕ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವಿವರಣೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೋಡಿ: 2002 (1966). ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ. ಬೆಂಗಳೂರು: ಸಪ್ತಬುಕ್‌ಹೌಸ್; ಶೆಟ್ಟರ್,ಎಸ್. 'ತುಳಿಲಾಳೆ', ಸಾಧನ.ಸಂಪುಟ-9, ಸಂಖ್ಯೆ-3, ಜುಲೈ-ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್.1980.;
3. ಮೇಲಿನವುಗಳನ್ನೆ ಗಮನಿಸಿ.

4. Thapar,Romila. 2002(2003).*The Penguin History of Early India From The Origins to A.D.1300.*, Penguin Books India. pp.341-2.
5. Veluthat, Keshavan. 2009. *The Early Medieval in South India.*(Oxford University Press. New Delhi). ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ 'Vēlavāḷi in Karnataka' ಲೇಖನ.
6. Narayanan, M.G.S. 1982. *Proceedings of Indian History Congress* ನಲ್ಲಿರುವ "Warrior Settlements of the Sangam Age." ಲೇಖನ.
7. ತುರುಗಾಳಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಗಾಗಿ ನೋಡಿ. ಶೆಟ್ಟರ್,ಎಸ್. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ; ಪರಶಿವಮೂರ್ತಿ,ಡಿ.ವಿ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ.
8. ಗುಡರ ಬಗೆಗಿನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಗಳಿಗಾಗಿ ನೋಡಿ. Shreenivasa Murthy,H.V. 1984 (1982). *A Survey of Karnataka History.* New Delhi: S.Chand & Company Ltd. ಪು. 2.
9. ಈ ವೇಳೆವಾಳಿಗಳ ಕುರಿತಾದ ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿನೋಡಿ. Veluthat, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ.
10. ಕೋಷ್ಠಕ 1 & 2 ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಮಾಹಿತಿಯು ಕೇವಲ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳದ್ದು. ಅವುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಕರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಬಂಧವಾಗಿ ನೀಡಿದೆ. ಇನ್ನು ಲಿಪಿ ಹೊಂದಿರದೇ, ಕೇವಲ ಶಿಲ್ಪವನ್ನಷ್ಟೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮತ್ತು ಸಾವಿರಾರು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಅಂತಹವುಗಳ ಸಮಗ್ರ ಮಾಹಿತಿಯ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಮಾಹಿತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವಿಷಯನಿಷ್ಠ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.
11. ಉದಾ : ಅನಿತಣ್ಮಿ ಸತ್ತ ನರನಂ
ದನಗೆ ಕಣ್ಣೋಲು, ಬಗೆಯದಮರೇಂದ್ರನ,ನೀ
ನೆನಗೆ ತನಗೆಂಬ ದೇವಾಂ
ಗನೆಯರ ಕಳಕಳಮೆ ಪಿರಿದುಮಾಯ್ಂಬರದೊಳ್-ಪಂ.ಭಾ.11-106.
ತುಳು ಪರಿವಾಗಳೆಮ್ಮ ಪೆಣನಂ ತುಟಿದುಂ ಪರಿಗುಂ ದಲೆಂದು ಚಿ:
ತುಳುಗೊಳೆ ಬಾಟೆಮೆಂದು, ತುಗೋಳೊಳೆ ಸಾವುದು ಸೈಪಿದೆಂದು ಪಾ
ಯ್ಯುಟಿಕೆಯ ಗೋವರಣೆ ಬರೆ ಪಾಯಿಸಿ ಘೋಟಿಯಿಲ್ ತಗುಳ್ಳು ತ
ತ್ತಟತಡೆದಿಕ್ಕಿ ದೇಗುಲಕೆ ಪೆರ್ಮರನಂ ಕಡಿವಂತೆ ಮಾಡಿದರ್ -ಪಂಪ ಭಾರತ, 8-95.
ತುಳುಗೋಳೊಳ್ ಪೆಣ್ಣಯ್ಯಲೊ
ಳೆಟವೆಸದೊಳ್ ನಣ್ಣನೆಡೆರೊಳೂರಳಿವಿನೊಳಂ
ತಟಿಸಂದು ಗಂಡುತನಮನೆ
ನೆಟಪದವಂ ಗಂಡನಲ್ಲನೆಂತುಂ ಷಂಡಂ. -ಗದಾಯುದ್ಧ ಸಂಗ್ರಹ (ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ), 3-8.
. ತುಳುಗೋಳೊಳ್ ಸ
ತ್ತಟನಾಗಳಂತೆ ಬೇಗಂ
ಸುಟಗಣಿಕೆಯರೊಯ್ಯುರೆಂಬರಟಿವಿಲ್ಲದವರ್
ತುಳುಗೋಳೊಳ್ ತಳು ಪುಯ್ಯಲೊ
ಳೆಟಿಯನ ಕಾರ್ಯದೊಳಮಣ್ಣಿ ಸತ್ತವನಂ ಕಂ
ಡೆಟಗಿ ಬಳಿವನ ನೆತ್ತರೊ
ಳಟಿವಿಂದೆ ಬೊಟ್ಟನಿಟ್ಟುಕೊಳುವರ್ ಮೂಡರ್ -ಸಮಯಪರೀಕ್ಷೆ (1958), ಅನುಬಂಧ 1-31.
12. ಕ್ರಿ.ಶ.15-16ನೇಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದತ್ತ ಸಂಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಕ್ರಮಣಾವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗಾಗಿ ಓದಿ, Subrahmanyam,Sanjay. 2004.*The Political Economy of Commerce: Southern India. 1500-1650.* Cambridge.

ಅನುಬಂಧ

ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಆಕರ ಪಟ್ಟಿಕೆ (4ನೇಶತಮಾನದಿಂದ 19ನೇಶತಮಾನದವರೆಗೆ)

ಸಂಕ್ಷೇಪ ವಿವರಗಳು:

ಅಕೆ : ಅರಸೀಕೆರೆ	ಅಗೂ. : ಅರಕಲಗೂಡು
ಆಲೂ : ಆಲೂರು	ಕಾನಕಾ : ಕಾನಕಾನಹಳ್ಳಿ (ಕನಕಪುರ)
ಕೃರಾನ : ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ	ಕೃರಾಪೇ : ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ
ಕೊಳ್ಳೆ : ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ	ಕೋಲಾ : ಕೋಲಾರ
ಗುಂಪೇ : ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ	ಗೌಬಿ : ಗೌರಿಬಿದನೂರು
ಚ.ಗಿ : ಚನ್ನಗಿರಿ	ಚ.ಪ. : ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ
ಚರಾಪ : ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ	ಚಳ್ಳ. : ಚಳ್ಳಕೆರೆ
ಚಾನ : ಚಾಮರಾಜನಗರ	ಚಿಂ : ಚಿಂತಾಮಣಿ
ಚಿದು : ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	ಚಿ.ನಾ.ಹ. : ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ
ಚಿಬೆ : ಚಿಕ್ಕಬೆಟ್ಟ (ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ)	ಚಿಮ : ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು
ಜಗ : ಜಗಗಳೂರು	ತರೀ : ತರೀಕೆರೆ
ತಿನ : ತಿ.ನರಸೀಪುರ	ತಿಪ : ತಿಪಟೂರು
ತೀರ್ಥ : ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ	ದಾಗೆ : ದಾವಣಗೆರೆ
ದೇವನ : ದೇವನಹಳ್ಳಿ	ದೊ.ಬ. : ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ
ತುಮ : ತುಮಕೂರು	ನಂಜ : ನಂಜನಗೂಡು
ನ.ರಾ.ಪು : ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ	ನಾಮಂ : ನಾಗಮಂಗಲ
ನೇಲ : ನೇಲಮಂಗಲ	ಪಾಪು : ಪಾಂಡವಪುರ
ಪಾವ : ಪಾವಗಡ	ಪಿಪ : ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ
ಪುಂಗ : ಪುಂಗನೂರು	ಬಾ : ಬಾದಾಮಿ
ಬೆಂ : ಬೆಂಗಳೂರು	ಬಾಗೇ : ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ
ಬೇಲೂ : ಬೇಲೂರು	ಭದ್ರ : ಭದ್ರಾವತಿ
ಮಂ : ಮಂಡ್ಯ	ಮದ್ದ : ಮಧುಗಿರಿ
ಮದ್ದೂ : ಮದ್ದೂರು	ಮಳ : ಮಳವಳ್ಳಿ
ಮಾ : ಮಾಗಡಿ	ಮುಳ : ಮುಳಬಾಗಿಲು
ಮೂಗೆ : ಮೂಡಿಗೆರೆ	ಮೈ : ಮೈಸೂರು
ಯಳ : ಯಳಂದೂರು	ಶಿಕಾರಿ : ಶಿಕಾರಿಪುರ
ಶಿಘ : ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ	ಶಿಮೊ : ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಶ್ರಬೆ : ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ	ಶ್ರೀ : ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ
ಸಾ : ಸಾಗರ	ಸೊ : ಸೊರಬ
ಹಾ : ಹಾಸನ	ಹಿ.ಕೆ : ಹಿರೇಕೆರೂರು
ಹಿರಿ : ಹಿರಿಯೂರು	ಹುಣ : ಹುಣಸೂರು
ಹದೇಕೋ : ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ	ಹೊಕೋ. : ಹೊಸಕೋಟೆ
ಹೊನ(ಪು) : ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ	ಹೊನ್ನಾ : ಹೊನ್ನಾಳಿ
ಹೊಳ. : ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ	

ASMAR - *Archaeological Survey of Mysore, Annual Reports.*
 CTA - *Chalukyan Temples of Andhradesa*, by B.Rajendra Prasad, Abhinav Publications, Delhi, 1983.
 EC - *Epigraphia Carnatica.*
 EC(R) - *Epigraphia Carnatica(Revised).*

EI - *Epigraphia Indica. Archaeological Survey of India..*
 IA - *Indian Antiquary.*
 ID - *Ithihasa Darshana.*
 IK - *Inscription of Karnataka.*
 KI - *Karnataka Inscriptions.*
 KUES - *Kannada Vishvavidyalaya Shasana Samputa.*
 RS - *Rashtrakutara Shasanagalu.*
 S.A. - *Shasana Adhyayana.*
 SIE - *Studies in Indian Epigraphy.*
 SII - *South Indian Inscriptions.Archaeological Survey of India.*
 SS - *Shiva Shodha.*

ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು : ಆಕರಗಳು	ಕಾಲ	ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು : ಆಕರಗಳು	ಕಾಲ
EC. VIII, ಶಿಕಾರಿ. 52.	ಕ್ರಿ.ಶ.357.	EC. IX, ನೇಲ. 34.	ಕ್ರಿ.ಶ.750.
SIE. 30, ಪು.143-144.	ಕ್ರಿ.ಶ.444.	EI. XL (IV), ನಂ.29.	ಕ್ರಿ.ಶ.750.
EC (R). 9,ಬೇಲೂ. 236.	ಕ್ರಿ.ಶ.450.	EC. VI, ಕೋಲಾ. 78.	ಕ್ರಿ.ಶ.751.
ASMAR. 1923, ನಂ.72.	ಸು.7ನೇ ಶ.	EC. X, ಬಾಗೇ. 77.	ಸು.755.
SII. XXVII, ನಂ.275.	ಸು.7ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 255.	ಸು.767.
ASMAR. 1916-17, ಪು.31.	ಸು.7ನೇ ಶ.	EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 86.	ಕ್ರಿ.ಶ.770.
ID. 10, (1995). ಪು.80-81.	ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು.644 /669(?).	EC. X, ಶಿಘ. 11.	ಕ್ರಿ.ಶ.770.
EC. X, ಮುಳ. 261.	ಸು.715.	EC. XVI, ತುಮ. 91.	ಕ್ರಿ.ಶ.775.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 84.	ಕ್ರಿ.ಶ.720.	SII. XX, ನಂ.277.	ಕ್ರಿ.ಶ.777(?) [778]
EC. X, ಕೋಲಾ. 235.	ಸು.725.	EC. X, ಮುಳ. 92.	ಸು.780.
EC. III, ಮಳ. 87.	ಸು.740.	EC. X, ಶ್ರೀ. 5.	ಸು.780.
EC. X, ಶ್ರೀ. 20.	ಸು.750.	EC. X, ಶ್ರೀ. 6.	ಸು.780.
EC. X, ಮುಳ. 230.	ಸು.750.	EC. IX, ದೇವನ. 67.	ಸು.780.
EC. IX, ಬೆಂ. 36.	ಸು.750.	EC. XI, ಚಳ್ಳ. 8.	ಸು.783.
EC. IX, ಬೆಂ. 55.	ಸು.750.	ASMAR. 1939, ನಂ.22.	ಕ್ರಿ.ಶ.790.
EC. X, ಕೋಲಾ. 232.	ಸು.750.	EC. VIII, ಸೊ. 1.	ಕ್ರಿ.ಶ.797.
EC. X, ಮಾ. 96.	ಸು.750.	EC. X, ಚಿಂ. 107.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. XII, ಮದ್ದ. 99.	ಸು.750.	ASMAR. 1924-25, ನಂ.73.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 21.	ಸು.750.	EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟ್. 13.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. IX, ದೇವನ. 74.	ಸು.750.	EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 88.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. XII, ಮದ್ದ. 96.	ಸು.750.	EC. (ಬೆಂ.ಸ). ಹೊಕೋ. 168.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. XII, ಮದ್ದ. 92.	ಸು.750.	ASMAR. 1910, ಪು.18.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. XII, ಮದ್ದ. 93.	ಸು.750.	EC. XVI, ತುಮ. 87.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. XII, ಮದ್ದ. 97.	ಸು.750.	EC. XVI, ತುಮ. 88.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. XII, ಮದ್ದ. 100.	ಸು.750.	EC. XVI, ತುಮ. 92.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. XII, ಮದ್ದ. 101.	ಸು.750.	EC. XVI, ತುಮ. 93.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. X, ಗೌಬಿ. 76.	ಕ್ರಿ.ಶ.750.	EC. XVI, ತುಮ. 94.	ಸು.8ನೇ ಶ.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 22.	ಕ್ರಿ.ಶ.750.	EC. XVI, ತುಮ. 95.	ಸು.8ನೇ ಶ.
		EC. XVI, ತುಮ. 96.	ಸು.8ನೇ ಶ.
		EC. XVI, ತುಮ. 98.	ಸು.8ನೇ ಶ.
		EC. XVI, ತುಮ. 99.	ಸು.8ನೇ ಶ.

EC. XVI, ತುಮ. 102.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. XVII, ಚಿಂ. 166.	ಕ್ರಿ.ಶ.800.
EC. XVI, ತುಮ. 103.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. VIII, ಸೊ. 10.	ಕ್ರಿ.ಶ.800.
SII. XI (I), ನಂ.3.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. VIII, ಸೊ. 22.	ಕ್ರಿ.ಶ.800.
SII. XX, ನಂ.8.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. VIII, ಸೊ. 542.	ಕ್ರಿ.ಶ.800.
EI. XL (V), ಸಂ.39.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EI. IX, ನಂ.3 (II).	ಕ್ರಿ.ಶ.800.
SIE. 14, ಪು.75.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. XVII, ಚಿಂ. 166.	ಕ್ರಿ.ಶ.800.
KUES. 9, ಬಾ. 271.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. XI, ಚಳ್ಳ. 5.	ಕ್ರಿ.ಶ.810.
KUES. 9, ಬಾ. 339.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. XI, ಚಳ್ಳ. 5.	ಕ್ರಿ.ಶ.810.
KUES. 9, ಬಾ. 343.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಕೋಲಾ. 233.	ಸು.815.
EC. V, ಚರಾಪ. 208.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 248.	ಸು.840.
EC. V, ಅಕೆ. 176.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 86.	ಸು.850.
EC. VI, ಕಡೂರು. 145.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. XI, ಚಳ್ಳ. 29.	ಸು.850.
KUES. 4, ಹೊಸೂರು. 121.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 261.	ಸು.852.
ID. 14, (1999). ಪು.26-27.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 265.	ಕ್ರಿ.ಶ.860.
EC. 3, ಮಂ. 45.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 262.	ಸು.862.
ASMAR. 1939, ನಂ.23.	ಸು.8ನೇ ಶ.	KUES. 7, ಮಾನ್ವಿ. 52.	ಕ್ರಿ.ಶ.862.
ASMAR. 1941, ನಂ.2.	ಸು.8ನೇ ಶ.	SII. XI (I), ನಂ.11.	ಕ್ರಿ.ಶ.865.
SII. XV, ನಂ.448.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಶಿಫ. 32.	ಸು.870.
SII. XX, ನಂ.10.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. X, ಶೀ. 27.	ಸು.870.
SII. IX (I), ನಂ.392.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. IX, ಕಾನಕಾ. 88.	ಸು.870.
SII. IX (I), ನಂ.400.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. VII, ಹೊನ್ನಾ. 13.	ಕ್ರಿ.ಶ.870.
KUES. 3, ಹಡಗಲಿ. 113.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. VII, ನಂಜ. 75.	ಕ್ರಿ.ಶ.870-71
SS. ಪು.61.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC. VII, ನಂಜ. 130.	ಕ್ರಿ.ಶ.870-71
SS. ಪು.63.	ಸು.8ನೇ ಶ.	EC (R). 3, ನಂಜ. 204.	ಕ್ರಿ.ಶ.870-71
EC. IV, ಚಾನ. 134.	ಕ್ರಿ.ಶ.893.	SII. XX, ನಂ.14.	ಕ್ರಿ.ಶ.878-79
ID. 19, (2004). ಪು.55-56.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC (R). 8, ಅಗೂ. 93.	ಸು.879-80.
ID. 19, (2004). ಪು.55-56.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. X, ಶೀ. 50.	ಸು.880.
ID. 19, (2004). ಪು.55-56.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. X, ಶಿಫ. 33.	ಸು.880.
ASMAR. 1923, ನಂ.31.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. X, ಚಿಂ. 36.	ಸು.880.
EC. XVII, ಚಿಂ. 170.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. X, ಚಿಂ. 124.	ಸು.880.
EC. XVII, ಚಿಂ. 171.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. X, ಶೀ. 30.	ಸು.880.
EC. XVII, ಚಿಂ. 34(ಬಿ).	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. X, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 45.	ಸು.880.
ASMAR. 1929, ನಂ.37.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. XVII, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 93.	ಕ್ರಿ.ಶ.880.
EC (R). 10, ಅರಸೀ. 212.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. XVII, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 94.	ಕ್ರಿ.ಶ.880.
SII. XX, ನಂ.279.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. XVII, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 95.	ಕ್ರಿ.ಶ.880.
SII. XXVII, ನಂ.3.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. XVII, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 96.	ಕ್ರಿ.ಶ.880.
KUES. 4, ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ. 45.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. IX, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ. 3.	ಕ್ರಿ.ಶ.880.
KUES. 4, ಹರೂರು. 109.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. XII, ತಿಪ. 47.	ಕ್ರಿ.ಶ.880.
SS. ಪು.62.	ಸು.8-9ನೇಶ.	EC. XII, ತಿಪ. 55.	ಕ್ರಿ.ಶ.880.
EC. X, ಚಿಂ. 107.	ಸು.800.	SII. XI (I), ನಂ.19.	ಕ್ರಿ.ಶ.883.
EC. X, ಚಿಂ. 109.	ಸು.800.	EI. XXI, ನಂ.35 (ಬಿ).	ಕ್ರಿ.ಶ.883-84.
EC. XVII, ಮಾ. 156.	ಕ್ರಿ.ಶ.800.	EC. II, ಶ್ರೇ. 394.	ಸು.884-85.
EI. IX, ನಂ.3 (ಬಿ).	ಕ್ರಿ.ಶ.800.	ASMAR. 1931, ನಂ.49.	ಕ್ರಿ.ಶ.886.
EI. IX, ನಂ.3 (III).	ಕ್ರಿ.ಶ.800.	EI. XIII, ನಂ.15 (ಜೆ).	ಕ್ರಿ.ಶ.888.
EC. X, ಶೀ. 19.	ಕ್ರಿ.ಶ.800.	EC. V, ಅರಸೀ. 99.	ಸು.890(?)
		EC. X, ಕೋಲಾ. 79.	ಸು.890.

EC. X, ಕೋಲಾ. 200.	ಸು.890.	KUES. 5(1), ಮದನಪಲ್ಲಿ. 244.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಮುಳ. 228.	ಸು.890.	KUES. 5(1), ಮದನಪಲ್ಲಿ. 238.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಮುಳ. 26.	ಸು.890.	KUES. 5(1), ಮದನಪಲ್ಲಿ. 236.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಮುಳ. 243.	ಸು.890.	EC. XVII, ಬಾಗೇ. 91.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಮುಳ. 244.	ಸು.890.	SII. XXVII, ನಂ.1.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಚಿಂ. 116.	ಸು.890.	SII. XXVII, ನಂ.2.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಮುಳ. 230.	ಸು.890.	SII. XXVII, ನಂ.5.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 13.	ಸು.890.	SII. XXVII, ನಂ.12.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. X, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 48.	ಸು.890.	SII. XXVII, ನಂ.285.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. IX, ಬೆಂ. 83.	ಸು.890.	SII. XXVII, ನಂ.288.	ಸು.9ನೇ ಶ.
SII. XI (I), ನಂ.21.	ಕ್ರಿ.ಶ.893.	KUES. 5 (2), ನಂ. 520.	ಸು.9ನೇ ಶ.
KUES. 2, ಯಲಬುರ್ಗ. 30.	ಕ್ರಿ.ಶ.897.	KUES. 4, ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ. 51.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. VIII, ಸೊ. 546.	ಸು.898.	KUES. 4, ಉತ್ತಂಗರೈ. 41.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC. IX, ಕಾನಕಾ. 48.	ಸು.899.	EI. IX, ನಂ. 3 (IV).	ಸು.9ನೇ ಶ.
ID. 14, (1999). ಪು.47-48.	ಕ್ರಿ.ಶ.880	EI. IX, ನಂ. 3 (ಗಿ).	ಸು.9ನೇ ಶ.
	ರಿಂದ 895ರ	EC. IV, ಹೂ. 116.	ಸು.9ನೇ ಶ.
	ಮಧ್ಯವಧಿ.	EC. XXVII, ಮಾ. 119.	ಸು.9ನೇ ಶ.
ASMAR. 1923-24, ನಂ.46.	ಸು.9ನೇ ಶ.	KUES. 4, ಧರ್ಮಪುರಿ. 74.	ಸು.9ನೇ ಶ.
ASMAR. 1925-26, ನಂ.63.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). ಬೆಂ.ಸ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ.228.	ಸು.9ನೇ ಶ.
KUES. 9, ಬಾ. 104.	ಸು.9ನೇ ಶ.	ಅನುಶಾಸನ.ಪು.198.	ಸು.9ನೇ ಶ.
EC (R). 4, ಯಳ. 183.	ಕ್ರಿ.ಶ.840-49.	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 538.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
RS. 1, ನಂ.83.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 212.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
RS. 1, ನಂ.139.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 8, ಅಲೂ. 32.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
RS. 1, ನಂ.160.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 10, ಅರಸೀ. 172.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC. III, ನಂಜ. 138.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 6, ಪಾಪು. 52.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC. IV, ಹೆದೇಕೋ. 103.	ಸು.910.	EC (R). 7, ಮದ್ದೂರು. 21.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 36.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 7, ಮದ್ದೂರು. 133.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 37.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 12, ಕಡೂರು. 94.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 206.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 12, ಕಡೂರು. 238.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC (R). 3, ನಂಜ. 180.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. IV, ಹೆದೇಕೋ. 110.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC (R). 10, ಅರಸೀ. 65.	ಸು.9ನೇ ಶ.	ID. 21, (2006). ಪು.63.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC. XV, ಅರಸೀ. 215.	ಸು.9ನೇ ಶ.	KUES. 4, ಹರೂರು. 108.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC (R). 6, ಕೃರಾಪೇ. 20.	ಸು.9ನೇ ಶ.	KUES. 4, ಹರೂರು. 106.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC (R). 6, ಪಾಪು. 247.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC (R). 3, ಹೆದೇಕೋ. 112.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC. XVI, ತುಮ. 89.	ಸು.9ನೇ ಶ.	RS. 2, ನಂ.529.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC. XVI, ತುಮ. 90.	ಸು.9ನೇ ಶ.	RS. 2, ನಂ.533.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
EC. XVI, ತುಮ. 100.	ಸು.9ನೇ ಶ.	RS. 1, ನಂ.56.	ಸು.9-10ನೇ ಶ.
ID. 21, (2006). ಪು.62.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. IX, ಅನೇಕಲ್. 76.	ಸು.900.
ASMAR. 1926-27, ಪು.35.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. IX, ಅನೇಕಲ್. 73.	ಸು.900.
ASMAR. 1910, ಪು.18.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. IX, ಕಾನಕಾ. 52.	ಸು.900.
IA. XX, ನಂ.194.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. IV, ಕೃರಾಪೇ. 17.	ಸು.900.
KUES. 5 (1), ಪುಂಗ. 233.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. VI, ಚಿಮ. 129.	ಸು.900.
SII. IX (II), ನಂ.707.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. XVII, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 86.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.
KUES. 5(1), ವಾಯಲಪಾಡು. 217.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. XVII, ಬಾಗೇ. 92.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.
KUES. 5(1), ಮದನಪಲ್ಲಿ. 242.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. XVI, ಶಿರಾ. 124.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.
KUES. 5(1), ಮದನಪಲ್ಲಿ. 243.	ಸು.9ನೇ ಶ.	EC. XVI, ತಿಪ. 155.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.

EC. XVI, ತಿಪ್ಪ. 156.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	SII. XVIII, ನಂ.18.	ಕ್ರಿ.ಶ. 914.
EC. IX, ದೇವ. 42.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	RS. 1, ನಂ.198.	ಕ್ರಿ.ಶ. 914.
EC. IX, ದೇವ. 43.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	RS. 1, ನಂ.196.	ಕ್ರಿ.ಶ. 914.
EC. XVII, ಮಾ. 187.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	RS. 1, ನಂ.197.	ಕ್ರಿ.ಶ. 914.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 14.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. V, ಅಗೂ. 27.	ಕ್ರಿ.ಶ.915.
EC. X, ಶಿಫ. 59.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	RS. 1, ನಂ.218.	ಕ್ರಿ.ಶ. 917.
EC. X, ಶಿಫ. 39.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. IX, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ. 9.	ಕ್ರಿ.ಶ.918.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 110.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC (R). 4, ಯಳ. 183.	ಕ್ರಿ.ಶ.919.
EC. X, ಶ್ರೀ. 29.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. IV, ಹುಣ. 92.	ಸು.920.
EC. VI, ಚಿಮ. 128.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. X, ಗೌಬಿ. 4.	ಸು.920.
EC. X, ಶ್ರೀ. 85.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. X, ಗೌಬಿ. 11.	ಸು.920.
EC. X, ಬಾಗೇ. 62.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XII, ಶಿರಾ. 59.	ಸು.920.
EC. IX, ದೇವ. 41.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XII, ಮದ್ದ. 71.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 13.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. X, ಮಾ. 52.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. IX, ಬೆಂ. 88.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 42.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 41.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. IX, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ. 10.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 64.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XII, ಶಿರಾ. 55.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 168.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XII, ಶಿರಾ. 56.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. X, ಗೌಬಿ. 69.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XII, ಶಿರಾ. 57.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. X, ಮುಳ. 266.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XII, ಶಿರಾ. 58.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. X, ಶಿಫ. 34.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XII, ಶಿರಾ. 72.	ಕ್ರಿ.ಶ.920.
EC. X, ಶಿಫ. 58.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC (R). 8, ಅಗೂ. 81.	ಕ್ರಿ.ಶ.921-22.
EC. X, ಶಿಫ. 101.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	KUES. 1, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ. 210.	ಕ್ರಿ.ಶ.922.
EC. X, ಶಿಫ. 102.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	SII. IX (1), ನಂ.58.	ಕ್ರಿ.ಶ.922.
EC. X, ಶ್ರೀ. 26.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	KUES. 5 (1), ಮಡಕಶಿರಾ. 95.	ಕ್ರಿ.ಶ.923-24.
EC. X, ಶ್ರೀ. 40.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	RS. 1, ನಂ.226.	ಕ್ರಿ.ಶ. 924.
EC. XII, ತುಮ. 69.	ಕ್ರಿ.ಶ.900.	EC. XI, ಚಳ್ಳ. 6.	ಸು.925.
SII. XI (1), ನಂ.25.	ಕ್ರಿ.ಶ.901.	EC. XI, ಚಳ್ಳ. 56.	ಸು.925.
EC. VIII, ಸೊ. 216.	ಕ್ರಿ.ಶ.903.	EC. XII, ಪಾವ. 80.	ಸು.925.
EC. IX, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ. 159.	ಸು.904.	EC. XII, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ.56.	ಸು.925.
SII. XX, ನಂ.15.	ಕ್ರಿ.ಶ.904-05.	SII. XVIII, ನಂ.24.	ಕ್ರಿ.ಶ. 928.
EC (R). 8, ಅಗೂ. 105.	ಕ್ರಿ.ಶ.907.	El. XXXIX (1), ನಂ.3(ಬಿ).	ಕ್ರಿ.ಶ.929-30.
EC. XI, ಜಗಲೂರು. 19.	ಕ್ರಿ.ಶ.907.	EC. XII, ತಿಪ್ಪ. 10.	ಸು.930(?)
SII. XVIII, ನಂ.16.	ಕ್ರಿ.ಶ.907-08.	EC. XI, ದಾಗೆ. 119.	ಕ್ರಿ.ಶ.930.
EC. V, ಅರಸೀ. 175.	ಕ್ರಿ.ಶ.908-09.	EC. X, ಶ್ರೀ. 64.	ಕ್ರಿ.ಶ.930.
KUES.1, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ.14.	ಕ್ರಿ.ಶ.908-09.	EC. X, ಗೌಬಿ. 85.	ಕ್ರಿ.ಶ.930.
EC. X, ಮುಳ. 229.	ಕ್ರಿ.ಶ.909.	EC. X, ಗೌಬಿ. 86.	ಕ್ರಿ.ಶ.930.
EC. V, ಹಾಸನ. 99.	ಸು.910(?)	EC. X, ಗೌಬಿ. 87.	ಕ್ರಿ.ಶ.930.
EC. III, ನಂಜ. 130.	ಸು.910.	EC. XII, ತಿಪ್ಪ. 11.	ಕ್ರಿ.ಶ.930.
SII. XVIII, ನಂ.34.	ಕ್ರಿ.ಶ. 910.	RS. 1, ನಂ.255.	ಕ್ರಿ.ಶ. 931.
SII. XVIII, ನಂ.35.	ಕ್ರಿ.ಶ. 910.	KUES. 1, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ. 53.	ಕ್ರಿ.ಶ.931-32.
SII. XVIII, ನಂ.36.	ಕ್ರಿ.ಶ. 910.	EC. VII, ಹೊನ್ನಾ. 22.	ಕ್ರಿ.ಶ.934.
EC. V, ಅಗೂ. 26.	ಸು.912(?)	EC. VII, ಹೊನ್ನಾ. 23.	ಕ್ರಿ.ಶ.934.
EC. VIII, ಸೊ. 88.	ಕ್ರಿ.ಶ.912.	EC. VII, ಹೊನ್ನಾ. 21.	ಕ್ರಿ.ಶ.934.
RS. 1, ನಂ.204.	ಕ್ರಿ.ಶ. 914.	EC. X, ಮುಳ. 203.	ಕ್ರಿ.ಶ.934.
ಅನುಶಾಸನ.ಪು.240.	ಕ್ರಿ.ಶ.914-928	EC. XII, ಮದ್ದ. 27.	ಸು.940.

SII. XI (1), ನಂ.36.	ಕ್ರಿ.ಶ.942.	KUES. 5(1), ಮಡಕಶಿರಾ. 108.	ಕ್ರಿ.ಶ.963.
EC. VIII, ಸೊ. 240.	ಕ್ರಿ.ಶ.942.	EC (R). 7, ನಾಮಂ. 12.	ಕ್ರಿ.ಶ.963-64.
EC. XII, ಮದ್ದ. 38.	ಕ್ರಿ.ಶ.943.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 219.	ಕ್ರಿ.ಶ.964.
EC. XII, ಮದ್ದ. 39.	ಕ್ರಿ.ಶ.943.	SII. XXVII, ನಂ.293.	ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು.964-65.
SII. XV, ನಂ.514.	ಕ್ರಿ.ಶ.943-44.	EC. XI, ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ. 88.	ಸು.965.
EC. XI, ಚಿದು. 26.	ಸು.946.	EC. VIII, ಸೊ. 203.	ಕ್ರಿ.ಶ.965.
El. XXXIX (V), ನಂ.26.	ಕ್ರಿ.ಶ.947-48.	KUES. 4, ಹರೂರು. 104.	ಕ್ರಿ.ಶ.965.
EC. IX, ದೇವ. 10.	ಕ್ರಿ.ಶ.948.	EC. XII, ಗುಬ್ಬಿ. 44.	ಕ್ರಿ.ಶ.965.
KUES. 5(1), ಮಡಕಶಿರಾ. 82.	ಕ್ರಿ.ಶ.948-49.	SII. XXXII (III), ನಂ.580.	ಕ್ರಿ.ಶ.965.
ಅನುಶಾಸನ. ಪು.212.	ಕ್ರಿ.ಶ.949.	KUES. 1, ಸಿರುಗುಬ್ಬ. 29.	ಕ್ರಿ.ಶ.966.
EC. XVI, ಗುಬ್ಬಿ. 63.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. X, ಕೋಲಾ. 245.	ಕ್ರಿ.ಶ.966.
EC. XVI, ಮದ್ದ. 133.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. IV, ಹುಣ. 129.	ಕ್ರಿ.ಶ. 967.
EC. III, ಮಂ. 41.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. VIII, ಸೊ. 531.	ಕ್ರಿ.ಶ. 967.
EC. X, ಮಾ. 94.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. XI, ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ. 32.	ಕ್ರಿ.ಶ. 967.
EC. VII, ಶಿಕಾರಿ. 183.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	ASMAR. 1923, ನಂ.32.	ಕ್ರಿ.ಶ. 969.
EC. X, ಕೋಲಾ. 158.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. IX, ನೆಲ. 54.	ಕ್ರಿ.ಶ. 970.
EC. X, ಮುಳ. 31.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. VII, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. 24.	ಕ್ರಿ.ಶ. 970.
EC. X, ಮುಳ. 32.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. X, ಮುಳ. 93.	ಕ್ರಿ.ಶ. 970.
EC. X, ಮುಳ. 108.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC (R). 8, ಹೊನ. 130.	ಕ್ರಿ.ಶ. 970.
EC. X, ಮುಳ. 94.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 551.	ಕ್ರಿ.ಶ. 971.
EC. X, ಮುಳ. 161.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. V, ಚರಾಪ. 267.	ಕ್ರಿ.ಶ. 971.
EC. X, ಮುಳ. 162.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. XI, ಹಿರಿಯೂರು. 31.	ಕ್ರಿ.ಶ. 971.
EC. X, ಮುಳ. 163.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC (R). 5, ಅರಸೀ. 284.	ಕ್ರಿ.ಶ.971-72.
EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 40.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC (R). 10, ಚರಾಪ. 102.	ಕ್ರಿ.ಶ.971-72.
EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 44.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC (R). 4, ಚಾನ. 79.	ಕ್ರಿ.ಶ.971-72.
EC. X, ಬೌರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 43.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC (R). 12, ಕಡೂರು. 20.	ಕ್ರಿ.ಶ. 972.
EC. X, ಕೋಲಾ. 226.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. VIII, ಸೊ. 455.	ಕ್ರಿ.ಶ. 972.
EC. XII, ಮದ್ದ. 40.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. VIII, ಸೊ. 457.	ಕ್ರಿ.ಶ. 972.
EC. XII, ಮದ್ದ. 41.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. IX, ದೇವ. 25.	ಕ್ರಿ.ಶ. 972.
EC. XII, ಮದ್ದ. 42.	ಕ್ರಿ.ಶ.950.	EC. VIII, ಸೊ. 454.	ಕ್ರಿ.ಶ. 973.
EC. VIII, ಸೊ. 570.	ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು.951.	ASMAR. 1942, ನಂ.2.	ಕ್ರಿ.ಶ. 973.
EC. VIII, ಸೊ. 202.	ಕ್ರಿ.ಶ.955.	EC (R). 8, ಹಾಸನ. 186.	ಕ್ರಿ.ಶ. 974.
ID. 14, (1999). ಪು.45-46.	ಕ್ರಿ.ಶ.955.	EC (R). 5, ತಿನ. 123.	ಕ್ರಿ.ಶ. 974.
SII. XXVII, ನಂ.13.	ಕ್ರಿ.ಶ.955.	EC. XI, ಚಳ್ಳ. 4.	ಕ್ರಿ.ಶ. 974.
EC. X, ಚಂ. 143.	ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು.956.	EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 59.	ಕ್ರಿ.ಶ. 975.
EC. VII, ಶಿಕಾರಿ. 52.	ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು.957(?)	EC. XI, ಹೊಳ. 86.	ಕ್ರಿ.ಶ. 975.
EC (R). 11, ಚಿಮ. 38.	ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು.959.	EC. XI, ಹೊಳ. 87.	ಕ್ರಿ.ಶ. 975.
EC (R). 7, ಮಳ. 50.	ಕ್ರಿ.ಶ. 960.	EC. XI, ಹಿರಿಯೂರು. 1.	ಕ್ರಿ.ಶ. 975.
EC. VIII, ಸೊ. 326.	ಕ್ರಿ.ಶ. 960.	EC. VIII, ಸೊ. 445.	ಕ್ರಿ.ಶ. 975.
EC. VIII, ಸೊ. 351.	ಕ್ರಿ.ಶ. 960.	EC. X, ಮುಳ. 85.	ಕ್ರಿ.ಶ. 975.
EC. VIII, ಸೊ. 466.	ಕ್ರಿ.ಶ. 960.	EC. XI, ಹೊಳ. 85.	ಕ್ರಿ.ಶ. 977.
EC. VIII, ಸೊ. 408.	ಕ್ರಿ.ಶ. 960.	KUES. 5(1), ರಾಯದುರ್ಗ.199.	ಕ್ರಿ.ಶ. 977.
ಇಳ. XII, ತಿಪ್ಪ. 56.	ಕ್ರಿ.ಶ. 961.	EC (R). 7, ಮಂಡ್ಯ. 81.	ಕ್ರಿ.ಶ.977-78.
EC. XI, ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ. 135.	ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು.962.	EC (R). 7, ನಾಮಂ. 34.	ಕ್ರಿ.ಶ. 979.
ID. 19, ಪು.47-50.	ಕ್ರಿ.ಶ.963.	EC. VIII, ಸೊ. 530.	ಕ್ರಿ.ಶ. 979.
EC. VII, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. 22.	ಕ್ರಿ.ಶ.963.	EC. IX, ಬೆಂ. 37.	ಕ್ರಿ.ಶ. 980.

EC. XII, ಶಿರಾ. 26.	ಕ್ರಿ.ಶ. 980.	ASMAR. 1923, ನಂ.23.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. XII, ಶಿರಾ. 29.	ಕ್ರಿ.ಶ. 980.	ASMAR. 1932, ನಂ.37.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 47.	ಕ್ರಿ.ಶ. 980.	ASMAR. 1923, ನಂ.33.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. IX, ಹೊಕೋ. 48.	ಕ್ರಿ.ಶ. 980.	ASMAR. 1923, ನಂ.54.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ID. 13, (1998). ಪು.31.	ಕ್ರಿ.ಶ. 980.	ASMAR. 1923, ನಂ.55.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 2, ಚಿಬೆ. 165.	ಕ್ರಿ.ಶ. 982.	ASMAR. 1923, ನಂ.34.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. X, ಬಾಗೇ. 3.	ಸು.985.	ASMAR. 1923, ನಂ.35.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. VIII, ಸೊ. 529.	ಕ್ರಿ.ಶ.985.	ASMAR. 1930, ನಂ.8.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 8, ಆಲೂ. 35.	ಕ್ರಿ.ಶ.985.	KUES. 5(1), ಮಡಕಶಿರಾ. 94.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 8, ಆಲೂ. 36.	ಸು.985-87.	ASMAR. 1945, ನಂ.13.	ಸು.10ನೇ ಶ.
SIL XXVII, ನಂ.118.	ಕ್ರಿ.ಶ.986.	KUES. 4, ಹರೂರು. 110.	ಸು.10ನೇ ಶ.
KUES. 1, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ. 119.	ಕ್ರಿ.ಶ.986.	KUES. 5(1), ಮಡಕಶಿರಾ. 67.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. VIII, ಸೊ. 479.	ಕ್ರಿ.ಶ.991.	KUES. 5(1), ಮಡಕಶಿರಾ. 75.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. VII, ಚನ್ನಗಿರಿ. 7.	ಕ್ರಿ.ಶ.992.	KUES. 5(1), ಮಡಕಶಿರಾ. 80.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. VII, ಶಿಕಾರಿ. 59.	ಕ್ರಿ.ಶ.993.	KUES. 4, ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ. 50.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 4, ಪಿಪ. 92.	ಕ್ರಿ.ಶ.997-98.	KUES. 4, ಹೊಸೂರು. 122.	ಸು.10ನೇ ಶ.
KUES. 4, ಡೆಂಕಣಿಕೋಟೆ. 72.	ಕ್ರಿ.ಶ.999.	KUES. 4, ಹರೂರು. 111.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. VIII, ಸೊ. 234.	ಕ್ರಿ.ಶ.999.	KUES. 4, ಹರೂರು. 102.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 8, ಹಾಸನ. 99.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 4, ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ. 53.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ಅನುಶಾಸನ.ಪು.114.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 4, ಉತ್ತರಗಿರಿ. 38.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ಅನುಶಾಸನ.ಪು.209.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 3, ಹೆದೇಕೋ. 110.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. XVI, ಗುಬ್ಬಿ. 64.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 5, ಮೈ. 173.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. XVI, ಗುಬ್ಬಿ. 65.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 5, ಮೈ. 174.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. III, ತಿನ. 91.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 5, ಮೈ. 175.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 8, ಅಗೂ. 24.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 5, ಮೈ. 176.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 3, ಹೆದೇಕೋ. 23.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 5, ಮೈ. 177.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 8, ಹೊನ. 120.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 5, ಮೈ. 178.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. X, ಬೊರಿಂಗ್‌ಪೇಟೆ. 47.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 5, ಮೈ. 167.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ASMAR. 1930, ನಂ.12.	ಸು.10ನೇ ಶ.	ASMAR. 1917, ಪು.32.	ಸು.10ನೇ ಶ.
SIE. XXXI, ಚಾನ. ಪು. 122.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL IX (I), ನಂ.3.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 8, ಅಗೂ. 41.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL IX (I), ನಂ.4.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ASMAR. 1932, ನಂ.54.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 5 (1), ಪುಂಗ. 222.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC. I, ಮಡಿಕೇರಿ. 74.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 5 (1), ಪುಂಗ. 226.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ASMAR. 1942, ನಂ.41.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 5 (1), ಪುಂಗ. 227.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 3, ನಂಜ. 371.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 5 (1), ಪುಂಗ. 224.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 5, ಕೃರಾನ. 41.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 5 (1), ಪುಂಗ. 230.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 5, ಮಂ. 33.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL IX (I), ನಂ.2.	ಸು.10ನೇ ಶ.
SIL XI (I), ನಂ.32.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 2, ಚಿಬೆ. 171.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ID. 14, (1999). ಪು.46-47.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 8, ಹೊನ. 129.	ಸು.10ನೇ ಶ.
SIL XXVII, ನಂ.9.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 8, ಆಲೂ. 37.	ಸು.10ನೇ ಶ.
SIL XXVII, ನಂ.10.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 8, ಅಗೂ. 9.	ಸು.10ನೇ ಶ.
SIL XXVII, ನಂ.11.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 8, ಅಗೂ. 25.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 13, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. 87.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 8, ಅಗೂ. 144.	ಸು.10ನೇ ಶ.
EC (R). 13, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. 88.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 540.	ಸು.10ನೇ ಶ.
KUES. 2, ಕೊಪ್ಪಳ. 56.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL XV, ನಂ.518.	ಸು.10ನೇ ಶ.
ID. 14, (1999). ಪು.47.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 9, ಹುನ. 28.	ಸು.10ನೇ ಶ.

ASMAR. 1933, ನಂ.42.	ಸು.10ನೇ ಶ.	RS. 1, ನಂ.238.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.
EC (R). 1, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ.56.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 9, ಹುನ. 27.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.
SIL XXVII, ನಂ.296.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 4, ಕೊಳ್ಳೆ. 69.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.
SIL XXVII, ನಂ.297.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. V, ಹಾ. 38.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.298.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. V, ಮಂಜೂರಾಬಾದ್. 28.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.299.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಕೋಲಾ. 182.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.300.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 256.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.301.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ. 77.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.303.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ. 119.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.304.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ. 120.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.305.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ. 121.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.306.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ. 122.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXVII, ನಂ.307.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. IX, ಬೆಂ. 38.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXII (III), ನಂ.579.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. III, ಮಂ. 45.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXII (III), ನಂ.581.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. III, ನಂಜ. 46.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXII (III), ನಂ.582.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. III, ನಂಜ. 79.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL XXII (III), ನಂ.583.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. XII, ಶಿರಾ. 43.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
SIL IX (I), ನಂ.12.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. VIII, ಸಾಗರ. 30.	ಕ್ರಿ.ಶ.1000.
ID. 13, (1998). ಪು.29-30.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL XVIII, ನಂ.330.ಹಾವೇರಿ.	10-11.ಶತ.
ID. 13, (1998). ಪು.31.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 7, ಮಳ. 147.	10-11.ಶತ.
EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 50.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 6, ಪಾಪು. 243.	10-11.ಶತ.
EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 108.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 2, ಗಂಗಾವತಿ. 110.	10-11.ಶತ.
EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 171.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL IX (I), ನಂ.229.	10-11.ಶತ.
EC (R). 3, ಗುಂಪೇ. 219.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 9, ಸಕಲೇಶಪುರ. 14.	10-11.ಶತ.
EC (R). 3, ನಂಜ. 188.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 1, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ. 2.	1001
EC (R). 3, ನಂಜ. 76.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL XI (I), ನಂ.51.	1006
EC (R). 3, ಹೆದೇಕೋ. 155.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಮುಳ. 91.	1007
EC (R). 5, ಮೈ. 179.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 4, ಪಿಪ. 144.	1008
EC (R). 5, ಮೈ. 197.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. XI, ಜಗ. 6.	1010
EC (R). 5, ತಿನ. 294.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 6, ಪಾಪು. 51.	1011
EC (R). 4, ಚಾನ. 115.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ.118	1011
EC (R). 4, ಚಾನ. 378.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ.123	1011
EC (R). 4, ಪಿಪ. 52.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. X, ಚಿಂ.124	1011
EC (R). 6, ಪಾಪು. 45.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC. II, ಚರಾಪ. 2.	1015
EC (R). 7, ನಾಮಂ. 128.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EL. XXXIX. pt.V. ನಂ.25.	1015
EC (R). 7, ಮಳ. 141.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL XV. ನಂ.526.ಗದಗ.	1016
EC (R). 7, ನಾಮಂ. 174.	ಸು.10ನೇ ಶ.	EC (R). 4, ಚಾನ. 4.	1016
EC (R). 7, ನಾಮಂ. 175.	ಸು.10ನೇ ಶ.	ASMAR. 1930, ನಂ.17.	1017
EC (R). 7, ನಾಮಂ. 176.	ಸು.10ನೇ ಶ.	KUES. 2, ಕೊಪ್ಪಳ. 21.	1018
KUES. 4, ಪಾಲಕೋಡು. 101.	ಸು.10ನೇ ಶ.	SIL XI (I), ನಂ.57.	1019
RS. 1, ನಂ.237.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.	EC (R). 9, ಸಕಲೇಶಪುರ. 34.	1022-23
RS. 1, ನಂ.265.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.	EC (R). 8, ಅಗೂ. 143.	1026
RS. 2, ನಂ.451.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.	EC (R). 9, ಸಕಲೇಶಪುರ. 28.	1026
RS. 2, ನಂ.452.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.	KUES. 5(2).ಆಲಂಪುರ.569.	1029
RS. 2, ನಂ.453.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.	ASMAR. 1941, ನಂ.25.ಹೆದೇಕೋ.	1030
RS. 2, ನಂ.456.	ಕ್ರಿ.ಶ.10ನೇ ಶ.	EC (R). 9, ಸಕಲೇಶಪುರ. 32.	1034

EC (R). 5, ಕೃ.ನಾ.ನ. 85.	1034	EC (R). 8, ಹೊ.ನ.ಪು. 143.	11.ಶತ.
EC (R). 5, ಮೈ. 113.	1036	EC (R). 7, ಮ. 51.	11.ಶತ.
ASMAR. 1944, ನಂ.13.ಮೈ	1036	EC (R). 8, ಆಲೂ. 10.	11.ಶತ.
EC. IX. ಹೊ.ಕೋ. 11.	1041	EC (R). 1, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ. 47.	11.ಶತ.
SIL. XI (I), ನಂ.79.	1045	EC (R). 8, ಅಗೂ. 145.	11.ಶತ.
SIL. XI (I), ನಂ.106.	1047	EC (R). 12, ಕೊಪ್ಪ. 28.	11.ಶತ.
SIL. XVIII, ನಂ.332.ಹಾವೇರಿ.	1048-49	SIL. XVIII.ನಂ.342. ಹಾವೇರಿ.	11.ಶತ.
SIL. XI (I), ನಂ.81.	1049	SIL. XVIII.ನಂ.343. ಗದಗ.	11.ಶತ.
ID. 19, ಶಿಕಾರಿ.	1051	SIL. XVIII.ನಂ.341. ಹಾವೇರಿ.	11.ಶತ.
EC (R). 7, ಮ. 52.	1052	ASMAR. 1930, ನಂ.82.ಶಿಕಾರಿ.	11.ಶತ.
SIL. IX (I), ನಂ.302.	1057-58	EC. X, ಚಿಂ.105.	11-12.ಶತ.
EC (R). 5, ಮೈ. 196.	1064	EC. X, ಚಿಂ.106.	11-12.ಶತ.
ASMAR. 1932, ನಂ.52.ಮೈ	1064	EC. X, ಚಿಂ.108.	11-12.ಶತ.
EC (R). 8, ಹಾ. 18.	1065	EC (R). 12, ಕಡೂ. 19.	11-12.ಶತ.
ASMAR. 1941, ನಂ.23.ಮೈ	1070	EC (R). 11, ಚಿಮ. 143.	11-12.ಶತ.
EC. IX. ಕೊರ್ಗ. 43.	1077	EC (R). 8, ಅಗೂ. 124.	11-12.ಶತ.
EC (R). 1, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ. 81.	1077	EC (R). 8, ಅಗೂ. 126.	11-12.ಶತ.
EC (R). 5, ಕೃ.ನಾ.ನ. 66.	1079	EC (R). 7, ನಾಮ.137.	11-12.ಶತ.
SIL. XVIII, ನಂ.337.ಹಾವೇರಿ.	1080	EC (R). 7, ಮ.68.	11-12.ಶತ.
EC (R). 10., ಅಕೆ.281.	1084-85	EC (R). 13, ಶಿಮೊ.4.	11-12.ಶತ.
EC (R). 12, ಕಡೂ. 46.	1085	EC. XI, ಹಿರಿ. 30.	1100
EC (R). 7, ನಾಮ. 56.	1089	EC. IX. ಮಾ. 80	1100
ID. 23.(2008).ಸವದತ್ತಿ	1092	SIL. XV. ನಂ.81.	1101
EC. X. ಕೋ.108.	11.ಶತ.	SIL. XI.pt.II. ನಂ.184.	1100
SIL. XX.ನಂ.250. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	11.ಶತ.	EC (R). 11, ಮೂಗೆ. 110.	1101
EC. X, ಚಿಂ.31.	11.ಶತ.	EC (R). 5, ಕೃ.ನಾ.ನ. 110.	1103
EC. X, ಮುಳ.256.	11.ಶತ.	EC (R). 6, ಕೃ.ನಾ.ಪೇ. 72.	1103
EC. X, ಮಾಲೂ.52.	11.ಶತ.	EC (R). 5, ಕೃ.ನಾ.ನ. 67.	1104-05
EC. X, ಮುಳ.26.	11.ಶತ.	SIL. XV. ನಂ.82.	1106
EC (R). 5, ಮೈ. 109.	11.ಶತ.	EC (R). 4, ಹೂಣ.15.	1106
EC. X, ಶ್ರೀ.14.	11.ಶತ.	SIL. XI. ನಂ.188.	1106
ASMAR.1941, ನಂ.22.ಹೆ.ಕೋ.	11.ಶತ.	ID. 23, (2008).ಹೊ.ನ.	1109
KUES. 4, ತಿರುಚಿನಾಪಲ್ಲಿ.65.	11.ಶತ.	ID. 23, (2008).ಹೊ.ನ.	1109
KUES. 4, ತಿರುಚಿನಾಪಲ್ಲಿ.56.	11.ಶತ.	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.133.	1109
ASMAR. 1930, ನಂ.97.ತುಮ.	11.ಶತ.	EC. XII, ತಿಪ. 98.	1110
KUES. 5(2).ಕಡಪ.386.	11.ಶತ.	KUES. 2, ಕುಷ್ಟಗಿ. 5.	1110
SIL. IX (I), ನಂ.123.ಗುತ್ತಿ.	11.ಶತ.	EC. XII, ತುಮ. 13.	1112
SIL. IX (I), ನಂ.123.ಕಡಪ.	11.ಶತ.	EC. XII, ತಿಪ. 81.	1114
EC (R). 4, ಪಿಪ. 47.	11.ಶತ.	EC (R). 6, ಕೃ.ನಾ.ಪೇ. 114.	1114-15
EC (R). 4, ಪಿಪ. 18.	11.ಶತ.	EC. XV, ಬೇಲೂ. 304.	1115
EC (R). 4, ಹುಣ. 4.	11.ಶತ.	EC (R). 11, ಮೂಗೆ. 38.	1115
EC (R). 4, ಹುಣ. 5.	11.ಶತ.	EC (R). 13, ಭದ್ರ. 116.	1115-16
EC (R). 6, ಕೃ.ನಾ.ಪೇ. 17.	11.ಶತ.	ID. 14, ಶಿಮೊ.	1115-19
EC (R). 7, ನಾಮ. 105.	11.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 161.	1116-17
EC (R). 8, ಹೊ.ನ.ಪು. 125.	11.ಶತ.	EC (R). 12, ಕಡೂ. 104.	1116
EC (R). 8, ಹೊ.ನ.ಪು. 142.	11.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 162.	1116

ASMAR. 1946, ನಂ.12.ಮೂಗೆ.	1117	EC (R). 11, ಮೂಗೆ. 36.	1144
EC (R). 8, ಹಾ. 4.	1117	SIL. XVIII.ನಂ.171. ಹಾವೇರಿ.	1145
EC (R). 11, ಮೂಗೆ. 29.	1117	EC (R). 11, ಚಿಮ. 39.	1145
EC (R). 6, ಕೃ.ನಾ.ಪೇ. 43.	1117	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 183.	1145
EC. XV, ಬೇಲೂ. 360.	1120	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 458.	1145-46
EC (R). 8, ಹಾ. 121.	1120-21	SIL. XX. ನಂ.113. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1146
EC (R). 13, ಶಿಮೊ. 51.	1120	SIL. XX. ನಂ.114. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1146
EC (R). 13, ಶಿಮೊ. 52.	1122	SIL. XX. ನಂ.113. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1146
EC (R). 13, ಶಿಮೊ. 82.	1122	EC (R).9, ಬೇಲೂ. 246.	1146
EC (R). 12, ತರೀ. 63.	1124	EC (R). 8, ಹಾ. 72.	1147
EC (R). 11, ಚಿಮ. 169.	1124	EC. XI, ದಾಗೆ. 115.	1148
ASMAR. 1932, ನಂ.12.ಚಿಮ.	1124	SIL. IX (I), ನಂ.256.	1149
EC. XII, ಗುಟ್ಟು. 1.	1125	EC. XII, ಶಿರಾ. 44.	1149
ASMAR. 1932, ನಂ.30.ಚಿಮ.	1125	ID. 22. ಸಿಸಿ. 4.	1150
EC (R). 11, ಚಿಮ. 170.	1125	EC. XII, ಗುಟ್ಟು. 42.	1150
KL.Vol.IV.ನಂ.28	1125	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 247.	1152
EC (R). 13, ಶಿಮೊ. 77.	1126	EC. IX. ಚಿ.ಪ. 46.	1155
EC (R). 8, ಹಾ. 39.	1126-27	ASMAR.1930, ನಂ.35.ಗುಂ.ಪೇ.	1156
EC (R). 5, ಕೃ.ನಾ.ನ. 8.	1126-27	ASMAR. 1931, ನಂ.69.ನಗರ.	1156
SIL. XVIII.ನಂ.167. ಹಾವೇರಿ.	1127-28	KI.Vol.IV.ನಂ.23.	1157
EC (R). 11, ಚಿಮ. 63.	1128	EC (R). 10, ಅಕೆ. 218.	1158
SIL. XVIII. ನಂ.168. ಹಾವೇರಿ.	1130	EC (R). 11, ಚಿಮ. 173.	1158
EC. XI, ದಾಗೆ. 113.	1130	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 357.	1159
EC (R). 4, ಪಿಪ. 37.	1130-31	EC. XV, ಬೇಲೂ. 329.	1162
EC (R). 13, ತೀರ್ಥ. 229.	1131	EC. XV, ಬೇಲೂ. 330.	1162
EC (R). 8, ಅಗೂ. 153.	1132	EC (R). 12, ಚಿಮ. 3.	1162
EC (R). 12, ಮೂಗೆ. 118.	1133	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 351.	1162
ASMAR. 1932, ನಂ.2.ಬೇಲೂ.	1133	KI.Vol.IV.ನಂ.24.	1164
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 193.	1138	EC (R). 12, ಚಿಮ. 233.	1164
EC. XII, ತಿಪ. 83.	1138	EC (R). 12, ತರೀ. 64.	1164
EC. XV, ಹೂಳೇ. 107.	1139	EC (R). 5, ಕೃ.ನಾ.ನ. 44.	1164
SIL. XVIII.ನಂ.169. ಹಾವೇರಿ.	1135	EC. XII, ತಿಪ. 46.	1164
EC (R). 12, ಕಡೂ. 49.	1135	EC. XII, ತಿಪ. 32.	1164
EC (R). 11, ಚಿಮ. 220.	1136	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 454.	1165
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 482.	1136-37	SIL. XVIII. ನಂ.348. ಹಾವೇರಿ.	1165
EC (R). 8, ಹಾ. 80.	1140	KI.Vol.IV.ನಂ.17.	1167
EC (R). 11, ಚಿಮ. 4.	1140	KI.Vol.IV.ನಂ.20.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1165-66
EC (R). 13, ಭದ್ರ. 29.	1140	EC (R). 4, ಪಿಪ. 148.	1165-66
EC (R). 11, ಚಿಮ. 125.	1140-41	EC. XII, ತಿಪ. 52.	1167
EC. IX. ಬೆಂ. 25.	1140	EC (R). 5. 211.	1167-68
ASMAR. 1935, ನಂ.9.ಹಾ.	1140	ASMAR. 1938, ನಂ.41.ವರುಣ.	1167
EC. XII, ತಿಪ. 25.	1141	EC. IX. ಮಾ. 14.	1169
ASMAR. 1935.ನಂ.22.ಬೇಲೂ.	1141-1170	EC (R). 11, ಚಿಮ. 167.	1169
EC (R). 11, ಚಿಮ. 163.	1141-42	ASMAR. 1932, ನಂ.29.ಚಿಮ.	1169-1289
EC (R). 4, ಚಾನ. 117.	1142	EC (R). 8, ಹೊ.ನ. 108.	1171
EC (R). 13, ಶಿಮೊ. 23.	1142-43	EC (R). 8, ಹೊ.ನ. 100.	1172

KI.Vol.IV. ನಂ.50.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1172	SII. XX. ನಂ.126. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1186
EC. XV. ಹೊ.ನ. 117.	1172	EC (R). 4, ಹುಣ.36.	1186-87
EC (R). 4, ಪಿಪ. 12.	1172	SII. XVIII.ನಂ.193. ಹಾವೇರಿ.	1187-88
EC (R). 11, ಚಿಮ. 187.	1172	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 220.	1188
EC (R). 11, ಚಿಮ. 172.	1172	EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 20.	1188-89
ID. 20, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ.	1173	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 324.	1189
EC. XII, ತಿಪ. 35.	1173	ASMAR. 1930, ನಂ.63.ಸಾಗರ.	1189
ASMAR. 1932, ನಂ.34.ಚಿಮ.	1173	EC (R). 6, ಬೇಲೂ. 246.	1189
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 515.	1173	EC (R). 11, ಚಿಮ. 49.	1189
EC (R). 8, ಹಾ. 118.	1173	EC (R). 11, ಚಿಮ. 37.	1189
EC (R). 8, ಹಾ. 22.	1173	ASMAR. 1932, ನಂ.33.ಚಿಮ.	1190
EC (R). 8, ಹಾ. 137.	1173	EC (R). 11, ಚಿಮ. 26.	1190-91
EC (R). 8, ಆಲೂ. 19.	1174	EC (R). 11, ಚಿಮ. 104.	1191
EC. XII, ತಿಪ. 62.	1174	ASMAR. 1931, ನಂ.79.ನಗರ.	1191
EC (R). 8, ಹಾ. 97.	1174	EC (R). 8, ಹಾ. 81.	1191
EC (R). 4, ಪಿಪ. 118.	1174	EC (R). 7, ಮಂಡ್ಯ.80.	1191-92
EC (R). 4, ಪಿಪ. 15.	1174	SII. XVIII.ನಂ.298. ಹಾವೇರಿ.	1191-92
EC (R). 4, ಪಿಪ. 14.	1174	EC. XV, ಹೊ.ನ. 118.	1192
EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.112.	1175	EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.118.	1192
ID. 20, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ.	1175	EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.120.	1192
EC (R). 13, ಶಿವೊ. 115.	1175	EC (R). 8, ಹೊ.ನ.101.	1192
SII. XX. ನಂ.157. ಜಮಖಂಡಿ.	1175	EC (R). 10, ಅಕೆ. 48.	1192
EC (R). 10, ಚರಾಪ. 10.	1175	EC (R). 5, ಮೈ. 219.	1193
EC (R). 11, ಚಿಮ. 152.	1175	EC. XII, ತಿಪ. 31.	1193
KI.Vol.IV. ನಂ.18.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1176	EC (R). 11, ಚಿಮ. 44.	1193
EC. IX. ಚ.ಪ. 64.	1176	EC (R). 11, ಚಿಮ. 41.	1193
EC (R). 7, ಮಳ.39.	1177-78	EC (R). 12, ತರೀ. 55.	1193
EC (R). 8, ಹಾ. 120.	1178	EC (R). 8, ಹೊ.ನ.116.	1194
EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 39.	1179	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 207.	1194
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 161.	1179-80	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 480.	1194
EC (R). 11, ಚಿಮ. 131.	1179-80	SII. IX (I), ನಂ.321.ಬಳ್ಳಾರಿ.	1194
SII. XVIII.ನಂ.189. ಹಾವೇರಿ.	1180	EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 1.	1194
EC (R). 7, ನಾಮ.106.	1180	EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 2.	1194
EC (R). 13, ಭದ್ರ. 28.	1180	EC (R). 11, ಚಿಮ. 200.	1195
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 349.	1180	EC (R). 11, ಚಿಮ. 155.	1195
ASMAR.1929, ನಂ.16.ಬೇಲೂ.	1180	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 209.	1195
EC (R). 13, ಶಿವೊ. 17.	1181	EC (R). 8, ಹೊ.ನ.85.	1195
EC (R). 5, ತಿನ.222.	1181	EC. XV, ಹೊ.ನ. 103.	1195
EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.109.	1182-83	EC (R). 12, ಕಡೂ. 53.	1195-96
SII. XX.ನಂ.169. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1183	EC (R). 8, ಹಾ.105.	1196
EC (R). 7, ಮಳ.127.	1183-84	EC (R). 12, ಕಡೂ. 144.	1196
EC (R). 7, ಮಳ.128.	1183-84	EC (R). 11, ಚಿಮ. 189.	1196
SII. XV.ನಂ.231. ಧಾರವಾಡ.	1183-84	ASMAR. 1938, ನಂ.63.ತಿ.ನ.	1196
SII. XV. ನಂ.546. ಮುಳಗುಂದ.	1184	EC (R). 5, ತಿನ. 296.	1196
SII. XX. ನಂ.124. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1185	EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.115.	1197
SII. XX. ನಂ.125. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1185	EC. XII, ತಿಪ. 37.	1198

EC (R). 11, ಚಿಮ. 93.	1199	EC (R). 6, ಕೈ.ರಾ.ಪೇ. 9.	12.ಶತ.
EC (R). 11, ಚಿಮ. 116.	1199	EC (R). 10, ಅಕೆ. 282.	12.ಶತ.
EC. XII, ತಿಪ. 92.	1199	EC (R). 10, ಚ.ರಾ.ಪ. 90.	12.ಶತ.
ASMAR. 1938, ನಂ.65. ತಿ.ನ.	1199	EC (R). 10, ಚ.ರಾ.ಪ. 91.	12.ಶತ.
EC (R). 4, ಯಳ. 190.	1199-1200	EC (R). 7, ನಾಮ.171.	12.ಶತ.
EC. XII, ತಿಪ. 84.	12.ಶತ.	EC (R). 7, ನಾಮ.136.	12.ಶತ.
ID. 4, ತುಮ.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹೊ.ನ.67.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 412.	12.ಶತ.	EC (R). 12, ನ.ರಾ.ಪು. 4.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 419.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 92.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 98.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.141.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 126.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.7.	12.ಶತ.
ID. 8, ಬೆಂಗಳೂರು.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.127.	12.ಶತ.
EC. X, ಗೌಬಿ. 79.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.82.	12.ಶತ.
ASMAR. 1943,ನಂ.7.ಬೇಲೂ.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.94.	12.ಶತ.
ASMAR. 1929,ನಂ.15.ಬೇಲೂ.	12.ಶತ.	SII. XV.ನಂ.562. ಗದಗ	12.ಶತ.
ASMAR. 1937,ನಂ.29.ಬೇಲೂ.	12.ಶತ.	SII. XV. ನಂ.553. ಧಾರವಾಡ.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 184.	12.ಶತ.	SII. XX.ನಂ.297.ಹಾನುಗಲ್ಲು.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 186.	12.ಶತ.	SII. IX (I), ನಂ.284.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 214.	12.ಶತ.	SII. XV.ನಂ.580. ಬಾದಾಮಿ.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 326.	12.ಶತ.	SII. XV. ನಂ.590. ನವಲಗುಂದ.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 437.	12.ಶತ.	SII. XV.ನಂ.595.ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 24.	12.ಶತ.	SII. XV. ನಂ.600. ಬಾಗೇವಾಡಿ.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 550.	12.ಶತ.	SII. XVIII.ನಂ.352.ಹಾವೇರಿ.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 507.	12.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.353.ಹಾವೇರಿ.	12.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 509.	12.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.355.ಹಾವೇರಿ.	12.ಶತ.
EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 3.	12.ಶತ.	SII. XVIII.ನಂ.362.ಹಿಕ್ಕಿ.	12.ಶತ.
EC (R). 11, ಚಿಮ. 190.	12.ಶತ.	SII. XVIII.ನಂ.365.ಹಾವೇರಿ.	12.ಶತ.
EC (R). 11, ಚಿಮ. 171.	12.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.367.ಹಾವೇರಿ.	12.ಶತ.
SII. XX. ನಂ.297. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	12.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.368.ಹಾವೇರಿ.	12.ಶತ.
SII. XX.ನಂ.121. ಕುಂದಗೋಳ.	12.ಶತ.	SII. XVIII.ನಂ.369.ಹಾವೇರಿ.	12.ಶತ.
SII. XX. ನಂ.296. ಶಿರಹಟ್ಟಿ.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 215.	12-13.ಶತ.
SII. XX.ನಂ.294. ಶಿರಹಟ್ಟಿ.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 113.	12-13.ಶತ.
EC (R). 5, ಕೈ.ರಾ.ನ. 43.	12.ಶತ.	SII. XX. ನಂ.323. ಜಮಖಂಡಿ.	12-13.ಶತ.
EC (R). 5, ಕೈ.ರಾ.ನ. 73.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 114.	12-13.ಶತ.
ASMAR. 1929, ನಂ.81.ಸೊ.	12.ಶತ.	SII. XVIII.ನಂ.370.ಹಾವೇರಿ.	12-13.ಶತ.
EC (R). 13, ಶಿವೊ. 61.	12.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.371.ಹಾವೇರಿ.	12-13.ಶತ.
EC (R). 4, ಹುಣ.33.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.61.	12-13.ಶತ.
EC (R). 4, ಪಿಪ. 142.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.19.	12-13.ಶತ.
EC (R). 4, ಪಿಪ. 143.	12.ಶತ.	EC (R). 12, ಕಡೂ. 114.	12-13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ. 238.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.151.	12-13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ. 229.	12.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.175.	12-13.ಶತ.
EC (R). 6, ಪಾಪು. 12.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 69.	12-13.ಶತ.
EC (R). 6, ಕೈ.ರಾ.ಪೇ. 67.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 80.	12-13.ಶತ.
EC (R). 6, ಕೈ.ರಾ.ಪೇ. 70.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 50.	12-13.ಶತ.
EC (R). 7, ಮಳ.19.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 45.	12-13.ಶತ.
EC (R). 6, ಕೈ.ರಾ.ಪೇ. 1.	12.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 32.	12-13.ಶತ.

EC (R). 11, ಚಿಮು. 159.	12-13.ಶತ.	EC (R). 7, ಮಂ.26.	1207
EC (R). 11, ಚಿಮು. 132.	12-13.ಶತ.	EC (R). 13, ಭದ್ರ. 30.	1208
EC (R). 11, ಚಿಮು. 102.	12-13.ಶತ.	SII. IX (I), ನಂ.328.	1209
EC (R). 8, ಹೊ.ನ.ಪು.68.	12-13.ಶತ.	EC (R). 12, ಕಡೂ. 218.	1210-11
EC (R). 8, ಹೊ.ನ.ಪು.76.	12-13.ಶತ.	EC (R). 8, ಅಲೂ.11.	1211
EC (R). 8, ಹೊ.ನ.ಪು.77.	12-13.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ. 230.	1211
EC (R). 8, ಹೊ.ನ.ಪು.78.	12-13.ಶತ.	EC (R). 8, ಅಲೂ.20.	1212
EC (R). 10, ಚರಾಪ. 124.	12-13.ಶತ.	EC (R). 11, ಮೂಗೇ. 37.	1212
EC (R). 10, ಚರಾಪ. 127.	12-13.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.69.	1213
EC (R). 10, ಚರಾಪ. 72.	12-13.ಶತ.	ASMAR. 1935, ನಂ.10.ಹಾ.	1213
EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.103.	12-13.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ. 101.	1213
EC (R). 6, ಪಾಪು. 238.	12-13.ಶತ.	EC (R). 12, ತರೀ. 13.	1214
EC (R). 6, ಪಾಪು. 241.	12-13.ಶತ.	EC (R). 7, ಮಳ.8.	1214-15
EC (R). 10, ಅಕೆ. 221.	12-13.ಶತ.	ID. 10, ಅಕೆ.	1215
EC (R). 10, ಅಕೆ. 9.	12-13.ಶತ.	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 372.	1215-16
EC (R). 13, ತೀರ್ಥ.216.	12-13.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ. 215.	1216
SII. XX.ನಂ.317. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	12-13.ಶತ.	ASMAR. 1929, ನಂ.73.ಸೊ.	1216
SII. XX.ನಂ.316. ಹಾನುಗಲ್ಲು.	12-13.ಶತ.	KI.Vol.IV.ನಂ.19.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1218
SII. XX. ನಂ.321. ರಾಮದುರ್ಗ.	12-13.ಶತ.	EC. IX, ಕಾನಪ. 87.	1218
SII. XVIII.ನಂ.319.ಅನಂತಪುರ.	12-13.ಶತ.	ASMAR. 1932, ನಂ.35.ಚಿಮು.	1218
ID. 25.(2010).ಮುಂಡಗೋಡ.	12-13.ಶತ.	EC (R). 7, ಮಳ.36.	1219
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 254.	12-13.ಶತ.	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 545.	1220
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 224.	12-13.ಶತ.	SII. XVIII.ನಂ.204.ಹಾವೇರಿ.	1221
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 533.	12-13.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.70.	1221
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 469.	12-13.ಶತ.	EC. XI, ಹೊ.ಕೆ. 37.	1221
SII. XVIII. ನಂ.361.ಹಾವೇರಿ.	1200	EC (R). 11, ಚಿಮು. 157.	1222
SII. XI.ನಂ.169.ದಾಗೆ.	1200	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 384.	1222
SII. XV. ನಂ.105. ಹೊ.ನ.	1200	ASMAR. 1938, ನಂ.40.ವರುಣ.	1222
EC (R). 6, ಕೈ.ಪೇ. III.	1200	EC (R). 12, ಕಡೂ. 145.	1223
ASMAR. 1932, ನಂ.13.ಚಿಮು.	1200	SII. XX. ನಂ.195. ಕುಂದಗೋಳ.	1223
EC (R). 6, ಕೈ.ಪೇ. 112.	1200	EC (R). 5, ಮೈ. 210.	1223-24
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 546.	1200	ASMAR. 1938, ನಂ.13.ಬೇಲೂ.	1224
EC. XV, ಬೇಲೂ. 328.	1200	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 352.	1224
ASMAR. 1930, ನಂ.61.ಸಾ.	1201	EC (R). 6, ಕೈ.ಪೇ. 78.	1224
KI.Vol.IV. ನಂ.5.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1201	EC (R). 10, ಅಕೆ. 295.	1226
KI.Vol.IV. ನಂ.4.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1203	EC. XI, ಹೊ.ಕೆ. 41.	1226
KI.Vol.IV.ನಂ.6.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1204	ASMAR. 1932, ನಂ.24.ಚಿಮು.	1226
EC (R). 5, ಕೈ.ಪೇ. 76.	1205	EC (R). 11, ಚಿಮು. 205.	1226
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 221.	1205	EC. XI, ಹೊ.ಕೆ. 130.	1226
EC. XI, ಹಿರಿ. 16.	1205	EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 374.	1226
EC. XII, ತಿಪ. 43.	1205	ID.23,(2008).ಹೂವಿನ ಹಡಗಲಿ.	1226
EC (R). 11, ಚಿಮು. 5.	1205	SII. XVIII.ನಂ.208.ಹಾವೇರಿ.	1228
EC (R). 11, ಚಿಮು. 36.	1205	SII. XVIII. ನಂ.210.ಹಾವೇರಿ.	1228
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 528.	1206	EC (R). 11, ಚಿಮು. 43.	1229
EC (R). 12, ಕಡೂ. 217.	1206	EC (R). 11, ಚಿಮು. 134.	1229
SII. XVIII.ನಂ.376.ಹಾವೇರಿ.	1206	ASMAR. 1932, ನಂ.22.ಚಿಮು.	1229

ASMAR. 1936, ನಂ.19.ಬೇಲೂ.	1230	EC. XV, ಹೊ.ನ. 104.	1248
SII. XVIII. ನಂ.211.ಹಾವೇರಿ.	1230	SII. XX. ನಂ.328.ಕುಂದಗೋಳ.	1248
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 505.	1230	SII. XX.ನಂ.231.ಕುಂದಗೋಳ.	1248
ASMAR. 1932, ನಂ.20.ಚಿಮು.	1230	EC (R). 8, ಹೊ.ನ.86.	1248
EC. XV, ಬೇಲೂ. 339.	1231	SII. XX. ನಂ.329.ಕುಂದಗೋಳ.	1248
EC (R). 10, ಅಕೆ. 49.	1231-32	SII. XX.ನಂ.328.ಕುಂದಗೋಳ.	1248
SII. XVIII. ನಂ.213.ಹಾವೇರಿ.	1233	EC. XV, ಹೊ.ನ. 102.	1249
ASMAR. 1936, ನಂ.1.ಹಾ.	1234	EC (R). 13, ತೀರ್ಥ.227.	1250
EC. XI, ಚಿಮು. 66.	1234	ASMAR. 1930, ನಂ.62.ಸಾ.	1251
EC (R). 8, ಹಾ.210.	1234-35	EC (R). 13, ತೀರ್ಥ.228.	1251
SII. XVIII. ನಂ.215.ಹಾವೇರಿ.	1234	SII. XVIII. ನಂ.379.ಹಾವೇರಿ.	1252
SII. XVIII.ನಂ.217.ಹಾವೇರಿ.	1235	SII. XVIII.ನಂ.236.ಹಾವೇರಿ.	1254
SII. XVIII. ನಂ.219.ಹಾವೇರಿ.	1236	ASMAR. 1929, ನಂ.72.ಸೊ.	1254
SII. XVIII.ನಂ.220.ಹಾವೇರಿ.	1236	EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.85.	1255
SII. XVIII. ನಂ.221.ಹಾವೇರಿ.	1236	EC (R). 12, ಕಡೂ.32.	1255
EC. XII, ತಿಪ. 77.	1236	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.556.	1255
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 421.	1236-37.	EC (R). 8, ಅಗೂ.114.	1255
EC. XI, ಹೊ.ಕೆ. 131.	1237	SII. XVIII.ನಂ.239.ಹಾವೇರಿ.	1258
EC. XII, ತಿಪ. 21.	1237	EC (R). 8, ಹಾ.23.	1258
EC. XII, ತಿಪ. 45.	1237	EC (R). 12.ಕಡೂ. 33.	1258
EC (R). 12.ಕಡೂ. 135.	1237	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.380.	1258
EC (R). 9, ಬೇಲೂ. 282.	1240	EC (R). 10, ಅಕೆ. 105.	1259
ID. 10, ಅಕೆ.	1240	SII. XX.ನಂ.217.ಶಿರಹಟ್ಟಿ	1259
ASMAR. 1937, ನಂ.36.ಬೇಲೂ.	1240	SII. XX. ನಂ.217.ಶಿರಹಟ್ಟಿ	1259
EC (R). 12.ಕಡೂ. 146.	1241	SII. XVIII.ನಂ.241.ಹಾವೇರಿ.	1260
EC (R). 5.ಶಿವ. 221.	1241	EC. XII, ತಿಪ. 64.	1260
EC (R). 8, ಅಲೂ.30.	1242	EC (R). 7, ನಾಮ.172.	1260
EC (R). 7, ಮಂ.23.	1242	EC (R). 7, ನಾಮ.178.	1260
EC (R). 6, ಕೈ.ಪೇ.79.	1242	EC (R). 12.ತರೀ. 40.	1262
EC. XV, ಬೇಲೂ. 306.	1244	KI.Vol.IV. ನಂ.43.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1264
EC (R). 8, ಹಾ.63.	1243-44	EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.95.	1264
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.501.	1244	EC. XII, ತಿಪ. 22.	1265
EC. XV, ಬೇಲೂ. 374.	1245	EC. XI, ದಾಗೆ. 87.	1265
EC. XV, ಬೇಲೂ. 373.	1245	EC. XI, ದಾಗೆ. 100.	1265
EC. XV, ಬೇಲೂ. 372.	1245	EC (R). 10, ಅಕೆ. III.	1265
EC. XV, ಬೇಲೂ. 371.	1245	EC (R). 4, ಯಳ.9.	1266
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.529.	1245	ASMAR. 1938, ನಂ.90.ಸಾ.	1267
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.498.	1245	EC. XI, ದಾಗೆ. 102.	1268
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.496.	1245	EC. XI, ದಾಗೆ. 79.	1268
EC. XI, ಹೊ.ಕೆ. 38.	1245	EC. XI, ದಾಗೆ. 81.	1268
SII. XVIII. ನಂ.225.ಹಾವೇರಿ.	1246	EC (R). 7, ಮಳ.7.	1268
EC. XII, ತಿಪ. 23.	1246	ASMAR. 1930, ನಂ.55.ಸಾ.	1269
SII. XVIII. ನಂ.226.ಹಾವೇರಿ.	1246-47	EC. XII, ತುಮ. 49.	1269
		SII. XVIII. ನಂ.254.ಹಾವೇರಿ.	1269-70

ASMAR. 1943, ನಂ.3.ಬೇಲೂ.	1271	SII. XVIII.ನಂ.263.ಹಾವೇರಿ.	1285
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.226.	1273	EC (R). 8, ಅಗೂ.115.	1285
EC (R). 6 ಪಾಪು.258.	1273-74	EC (R). 8, ಅಗೂ.116.	1285
EC (R). 10, ಚರಾಪ. 25.	1275	EC (R). 8, ಅಗೂ.117.	1285
SII. XVIII. ನಂ.255.ಹಾವೇರಿ.	1275	EC (R). 7, ಮಳ.101.	1285
EC (R). 8, ಹಾ.136.	1276	EC. XII, ಶಿರಾ. 47.	1285
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.331.	1276	EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.86.	1285
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.131.	1276	ASMAR. 1944, ನಂ.1.ಅಗೂ.	1285
ASMAR. 1937, ನಂ.23.ಬೇಲೂ.	1276	EC. IX, ಚ.ಪ. 57.	1286
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.371.	1276	ASMAR. 1931, ನಂ.80.ನಗರ.	1286
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.433.	1276	EC. XV, ಅಗೂ. 110.	1286
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.431.	1276	EC. XV, ಅಗೂ. 109.	1286
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.430.	1276	ASMAR. 1944, ನಂ.42.ನಗರ.	1286
SII. XVIII. ನಂ.256.ಹಾವೇರಿ.	1277	EC (R). 12.ತರೀ. 15.	1287
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.235.	1277	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.518.	1287
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.356.	1277	EC (R). 11, ಚಿಮ. 81.	1287
ASMAR. 1940, ನಂ.23.ಬೇಲೂ.	1277	EC (R). 13, ಶಿಮೂ. 109.	1287
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.532.	1277	SII. XX.ನಂ.222.ಶಿರಹಟ್ಟಿ.	1287
EC (R). 8, ಅಲೂ.4.	1277	ASMAR. 1932, ನಂ.9.ಚಿಮ.	1287
SII. XX. ನಂ.330.ಹಾನುಗಲ್ಲು.	1278	EC. II, ಚ.ರಾ.ಪ. 57.	1287
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.385.	1278	ASMAR. 1941, ನಂ.12.ಬೇಲೂ.	1287
EC (R). 10, ಅಕೆ.181.	1278	SII. IX (I), ನಂ.385.	1287-88
EC (R). 10, ಅಕೆ. 257.	1279	EC (R). 10, ಅಕೆ.219.	1289
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.432.	1279	EC (R). 10, ಚರಾಪ.26.	1289
SII. XVIII. ನಂ.257.ಹಾವೇರಿ.	1280	ASMAR. 1932, ನಂ.7.ಚಿಮ.	1289
ASMAR. 1937, ನಂ.14.ಅಕೆ.	1280	EC (R). 8, ಚಿಮ.8.	1289
EC (R). 8, ಅಗೂ.86.	1280	SII. XVIII. ನಂ.266.ಹಾವೇರಿ.	1289
EC (R). 10, ಅಕೆ.100.	1280	EC. XV, ಬೇಲೂ. 303.	1289
SII. XVIII. ನಂ.258.ಹಾವೇರಿ.	1281	EC. XII, ಗುಟ್ಟಿ. 58.	1290
SII. XVIII. ನಂ.259.ಹಾವೇರಿ.	1282	EC. XII, ತಿಪ. 39.	1291
KI. Vol. IV. ನಂ.29.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	1282	EC (R). 12.ತರೀ. 85.	1291
EC (R). 8, ಅಲೂ.3.	1282	EC (R). 10, ಅಕೆ.109.	1291
ASMAR. 1935, ನಂ.39.ಚ.ಗಿ.	1282	EC (R). 10, ಅಕೆ.108.	1291
SII. IX (I), ನಂ.381.	1282	ASMAR. 1938, ನಂ.4.ಅಕೆ.	1291
ASMAR. 1937, ನಂ.11.ಅಕೆ.	1282	SII. XVIII.ನಂ.267.ಹಾವೇರಿ.	1291
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.555.	1282	EC (R). 11, ಚಿಮ. 25.	1292
EC (R). 10, ಅಕೆ.122.	1282	EC (R). 11, ಚಿಮ. 58.	1292
EC (R). 10, ಅಕೆ.123.	1282	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.470.	1292
EC. XI, ದಾಗೆ. 137.	1283	ASMAR. 1943, ನಂ.8.ಬೇಲೂ.	1292
EC. XII, ತುಮ. 12.	1283	EC. IX, ಕಾನಕಾ. 28.	1292
EC (R). 11, ಚಿಮ. 120.	1284	EC. XII, ಶಿರಾ. 60.	1292
EC (R). 11, ಚಿಮ. 122.	1284	SII. IX (I), ನಂ.386.	1292-93
EC (R). 10, ಚರಾಪ.27.	1284	EC. IX, ಕಾನಕಾ. 46.	1293
SII. XVIII. ನಂ.261.ಹಾವೇರಿ.	1284	EC. IX, ಚ.ಪ. 183.	1294

EC (R). 10, ಅಕೆ.101.	1294	ASMAR. 1940, ನಂ.18.ಅಗೂ.	13.ಶತ.
ASMAR. 1937, ನಂ.15.ಅಕೆ.	1294	ASMAR. 1935, ನಂ.11.ಹಾ.	13.ಶತ.
EC. XII, ಚಿ.ನಾ.ಪ. 33.	1295	ASMAR. 1941, ನಂ.11.ಬೇಲೂ.	13.ಶತ.
EC (R). 12, ನ.ರಾ.ಪು.35.	1295	ASMAR. 1943, ನಂ.9.ಬೇಲೂ.	13.ಶತ.
EC. IX, ಚ.ಪ. 179.	1295	EC (R). 5, ತಿನ.100.	13.ಶತ.
EC. IX, ಕೂರ್ಗ್. 45.	1296	ASMAR. 1938, ನಂ.81.ಹೆ.ಕೋ.	13.ಶತ.
EC (R). 13, ಶಿಮೂ.37.	1296	ASMAR. 1933, ನಂ.63.ತಿನ.	13.ಶತ.
ASMAR. 1931, ನಂ.71.ನಗರ.	1296	ID. 23, (2008). ಗದಗ.	13.ಶತ.
ASMAR. 1938, ನಂ.83.ಸಾ.	1296	ASMAR. 1941, ನಂ.42.ತುಮ.	13.ಶತ.
EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.80.	1296	EC (R). 11, ಚಿಮ. 10.	13.ಶತ.
SII. XVIII.ನಂ.269.ಹಾವೇರಿ.	1297	EC (R). 11, ಚಿಮ. 27.	13.ಶತ.
EC (R). 8, ಅಗೂ.38.	1298	EC (R). 11, ಚಿಮ. 65.	13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ.107.	1299	EC (R). 8, ಅಲೂ.2.	13.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.427.	1299	EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.36.	13.ಶತ.
ASMAR. 1938, ನಂ.3.ಅಕೆ.	1299	EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.50.	13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ.80.	13.ಶತ.	EC (R). 12, ಕಡೂ. 39.	13.ಶತ.
EC (R). 4, ಹುಣ.1.	13.ಶತ.	EC (R). 12, ಕಡೂ. 244.	13.ಶತ.
EC (R). 4, ಕೊಳ್ಳೆ.15.	13.ಶತ.	EC (R). 8, ಅಗೂ.166.	13.ಶತ.
EC (R). 4, ಚಾನ.350.	13.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.17.	13.ಶತ.
EC (R). 13, ಶಿಮೂ.79.	13.ಶತ.	KI. Vol. IV. ನಂ.35.ಹಿರೇಕೆರೂರು.	13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ.77.	13.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.384.ಹಾವೇರಿ.	13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ.225.	13.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.386.ಹಾವೇರಿ.	13.ಶತ.
EC (R). 6, ಕೈ.ರಾ.ಪೇ.80.	13.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.387.ಹಾವೇರಿ.	13.ಶತ.
EC (R). 6, ಕೈ.ರಾ.ಪೇ.81.	13.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.392.ಹಾವೇರಿ.	13.ಶತ.
EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.119.	13.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.398.ಹಾವೇರಿ.	13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ.251.	13.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.399.ಹಾವೇರಿ.	13.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ.256.	13.ಶತ.	SII. XV. ನಂ.622. ಗದಗ	13.ಶತ.
EC (R). 10, ಚರಾಪ.41.	13.ಶತ.	EC. XI, ದಾಗೆ. 38.	1300
EC (R). 10, ಚರಾಪ.73.	13.ಶತ.	EC. XII, ಚರಾಪ. 34.	1300
EC (R). 8, ಅಗೂ.118.	13.ಶತ.	EC. XII, ಗುಟ್ಟಿ. 48.	1300
ASMAR. 1937, ನಂ.4.ಅಕೆ.	13.ಶತ.	SII. XVIII. ನಂ.272.ಹಾವೇರಿ.	13-14.ಶತ.
ASMAR. 1937, ನಂ.6.ಅಕೆ.	13.ಶತ.	EC (R). 8, ಹಾ.55.	13-14.ಶತ.
ASMAR. 1937, ನಂ.7.ಅಕೆ.	13.ಶತ.	EC (R). 8, ಅಲೂ.5.	13-14.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.471.	13.ಶತ.	EC (R). 11, ಚಿಮ. 124.	13-14.ಶತ.
EC (R). 13, ಶಿಮೂ.29.	13.ಶತ.	EC (R). 13, ಶಿಮೂ. 63.	13-14.ಶತ.
ID. 25.ಹಾನುಗಲ್ಲು.	13.ಶತ.	EC (R). 13, ಶಿಮೂ. 39.	13-14.ಶತ.
ASMAR. 1929, ನಂ.42.ಚಾನ.	13.ಶತ.	EC (R). 13, ತೀರ್ಥ.230.	13-14.ಶತ.
ASMAR.1941, ನಂ.5.ಹೊಳೆಲೈ.	13.ಶತ.	ID. 23,(2008).ಹೊ.ನ.	13-14.ಶತ.
EC. X, ಗೌಬಿ.49.	13.ಶತ.	EC (R). 8, ಹೊನಪು.84.	13-14.ಶತ.
EC (R). 13, ಭದ್ರ.26.	13.ಶತ.	EC (R). 7, ನಾಮ.109.	13-14.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.223.	13.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ.220.	13-14.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.211.	13.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ.180.	13-14.ಶತ.
ASMAR. 1938, ನಂ.5.ಅಕೆ.	13.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ.173.	13-14.ಶತ.
ASMAR. 1938, ನಂ.6.ಅಕೆ.	13.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ.104.	1300

EC. XV, ಬೇಲೂ. 359.	1301	ID. 16, ಬೆಂ.	1334
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.530.	1301	EC (R). 8, ಹೊನಪು.99.	1335
ASMAR. 1944, ನಂ.38.ನಗರ.	1302	EC. IX, ಚ.ಪ. 13.	1338
ASMAR. 1931, ನಂ.72.ನಗರ.	1302	EC. IX, ಮಾ. 13.	1340
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.429.	1302	EC (R). 7, ಮ. 19.	1341
EC. XV, ಹೊನಪು.83.	1303	EC (R). 11, ಚಿಮ. 82.	1342
ASMAR. 1937, ನಂ.16.ಅಕೆ.	1303	EC. XI, ತಿಪ. 100.	1342
EC (R). 10, ಅಕೆ.102.	1303	ID. 23, (2008).ಕೊರಟಗೆರೆ.	1343
EC (R). 6, ಕೃರಾಪೇ.100.	1303	ID. 23, (2008).ಕೊರಟಗೆರೆ.	1343
EC (R). 8, ಹೊನಪು.103.	1303	EC (R). 4, ಪಿಪ.13.	1344
EC. XI, ಹೊಕೆ.106.	1303	EC (R). 6, ಕೃರಾಪೇ.110.	1346
EC (R). 8, ಹೊನಪು.104.	1306	EC. IX, ಬೆಂ. 29.	1349
ASMAR. 1937, ನಂ.31.ಬೇಲೂ.	1310	EC. IX, ಕಾನಕಾ. 40.	1350
EC (R). 8, ಹಾ.139.	1310	EC (R). 10, ಅಕೆ.194.	1352
EC (R). 8, ಹಾ.138.	1310	EC (R). 5, ಹಿರಿ.127.	1354
ID. 23, (2008).ಹೊ.ನ.	1310	EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.39.	1359
ID. 23,(2008).ಹೊ.ನ.	1310	EC (R). 12, ಕಡೂ.2.	1361
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.129.	1311	EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.85.	1362
ASMAR. 1937, ನಂ.13.ಅಕೆ.	1311	EC (R). 12, ಕಡೂ.137.	1367
EC (R). 10, ಅಕೆ.99.	1311	EC (R). 12, ಕಡೂ.136.	1368
ASMAR. 1932, ನಂ.23.ಚಿಮ.	1313	EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.96.	1369
EC (R). 11, ಚಿಮ. 9.	1313-14	EC. IX, ಚ.ಪ. 150.	1369
EC (R). 8, ಹಾ.47.	1313-14	SII. XV.ನಂ.650.ನವಲಗುಂದ.	1370-71.
EC (R). 8, ಹಾ.48.	1313-14	EC. XI, ಹೊಕೆ.31.	1371
EC (R). 7, ನಾಮ.161.	1314	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.379.	1372
KUES. 2, ಕೊಪ್ಪಳ.164.	1315	EC. XII, ಶಿರಾ.102.	1376
EC (R). 11, ಚಿಮ. 117.	1315-16	EC (R). 6, ಕೃರಾಪೇ.18.	1379
ASMAR. 1932, ನಂ.8.ಚಿಮ.	1318	EC (R). 7, ಮದ್ದೂ.92.	1380
EC (R). 8, ಹೊನಪು.102.	1319	EC. XI, ದಾಗೆ.117.	1383
SII. IX (I), ನಂ.354.	1320	EC. XII, ಚಿನಾಹ.15.	1384
EC. XV, ಹೊನಪು.82.	1319	EC (R). 7, ಮಳ.27.	1387
EC (R). 6, ಪಾಪು.259.	1321	EC (R). 13, ಭದ್ರ.4.	1390
EC (R). 8, ಹೊನಪು.103.	1322	EC (R). 5, ತಿಪ.44.	1394-95
EC. X, ಗೌಬಿ. 39.	1323	EC. XII, ತಿಪ.44.	1395
SII. XXVII. ನಂ.328.ಸಂಡೂರು.	1323	ASMAR. 1936, ನಂ.10.ಬೇಲೂ.	1397
SII. IX (I), ನಂ.356.	1324	EC. XI, ದಾಗೆ.116.	1397
EC. XII, ತಿಪ.24.	1325	EC. XI, ಹಿರಿ.66.	1398
ASMAR. 1936, ನಂ.18.ಹಾ.	1326	ASMAR.1946, ನಂ.16.ನಂ.ಗೂ.	1399
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.489.	1326	EC (R). 4, ಪಿಪ.120.	14.ಶತ.
EC (R). 11, ಚಿಮ. 11.	1328-29	EC (R). 10, ಚಿರಾಪ.24.	14.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ. 103.	1330	EC (R). 5, ತಿಪ.286.	14.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ. 62.	1331	ASMAR.1943, ನಂ.17.ಬೇಲೂ.	14.ಶತ.
EC (R). 10, ಅಕೆ. 179.	1331	SII. XXVII. ನಂ.340.ಉಡುಪಿ.	14.ಶತ.
EC. XII, ತಿಪ. 85.	1333	KUES. 2, ಕೊಪ್ಪಳ.165.	14.ಶತ.

ASMAR.1935, ನಂ.37.ಚನ್ನಗಿರಿ.	14.ಶತ.	ASMAR.1935, ನಂ.7.ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು.	16.ಶತ.
EC (R). 9, ಬೇಲೂ.504.	14.ಶತ.	KUES. 2, ಗಂಗಾವತಿ.	16-17.ಶತ.
ASMAR. 1938, ನಂ.60.ತಿನ.	14.ಶತ.	KUES. 2, ಗಂಗಾವತಿ.30	16-17.ಶತ.
EC (R). 12, ತರೀ.61.	14.ಶತ.	EC (R). 10, ಅಕೆ.130.	16-17.ಶತ.
KI.Vol.IV. ನಂ.35.ಬ್ಯಾಡಗಿ.	14.ಶತ.	EC. IX, ಹೊ.ಕೋ. 54.	1602
SII. XVIII. ನಂ.408.ಹಾವೇರಿ.	14.ಶತ.	EC. X, ಕೋ.164.	1630
EC (R). 12, ಕಡೂ.3.	14-15.ಶತ.	EC. X, ಕೋ.165.	1631
EC (R). 8, ಅಲೂ.24.	14-15.ಶತ.	ASMAR. 1931, ನಂ.48.ಚಾನ.	1648
EC (R). 12, ಮೂಗೆ.115.	14-15.ಶತ.	EC. IX, ಕಾನಪ. 96.	1653
EC (R). 5, ತಿನ.284.	14-15.ಶತ.	EC. IX, ಚ.ಪ. 2.	1667
EC (R). 7, ಮ.44.	14-15.ಶತ.	ASMAR.1930, ನಂ.28.ಗುಂ.ಪೇ.	1675
EC (R). 10, ಅಕೆ.243.	14-15.ಶತ.	EC. XI, ಹೊ.ಕೆ.102.	1681
EC (R). 10, ಅಕೆ.143.	14-15.ಶತ.	EC. XII, ತಿಪ.134.	1674
SII. XVIII. ನಂ.275.ಹಾವೇರಿ.	1402	EC. X, ಶಿಫ.3.	17.ಶತ.
EC. XI, ಚ.ಕೆ. 42.	1403	EC. X, ಶಿಫ.21.	17.ಶತ.
EC (R). 12, ತರೀ.60.	1406	EC (R). 4, ಪಿಪ.39.	17.ಶತ.
SII. XVIII. ನಂ.276.ಗದಗ.	1407	EC (R). 8, ಅಗೂ.4.	17.ಶತ.
EC. IX, ಕಾನಕಾ. 74.	1412	EC (R). 1, ಸೋ.ಪೇ.38.	18.ಶತ.
EC. IX, ಚ.ಪ. 148.	1414	SII. XVIII.ನಂ.459.ಹಾವೇರಿ.	19.ಶತ.
SII. XVIII.ನಂ.414.ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು.	1414	SII. XVIII.ನಂ.304.ಹಾವೇರಿ.	-
EC. IX, ಚ.ಪ. 58.	1417	KI. Vol.IV.ನಂ.16.ಹಿರೇರರೂರು.	-
EC. IX, ದೊ.ಬ. 55.	1418	EC (R). 8, ಹಾ.208..	-
ASMAR. 1929, ನಂ.87.ಸೋ.	1426	EC (R). 11, ಚಿಮ. 107.	-
EC (R). 7, ನಾಮ.110.	1427	EC (R). 10, ಅಕೆ.11.	-
EC (R). 13, ತೀರ್ಥ.129.	1432	EC (R). 4, ಪಿಪ.116.	-
EC. IX, ಚ.ಪ. 149.	1432	ID. 4, (1989).ಕುಂದಾಪುರ.	-
EC. IX, ಚ.ಪ. 147.	1437	KUES. 2, ಕೊಪ್ಪಳ.25.	-
EC. IX, ಚ.ಪ. 63.	1443	KUES. 4, ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ.55.	-
EC (R). 13, ತೀರ್ಥ.177.	1468	SII. VII.ನಂ.275.ಉಡುಪಿ.	-
SII. XVIII.ನಂ.418.ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು.	15.ಶತ.	EC. IX, ದೊ.ಬ. 47.	-
ASMAR. 1929, ನಂ.82.ಸೋ.	15.ಶತ.	EC. XI, ದಾಗೆ.91.	-
ASMAR. 1931, ನಂ.78.ನಗರ.	15.ಶತ.	EC. XI, ದಾಗೆ.82.	-
ASMAR. 1930, ನಂ.95.ಮಧುಗಿರಿ.	15.ಶತ.	EC. XI, ದಾಗೆ.76.	-
EC (R). 4, ಪಿಪ.3.	1506	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.500.	-
SII. XXVII.ನಂ.173.ಬಳ್ಳಾರಿ.	1527	EC (R). 9, ಬೇಲೂ.540.	-
ASMAR. 1931, ನಂ.54.ಚಾನ.	1534	EC (R). 13, ಶಿಮೋ.4.	-
ID. 4, ಕುಂದಾಪುರ.	1546	EC. X, ಶಿಫ.47.	-
EC. XI, ಚ.ಕೆ.39.	1553	EC. X, ಶಿಫ.65.	-
EC (R). 12, ಕಡೂ.246.	1554-55	EC. X, ಮುಳ.129.	-
ASMAR. 1944, ನಂ.41.ನಗರ.	1566	EC. X, ಕೋ.172.	-
ASMAR. 1929, ನಂ.83.ಸೋ.	16.ಶತ.	EC. X, ಕೋ.61.	-
ASMAR. 1938, ನಂ.95.ಪಾವ.	16.ಶತ.		

ಭಲವಾದಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು : ಭಲವಾದಿ, ಚಲುವಾದಿ, ಚಾಲುಕಿ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಪದಗಳ ಉಗಮ-ಕರುನಾಡ ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದವರ ಹೆಸರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ವಿವರಣೆ

□ □ ಎಂ. ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ
ಐಪಿಎಸ್

#296, ಮಾಳವ ದೊರೆ ಮನೆ,
ಸರ್.ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಗರ,
ಬಿಡಿಎ ಲೇಔಟ್, 5ನೇ ಹಂತ,
ಮುದ್ದಿನ ಪಾಳ್ಯ, ಬೆಂ-91.

ಪ್ರತಿ ವರುಷ ಕೆಲವು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ; ಮೇಲುಕೋಟೆ ಚೆಲುವನಾರಾಯಣ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಬೇಲೂರು ಚೆನ್ನಕೇಶವ ದೇವಸ್ಥಾನ) ಹೊಲಯನಿಗೆ ನೀಡುವ ಗೌರವವು ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಲಯನಿಗೆ ದೊರಕುವ ಗೌರವವು ರಾಜನಿಗೆ ದೊರಕುವ ಗೌರವದಂತಿದೆ. ಹೊಲಯ ದೊರೆಯಿಂದಲೇ ಆ ದೇವಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಹಾಗೂ ಹೊಲಯನಿಂದಲೇ ಆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಕ್ಷೀಕರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಹೊಲಯನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಜನರು ಒಪ್ಪಿ-ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ನಿರಂತರ ಯುದ್ಧಗಳು ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯೇತರ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಭೂದಾನಗಳಿಂದ ಹೊಲೆಯ ರಾಜನ ಖಜಾನೆಗೆ ಸಂಪತ್ತು ಬಾರದಾಯಿತು.² ಇದರಿಂದ ಆತನ ಸ್ಥಿತಿ-ಗತಿಗಳು ಹೀನವಾಗಿ, ಅಧಿಕಾರ-ಅಂತಸ್ತು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಕೀಳಾಗಿ ಕಂಡರೂ ತಾವುಗಳು ಇಂದು ಪಡೆದಿರುವ ಸವಲತ್ತುಗಳು, ತಾವು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆ, ತಾವು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಧರ್ಮ, ತಾವು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿ ಹಾಗೂ ತಾವು

ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊಲಯರಿಂದ ಪಡೆದಿರುವ ಜನರು, ಜನಾಂಗಗಳು ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಲಯನು³ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದನ್ನೇ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದವರು. ಹೊಲಯರು ತಮ್ಮ ಬಡತನದಿಂದಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಕುಗ್ಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಅವರ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ವರುಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಯಾದರೂ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿ ಗೌರವಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ⁴ ನಾವಿಂದು ಮರೆತುಹೋದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.⁵ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹೋಳಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಕಾಮನ ಸುಡಲು ಬೇಕಾಗುವ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ದೇಸಾಯಿಯವರು(ರಾಜ ಕುಟುಂಬದವರು) ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಹೊಲೆಯರ ಮನೆಯಿಂದ ತರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ.⁶

ಆ ರೀತಿ ಬೆಂಕಿ ಕೊಡುವ ಹೊಲೆಯರ ಕುಟುಂಬದ ಕೆಲವರು ತಾವು ಹಿಂದೆ ಆ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ನಾವು ಈಗ ಭಲವಾದಿಗಳು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಚಾಲುಕ್ಯರು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ

* ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ದರ್ಶನವನ್ನು ಕುಣಿಗಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕು ಉಜ್ಜನಿ ಗ್ರಾಮದ ಚೌಡಮ್ಮನ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಚೌಡಮ್ಮನ ಹಬ್ಬದ ವೇಳೆ ಆರು ಜನ ಹೊಲೆಯರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಜನಿವಾರ ಧಾರಣೆಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೂ ಅವರು ಭಾರಿ ಕೆಂಡದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಹಾಯ್ದು ನಂತರ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುವ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ದಲಿತರೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲರಂತೆ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅರಿಯಬಹುದು. ನಿಧಾನವಾಗಿ ದಲಿತರನ್ನು ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಹೊರಗಟ್ಟಿದರೆ ಹಿಂದಿರುವ ಮರ್ಮದ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ ಫೆಬ್ರವರಿ 2011ರ ಹೊಸತು ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ಸಂಪಾದಕನ ಲೇಖನ 'ದಲಿತರು ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡ ಜನಿವಾರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ತಂತ್ರವಷ್ಟೆ' ಗಮನಿಸಿ. ಇದೇ ಲೇಖನವು ಮೌನಕ್ರಾಂತಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಆಚರಣೆ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಹಿ.ಚಿ.ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಅವರ ಉಜ್ಜನಿ ಚೌಡಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಕೃತಿ ನೋಡಿ.

** ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ. 'ಹೊಲೆಯರ ಮನೆಯ ಪಾತ್ರೆಪಗಡೆ ದೊರೆತರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಂತೆ. ಹೊಲೆಯರಿಂದ ಜಮೀನು ಖರೀದಿಸಿದರೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಂತೆ. ಹೊಲೆಯರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಒಳಿತಾಗುತ್ತದೆಯಂತೆ' ಎಂಬೆಲ್ಲ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರೇ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನೆರೆಮನೆಯ ಕುರುಬ ಜಾತಿಯವರಾದ ಚಂದ್ರಪ್ಪ (50) ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲೆಯರ ಬಾವಿಯಿಂದ ಮೀಸಲು ನೀರು ತರದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಮಂಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಅಪೂರ್ಣವಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಕದ್ದುಮುಚ್ಚಿಯಾದರೂ ಹೊಲೆಯರ ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರು ಸೇದಿ ತರುತ್ತಾರೆ. ಈಗಲೂ ನಮ್ಮ ಕಡೆ (ಮಾಗಡಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ) 'ಹೊಲೆಯರ ಬಾವಿಯಿಂದ ಕದ್ದು ನೀರು ಹೊತ್ತು ತರೋರು' ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಅಣಕಿಸುತ್ತಾರೆ" ಎನ್ನುವರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿನ ಯಾವ ಪಂಗಡದವರಲ್ಲಿ ಈ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ ಎಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಒಳಮರ್ಮದ ಹಿಂದಿನ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಿದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೂ ಕೂಡ ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿಹೋದ ಹೊಲೆಯರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. -ಹಂ.ಗು.ರಾಜೇಶ್.

ಭಲವಾದಿ(ಚಲವಾದಿ, ಚಲುವಾದಿ) ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಲೆಯರ(ಹೊಲೆಯರ, ಹೊಲಿಯರ) ಈ ಮಾತನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಬಹುದು ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ದಾಖಲಾತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಕ್ಷೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎನ್.ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾವ್⁵ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: “ಈ ವಂಶದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಹೆಸರಿನ ರೂಪವಾದ ಪೊಲೆಕೇಶಿಯೆ⁶ ಮೂಲರೂಪವಿರಬೇಕೆಂದು ಡಾ||ಪ್ಲೀಟ್ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೂಪವನ್ನೇ ಶಾಸನ ಪರಿಶೋಧಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾದ ಡಾ||ಖೀಲ್ ಹಾರ್ನ್ ಅವರೂ ಸಹ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿನ ಈ ಹೆಸರಿನ ರೂಪವಾದ ಪೊಲಿಕೇಶಿ ಎಂಬ ಪದವು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪೊಲೆ⁷ ಮತ್ತು ಕೇಶಿ ಎಂಬ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪದ. ಇದರ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವಾದ ಪೊಲೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೊಲೆಮನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಕೇಶಿ⁸ ಎಂಬುದು ಕೇಶವ⁹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ. ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಶನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕೇಶಿರಾಜನು ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ಕೇಶಿ, ಕೇಶವ ಎಂಬ ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ” ಎಂದು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಕುರಿತು ಹಂಪ ನಾಗರಾಜಯ್ಯ¹⁰ ಅವರು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ- “ಚಾಳುಕ್ಯರದು ಕೂಡ ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡ ಅರಸು ಕುಲ. ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶದ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆಗಳಾಗಿವೆ. ಚರಿತ್ರಾಕಾರರು ನಡೆಸಿರುವ ಚಿಂತನ ಮಂಥನಗಳ ಸಾರಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯದಾದ ನಿಲುವು ನನ್ನದು. ಇದುವರೆಗೆ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಭಾಷಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಈ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ ಮತ್ತು ಪುನರ್ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ‘ಚಾಳುಕ್ಯ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು

1. ಚಲ್ಯು : ಬಾದಾಮಿ ಶಾಸನ : ಕ್ರಿ.ಶ. 578
2. ಚಳಿಕ್ಯ : ಮಹಾಕೂಟ ಸ್ತಂಭ ಶಾಸನ : ಕ್ರಿ.ಶ. 602
3. ಚಲಿಕ್ಯ : ಮಂಗಳೇಶನ ಶಾಸನ: ಕ್ರಿ.ಶ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನ
4. ಚಲುಕ್ಯ : ಪುಲಿಕೇಶಿ II ಐಹೊಳೆಯ ಶಾಸನ: ಕ್ರಿ.ಶ.634
5. ಚಳುಕಿ : SILXVII. 27 ಅತೇದಿ.
6. ಸಳುಕಿ : SII, XI-i. 14. ಕ್ರಿ.ಶ. 872.

ಈ ಶಬ್ದದ ಚರ್ಚೆಯ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಸಮಾನ ಮೂಲದ ಶಬ್ದಗಳ ಜಾತಕವನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು. ಚವುಳು, ನವುಳ Brackishness, ತಮಿಳು, ಚವುಡು. ತೆಲಗು, ಚವುಡು, ಚವಡು, ಚೌಡು.

ಚವುಳುಪ್ಪು Impure soda, soda-Salt peter

ಚವುಳು ಮಣ್ಣು Fullers earth, earth impregnated with carbonate soda.

ಜಾಳ್ಳೆಲ, ಜವುಳು ನೆಲ ಊಷ, ಕ್ಷಾರಮೃತ್ತಿಕೆ.

ಚಳಿಯ the state of growing putrid of muddy

ತಮಿಳು, ಮಲೆಯಾಳಂ. ಚಳಿ to grow putrid, mud, mire ಕೆಸಲು wet soil, mud, mire ತಮಿಳು, ಮಲೆಯಾಳಂ, ಚಳಿ, ಸುಳಿ, ಚದುಕು, ಜೀರುಕು

ಸಲಿಕೆ(ತ್ಯ)¹⁰ ಸಲಾಕೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ-ಶಲಾಕೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳು, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ ಮೇಲಿನ ಶಬ್ದ ರೂಪಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ನೋಡುವಾಗ ಚಳಿಯ, ಚವುಳು, ಜವುಳು ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಒಂದು ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿ(ಆಕೃತಿ)ಯಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾತುಗಳು. ಸಲಿಕೆ, ಸಲಾಕೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಚಳುಕ್ಯ-ಸಳುಕಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾತಿ ಶಬ್ದಗಳೆಂದು (Cognate words) ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತೀತವಾಗುವಂತೆ ಈ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶದ ಮೂಲ ಪುರುಷರು ಒಕ್ಕಲ ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಮೊದಲು ಮಣ್ಣಿನ ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿ ಗಳಿಸಿ, ಒಂದು ರಾಜಕುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದರು. ಚಾಳುಕ್ಯರದು ಕೃಷಿಕ ಕುಟುಂಬವೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನ ತಳೆಯಲು ನೆರವಾಗುವುದು ಈ ವಂಶದ ಪೊಲಿಕೇಶಿನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು.

ಪೊಲಿಕೇಶಿನ್ (SIL.XX. 4.683. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರ (ಇಂದಿನ ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆ. ಜಿ.ಶಿರಹಟ್ಟಿತಾ): ಅದೇ 5.723: 5.723: ಅದೇ. 6.730: ಅದೇ 7.735: SILXI. 136.1091. ಆಲೂರು (ಇಂದಿನ ಗದಗ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಂಡರಗಿ ತಾ) ಎಂಬ ಅಂಕಿತನಾಮ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಕ್ತ ಆಕೃತಿಗಳಿವೆ: ಪೊಲ(ನ್)+ಕೇಶಿನ್, ಇವು ಮೂಲದ್ರಾವಿಡಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದ ಹಳೆಗನ್ನಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿದ ಶಬ್ದಗಳು. ಪೊಲ(ಹೊಲ)+ಕೇಶಿನ್(ಚೇಶಿನ್= ಮಾಡುವವನು)= ಪೊಲಿಕೇಶಿನ್ ಎಂದಾಗಿದೆ. ತೆಲಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ‘ಚೇಶಿನ್’ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಕ್ಕೆ ‘ಮಾಡಿದ’ ಎಂದೂ, ‘ಚೇಶಿನವಾರು’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಮಾಡಿದವರು’ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. ಕೇಶಿನ್-ಚೇಶಿನ ಎಂಬುದು ತಾಲವೀಕರಣಗೊಂಡಿರುವ(palatalisation) ದ್ರಾವಿಡರೂಪ. ಇಂಥ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಾರು ಸಮಾನ-ಸದೃಶ ರೂಪಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಉದಾ: ಕೇರ-ಚೇರ, ಕೆಯ್-ಚಯ್, ಕೆದರು-ಚೆದರ್, ಗೆದ್ದಲು-ಚೆದಲ್, ಕೆಱ್-ಚೆಱ್ವು. ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ *ಕ್-ಸ್ವನವು, ಅದರ ಮುಂದೆ ಇಈ-ಎವಿ ಎಂಬ ಪೂರ್ವ ಸ್ವರಗಳು(front vowels) ಬಂದಾಗ ಅದು ತಮಿಳು, ತೆಲಗು, ಮಲೆಯಾಳ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಚ್-ಆಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವೇತರ ಸ್ವರಗಳಾದ(non-front vowels) ಅ ಉ ಒ ಪರವಾದಾಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ತುಳು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವ-ಪೂರ್ವೇತರ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಂದರೂ ಸ್ವನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಂಭವಿಸದೆ *ಕ್-ಸ್ವನ ಅಬಾಧಿತವಾಗಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ: ಉದಾ: (ಕನ್ನಡ) ಕಿರಿ, ಕೆಯ್, ಕೇರು, ಕೆದರು- ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತಮಿಳು ತೆಲಗು ಮಲೆಯಾಳ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಚಿರಿ, ಚೆಯ್-ಚೇತ, ಚೇರುಕ-ಚೆರುಗು, ಚೆದರು ಎಂದ ರೂಪಗಳಿವೆ.¹¹ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ತೆಲಗು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಶಿರಿ ಎಂಬ ಕಕಾರವೇ ಶಬ್ದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವ ರೂಪಗಳಿವೆ. ಪನಿಕೇಶಿರಿ (ಪನಿಚೇಶಿರಿ)

ಪೊಲಕೇಸಿನ್ ಎಂಬುದು 'ಹೊಲ ಮಾಡುವವನು' ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಮಾತಾಗಿದೆ: ಒಕ್ಕಲನಂ ಕೆಯೊನ್ (IA.XIX ಸು.690. ಬಳ್ಳಿಗಾವೆ ಪು.144-45) ಇಂದಿಗೂ ಹೊಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಹೊಲಗೆಯ್ಯೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಹೊಲಗೆಯ್ಯಂಬುವು ರೈತಾಪಿ ಜನರ ರೂಢಿಯ ಮಾತುಗಳಾಗಿವೆ. ಪೊಲಕೇಸಿನ್ (ಹೊಲಮಾಡುವವನು) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರನ್ನು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಹೆಸರಿಸಿವೆ.

1. ಗಂಗರ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಪೊಲವೀರನೆಂಬ ಕೊಬ್ಬಣಿ ಮಹಾರಾಜನಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಗಂಗರ ದುರ್ವಿನೀತನ (495-535) ಒಬ್ಬ ಮಗ; ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗನೇ ಮುಷ್ಕರ. ಪೊಲವೀರನು ಸೇಂದ್ರಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಲಚ್ಚೊಗೆ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿ ದತ್ತಿಯಿತ್ತನು (EC.IX(1990) 537, ಕ್ರಿ.ಶ.6 ಶತಮಾನ, ತಗರೆ (ಹಾಸನ ಜಿ.ಬೇಲೂರು ತಾ.ಪು.472).
2. ನಾಗುಳರ ಪೊಲ್ಲಬ್ಬೆ ಮಾಡಿಸಿದ ಬಸದಿ [SIL.XVIII, 315, 859-60 ರಾಣಬೆನ್ನೂರು (ಧಾರವಾಡ ಜಿ.) ಪು.420]
3. ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯುಮಪ್ಪ ಹೊಲ್ಲಗಾವುಂಡನ ಗುಣ ಪ್ರಭಾವಂ [B.K.No.108 of 1926-27; BK.51,1155]
4. ನೊಳಂಬ ಪೊಲವೀರನೆಂಬುವನು ಗಂಗರ ಪೃಥ್ವೀಪತಿ ದಿಡಿಗ ರಾಜನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ ದಾಖಲೆಯಿದೆ.

ಇದುವರೆಗಿನ ಚರ್ಚೆಯ, ಮಂಥನದ ಸಾರಾಂಶ

1. ಚಾಳುಕ್ಯರದು 'ಚಳುಕ್ಯ' ಕುಲ. ಅವರ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪಗಳು ಹಸ್ತ ಸ್ವರಾದಿಯಾದ ಚಳುಕಿ, ಸಳುಕಿ, ಚಳುಕ್ಯ, ಚಲಿಕ್ಯ, ಚಲ್ಯ ಎಂಬುವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಲಿಕೆ, ಸಲಾಕಿ ಎಂಬ ಕೃಷಿಕ ಉಪಕರಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಬಹುದು.
2. ಚಳುಕಿ-ಸಳುಕಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ನೆಲ, ಮಣ್ಣು ಎಂಬರ್ಥದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿವೆ. ಇವು ದ್ರಾವಿಡ ಮೂಲದ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಜ್ಞಾತಿ ರೂಪಗಳು, ಜ್ಞಾತಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮಾನ ಅರ್ಥ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ; ದ್ರಾವಿಡ ರೂಪವೇ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಂಡಿದೆ.
3. 'ಪೊಲಕೇಸಿನ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಮೂಲ ಅರ್ಥವೂ ಸಹ ಒಕ್ಕಲುತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪೊಲಕೇಸಿನ್ ಎಂದರೆ ನೆಲದೊಡೆಯ, ನೆಲ ಸಂಬಂಧದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾತ ಎಂದರ್ಥ.
4. ಚಾಳುಕ್ಯರದು ಒಕ್ಕಲು ಮೂಲದ ಮನೆತನ, ಕೃಷಿಕ ಕುಟುಂಬ.
5. ಚಾಳುಕ್ಯರು ಮೂಲತಃ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ (ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ - ಸಂ.) ಬಾದಾಮಿ, ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಲ ರೈತಾಪಿಗಳು. ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಈ ಒಕ್ಕಲ ಕುಟುಂಬದ ಪೊಲವೀರರು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುವಷ್ಟು ಬಲಿಷ್ಠರಾದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ¹² ಮೊದಲಿಗೆ

ಒಕ್ಕಲಿಗರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರ ರಾಜ ಲಾಂಛನದಲ್ಲಿ ನೇಗಿಲು ಇರುವುದು ಸಾಕ್ಷಿ. ಗಂಗರೂ ರೈತರಿದ್ದಿರಬಹುದು.

6. ಚಾಳುಕ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೈವ ಮೂಲದ ಊಹಾತ್ಮಕ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ¹³ ಮನುಷ್ಯ ಮೂಲದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ, ವಾಸ್ತವತೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗುವ ಸಮಂಜಸತೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕು.
7. ಬೆಳ್ಳೊಲ [*ವೆಳ್+ಪೊಲ(ನ್)=ವೆಳ್ಳೊಲ, ಬೆಳ್ಳೊಲ, ಬೆಳ್ಳಲ] ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧವಾಗಿ ಇರುವ ಶಬ್ದ ರೂಪವೂ 'ಪೊಲ' ಎಂಬುದೇ. ಬೆಳ್ಳೊಲ ಮುನ್ನೂರರ ಪ್ರದೇಶದವರು ಚಾಳುಕ್ಯ ಕುಲಜರು.
8. ಪುಲಿಗೆರೆ¹⁴ ಅಥವಾ ಪುರಿಕರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳವಾಚಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಪೊಲಗೆಟೆ (ಹೊಲದಕೆರೆ) ಎಂಬುದು ಮೂಲ ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪವಿರಬಹುದು. ಪುರಿಕರನಗರಿ ಎಂಬುದು ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪ. ಪೊಲಗೆಟೆ-ಪುಲಿಗೆರೆ (ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರ): ಇದರಂತೆಯೇ ಪೊಲಕೇಸಿನ್-ಪುಲಿಕೇಸಿ ಎಂಬ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು.
9. ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೆ (ಪೊ) ಪುಲಿಗೆರೆಯೇ ಮೂಲ ಸ್ಥಳವಿರಬೇಕು. ಪುಲಿಗೆರೆಯು ಶಂಖಬಸದಿಯು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮನೆದೇವರು, ಪಟ್ಟ ಜಿನಾಲಯ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಪುಲಿಗೆರೆಯ ಶಂಖ ಜಿನಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪುನರ್ಭರಣಗೊಳಿಸುತ್ತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡರು."

ಈ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಹಂಪ ನಾಗರಾಜಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇತರೇ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಒದಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳು, ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಊಹೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಮೂಲತಃ ರೈತರಾಗಿದ್ದರು, ಅವರಂತೆಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಹಾಗೂ ಗಂಗರೂ ಸಹ ಹೊಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕುಟುಂಬದವರಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತುಂಬಾ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಾನು ಅವರ ವಾದವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಅವರ ವಾದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡಲು ನನ್ನ ಸುಮೇರಿಯನ್ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ದೊರಕಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಸುಮೇರಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ; ಳು¹⁶ ಅಥವಾ ಲು ಎಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಆಳು, ಮನುಷ್ಯ, ದೊರೆ, ರಾಜ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಕಿ¹⁵ ಎಂದರೆ, ಭೂಮಿ, ನೆಲ, ಹೊಲ, ಮಾಳ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ.

ಈ ಎರಡು ಪದಗಳೊಂದಿಗೆ ಸುಮೇರಿಯನ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಾಡಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ ಹಾಗೂ ರಾಜನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಗಳನ್ನು¹⁷ ಕೆಳಗೆ ನೀಡಿರುತ್ತೇನೆ.

1. HuSma(King) wr. HuS-ma "King" Akk. Sarru
2. UNgal (Ruler) wr.UN-gal "ruler" Akk. sarru; Sarratu
3. barag(DAIS) wr.barag; bara; "ruler, king; dais seat" AKK.parakku; Sarru; subtu.

4. lugal (King)wr.lugal; lu-gal; lord; master; Owner; king; a quality designation” AKK.lu; Sarru
5. Sag(King) wr.Sag “King” AKK. Sarru
6. taskarin(King)wr.taskarin “king”
7. nambarag(Royalty) wr.nam-barag “royalty” AKK.Sarrutu
8. namen(Priesthood)wr.nam-en “the office of en-priest; kingship” AKK.enutu; belutu
9. namlugal(kingship)wr.nam-lugal “kingship”

- Sag-lu-ki - ಸಂಗಾ-ಲು-ಕಿ/ಸಂಗಾ-ಳು-ಕಿ
 - ಸಂಗ್-ಲು-ಕಿ/ಸಂಗ್-ಳು-ಕಿ
 - ಸಾಂ(ಸಂ)ಳುಕಿ/ಸಾ(ಸ)ಳುಕಿ
 - ಚಾ(ಚ)ಳುಕಿ/ಚಲುಕಿ/ಚಾಳುಕಿ/ಚಾಲುಕಿ
 - ಚಾಳುಕಿಯ/ಚಾಲುಕಿಯ/ಚಾಳುಕ್ಯ/ಚಾಲುಕ್ಯ

‘ಚಾ’ ಎಂದರೆ ರಾಜ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಅದನ್ನು ‘ಶಾ’ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹಾಗೂ ‘ಸಾ’ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇರಾನಿನ ದೊರೆಗಳಿಗೆ ‘ಶಾ’ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ. ಇಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕಿ ಎಂದರೆ ದೊರೆ-ದೊರೆ-ಭೂಮಿ ಅಥವಾ ರಾಜ-ರಾಜ-ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡರಾಜ-ರಾಜ್ಯ, ಅಥವಾ ನಾಡಿನ ದೊಡ್ಡದೊರೆ ಅಥವಾ ಈ ಭೂಮಿಯ ಮಹಾರಾಜ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೇಳುವ ‘ಚ’ ಕಾರ ಮೊದಲು ಬಂದಿದೆ ನಂತರ ‘ಸ’ ಕಾರ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ. ಬಾದಾಮಿ, ಐಹೊಳೆ ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಶಂಕರಲಿಂಗನ ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಮತ್ತು ಮೊಟರ ಮರಡಿಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗಿವೆ. ಶಂಕರಲಿಂಗನ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸನ(5)ಪಾಠ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ.

1. ಶ್ರೀಧರ್ಮ ಸಂಗಾತನ ಕಣಿ
2. ಪಪಾಕೋ ಆಜ್ಞಾವೋ ಪರಮ ಮಾ
3. ಹೇಶ್ವರ

ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪದ ಸಂಗಾ ಎಂದರೆ ದೊರೆ ಆ ದೊರೆಯ ಕಣಿ ಅಲ್ಲಿತ್ತು. ಚಾಲುಕ್ಯರುಗಳೇ ಮರಾಠ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಳುಂಕಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಾದವರು. ಇವರೇ ಚಲವಾದಿಗಳು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿ-ಪಾಸ್ತಿ ಅಧಿಕಾರ ಬಂದಾಗ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು ಅನಿಸಿಕೊಂಡವರ ಜಾತಿ ದೊಡ್ಡವರ ಅಥವಾ ಮೇಲು ಜಾತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕೀಳು (ಕೀಳು- ಭೂಮಿಯವರು, ಭೂಮಿ ಒಡೆಯ, ಭೂಮಿ ಆಳುವವರ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಹೋಗಿ) ಹೀನ ಜಾತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಈ ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ನಾನು ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಚಲವಾದಿಗಳು (ಭಲವಾದಿಗಳು, ಚಲುವಾದಿಗಳು) ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಅದನ್ನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಹೇಳಿಕೆಯು ಸರಿ ಎಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತೇನೆ.

ಹೊಲಯರು-ಪಲ್ಲವರು; ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಲಯರು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಹಿಂದೆ ಪಲ್ಲವ ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೆ ದಿವಂಗತ ಗುಸ್ತಾವ್ ಓಪರ್ಥ ಅವರು ತಮ್ಮ ದ್ರಾವಿಡರು ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮಾತು ಪದೇ-ಪದೇ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

“ರೆವರೆಂಡ್ ಎಫ್.ಕಿಟ್ಟೆಲ್ ಅವರು ಪುಲೈ, ಪುಲೈ, ಪೊಲೈ, ಮತ್ತು ಪುಲಹ ಹಾಗೂ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ಪದಗಳ ಮೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿಕ್ವಾರಿ ಸಂಪುಟ VIII(1879) ಪುಟಗಳು:50, 51ರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ತಾಳೆ ನೋಡಿರಿ. ನಾನು ಕಿಟ್ಟೆಲ್ ಅವರ ಈ ಲೇಖನ ಓದುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ನನ್ನ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೆ, ನಾನು ಅವರು ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇನೆ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇನೆ. ‘ಪಲ್ಲವರು ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವಕ, ಸ್ವತಂತ್ರಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ವೀರತ್ವವುಳ್ಳ ಇವರನ್ನು ಪೊಲೈಯರು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಅಂಜಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ; ಅಂದು ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರಾದ ಪೊಲೈಯರು (ಹೊಲೈಯರು)ಗಳ ಸಂತತಿಯವರುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಪಲ್ಲವ ರಾಜವಂಶವನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು?’ ” ಅಂದರೆ ಪೊಲೈಯರೆ ಪಲ್ಲವ ರಾಜವಂಶವನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದರು.

ತಾವು ಈ ಲೇಖಕನ ಭಾರತದ ಮೊದಲ ದೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಲಯ-ಮಾದರು-ರಾಜರು ಎಂಬ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ. ತಮಗೆ ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಯರು, ಮಾದರು, ಮಹರರು, ಮಾಲರು, ಮಾಳವರು, ಮಲಯರು, ಭಾರರು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೂ ಅವರ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧದ ಜನಾಂಗಗಳು ಭಾರತದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳು ತಮಗೆ ಆ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

1. Edgar Thurston. *The Castes and tribes of the southern India*. ನೋಡಿ. ‘entry for the Holeyas’.
2. Upinder Singh. 2013 (fourth impression). *A History of Ancient and Early Medieval India; from the Stone Age to the 12th century*. Pearson. pp. 490-496.
3. ಮೇಲಿನದೇ. ಪು.573-584.
4. Gustav Oppert. 1888. *On the Original Inhabitants of Bharatavarsa or India the Dravidians, read, Religious and Social Privileges enjoyed by Paraiahs*. pp. 50-56.

5. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಾರಾಯಣರಾವ್, ಎನ್. 'ಪೊಲಿಕೇಶಿ (ಪುಲಕೇಶಿ, ಪುಲಿಕೇಶಿ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅರ್ಥವೇನು?'. ಚಿನ್ನಸ್ವಾಮಿ ಸೋಸಲೆ ಮತ್ತಿತರರು (ಸಂ.), ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು. (ಹಂಪಿ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.) ಅಧ್ಯಾಯ-5, ಪು.87. ನೋಡಿ.
6. Srinivas V. Padigar. (Ed.) *Inscriptions of the Calukyas of Badami*, ನೋಡಿ. ಒಂದನೇ ಪೊಲಿಕೇಶಿಯ ಶಾಸನಗಳ ಸಂ. 1-4 ಮತ್ತು ಎರಡನೇ ಪೊಲಿಕೇಶಿಯ ಶಾಸನಗಳ ಸಂ.14-33, 440.
7. Gustav Oppert, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. 56-57.
8. ಕೇಸ್ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಮಾಳವ ಭಾಷೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸು, ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸು, ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡು, ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಕೇಯ್ (ಮಾಳವ ಭಾಷೆ) ಎಂಬುದು ಮಾಡು, ನೆರವೇರಿಸು ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಮಾಳವರು; ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊಲೆಯರು-ಮಾದಿಗರು ತಮ್ಮ ದಿನಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: 'ಎನ್ ಕೆಸ್-ದೆ?' ಅಂದರೆ 'ನೀನೇನು ಮಾಡಿದೆ?' ಎಂದರ್ಥ. 'ನೀ ಕೆಸ್-ದ್ನ ಕಾಣ್-ಮ ನಾಮು?' ಅಂದರೆ 'ನೀನೇನು ಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ಕಾಣವೇ ನಾವು?' ಎಂದರ್ಥ. (ಕುಣಿಗಲ್ ಮತ್ತು ಮಾಗಡಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ 'ಕೆಸ್-ದೆ' ಬದಲು 'ಕಿಸ್-ದೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲುಂಟು. 'ಕಿಸಿ' ಮತ್ತು 'ಕೇಯ್' ಎರಡರ ಅರ್ಥ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು, ಮಾಡು, ನಿರ್ವಹಿಸು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: 'ಕೇಮೆ ಇದ್ದೆ ಕೇಯ್ಲಾ' ಅಂದರೆ 'ಕೆಲಸ ಇದ್ದೆ ಮಾಡೋ' ಎಂಬುದಾಗಿದೆ-ಸಂಪಾದಕರು.)
9. ಕೇಶವ (ಮಾಳವ ಭಾಷೆ) ಶಬ್ದವು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ, ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ, ಒಡೆಯ, ಧಣಿ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ರಾಜನ ತೀವ್ರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಓದಿ- M. Nanjundaswami, I.P.S. 2014. *Malava -Tirulu Kannada; the first language of India*. (Bangalore :Malava Philological Academy) ದ ಭಾಗ-4, ಅಧ್ಯಾಯ-16.
- 9.(ಎ). ಹಂಪಿ ನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಅವರ ಲೇಖನ 'ಚಾಲುಕ್ಯ-ಪುಲಕೇಶಿ: ಪದನಿಷ್ಪತ್ತಿ' ನೋಡಿ: ಚಿನ್ನಸ್ವಾಮಿ ಸೋಸಲೆ ಮತ್ತಿತರರು (ಸಂ.), ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು. ಅಧ್ಯಾಯ-6, ಪು. 89-92. (ಹಂಪಿ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.)
10. ಸಲಿಕೆ ಅಥವಾ ಸಲಾಕಿಯು ಮಾಳವ-ಸುಮೇರಿಯ್ ಶಬ್ದ 'ಸಳ'ದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಸಳ ಎಂದರೆ ನೇಗಿಲು. ಹೊಯ್ಸಳ ಮನೆತನವು ಹೊಯ್+ಸಳ = ಉಳು+ನೇಗಿಲು, ಇಂದ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಹೊಯ್ಸಳರು ನೇಗಿಲ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಾಗಿದ್ದರು. ಚಾಲುಕ್ಯರು ಸಹ ನೇಗಿಲ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಾರರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ: ಎಂ.ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ, ಐ.ಪಿ.ಎಸ್. 2012. ಹೊಲೆಯರು-ಮಾದರು-ರಾಜರು. (ಬೆಂಗಳೂರು: ಮಾಳವ ಫಿಲಾಲಜಿಕಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿ) ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಾಯ-21 ನೋಡಿ.
11. ಹಂಪಿ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ, 1994(ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮುದ್ರಣ). ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನ.
12. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳು ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಸನ್ನತಿ ಬಳಿಯ ಚಂದ್ರಲಾಂಬ ದೇವಿಯ ಭಕ್ತರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಗೋಡೆಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಒರಗಿಸಿಟ್ಟು, ಪೂಜಾರಿಯು 'ಮಲಸಕಾಂತೆ, ಮಾರ್ತಂಡ....' ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಇದು ಚಂದ್ರಲಾಂಬ ದೇವಿಯು ಮಾಳವರು ಮತ್ತು ಮಾರರ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಳೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ರಾಜಧಾನಿ ಮಳಖೇಡ.

- ಇದು ಮಾಳವ ಅಥವಾ ಮಾಳವರ ಭೂಮಿ ಎಂದೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಳವರು ಮತ್ತು ಮಾಳವರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೈತರು ಮತ್ತು ನೇಗಿಲ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಕೂಡ ಇದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದವರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಾಳವರ ಪೂರ್ವಿಕರ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದರೆಂಬುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
13. ಈ ಬಗ್ಗೆ ನೋಡಿ. ಜಾನ್ ಫೈಥ್‌ಪುಲ್ ಫ್ಲೀಟ್ ಅವರ *The Early Dynasties of Canarese Districts*. "In later times, there was gradually evolved a legendary history, embodying a variety of inventions devised in order to account for appellation the origin of which had been forgotten in the lapse of time and events of which no very accurate memory had been preserved, which refers the origin of the Chalukyias to Ayodhya or Oudh, and allots them to the Somavamsa, or Lunar Race, in the family of the god Brahman, who sprang from the water-lily that grew from Vishnu's navel". pp. 337-342.
14. M.Nanjundaswami, I.P.S. 2014. *Malava -Tirulu Kannada; the first language of India*. (Bangalore :Malava Philological Academy) ದ ಭಾಗ-5, ಅಧ್ಯಾಯ-6 ಮತ್ತು 7 ನೋಡಿ.
15. ಮೇಲಿನದೇ. 'ಕಿ' ನಮೂದುಗಾಗಿ, ಭಾಗ-3, ಅಧ್ಯಾಯ-14, ಮತ್ತು ಭಾಗ-5, ಅಧ್ಯಾಯ-3 ನೋಡಿ.
16. ಮೇಲಿನದೇ. ಭಾಗ-4, ಅಧ್ಯಾಯ-3 ನೋಡಿ.
17. ಮೇಲಿನದೇ. ಭಾಗ-3, ಅಧ್ಯಾಯ-17 ನೋಡಿ.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಬನ್ನೀಮುಕ್ಕೋಡ್ಲುವಿನ ಅಪ್ರಕಟಿತ ದಾನಶಾಸನ

▣ ಸುಂಕಂ ಗೋವರ್ಧನ

3336, 3ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, 7ನೇ
ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಹಂಪಿನಗರ
ವಿಜಯನಗರ 2ನೇ ಹಂತ
ಬೆಂಗಳೂರು-560104

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಅರಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಇಡೀ ಬದುಕನ್ನು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಒಂದು ಕಡೆ ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು, ನಂತರದ ದಿವಾನರುಗಳು ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಕಮೀಷನರುಗಳು, ಮಗದೊಂದೆಡೆ ರೆಸಿಡೆಂಟರುಗಳು ಇವರ ನಡುವೆ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರಂತರ ಹೆಣಗಾಡ ಬೇಕಾಯಿತು.

ಕ್ರಿ.ಶ. 14.7.1794 ರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಜನಿಸಿದರು. 1799 ರಲ್ಲಿ ಟೀಪು ಸುಲ್ತಾನ್ ಮಡಿದಾಗ ಅವನ ಮಗನಾದ ಫತೇ ಮಹಮದ್‌ನಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ಆಡಳಿತವು ಹಸ್ತಾಂತರಗೊಳ್ಳದಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸಂಚು ಹೂಡಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ನಿಜವಾದ ವಾರಸುದಾರರಾದ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರನ್ನು ಕೂರಿಸಿದರು. 1799 ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರಿಗೆ ಕೇವಲ 5 ವರ್ಷ ಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇಡೀ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವೂ ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರದ್ದಾಗಿತ್ತು; ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಅರಸರಾಗಿದ್ದರು.

ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1799ರಿಂದ 1868 ರವರೆಗೆ 69 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳಿದರು.

ಇವರ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಕಾಲಘಟ್ಟ 1799-1811. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಅಪ್ರಾಪ್ತ ಬಾಲಕರಾಗಿದ್ದರಿಂದ ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು ಮಹಾರಾಜರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಕಾಲಘಟ್ಟ 1811-1831. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ನೇರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಇತ್ತಾದರೂ ದಿವಾನರುಗಳ ಆಡಳಿತವೇ ಮೇಲುಗೈ ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಮೂರನೆಯ ಕಾಲಘಟ್ಟ 1831-1868. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕಮೀಷನರುಗಳ ಮೂಲಕ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ತಮ್ಮ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದರಾದರೂ ಸಫಲರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ರೆಸಿಡೆಂಟರು, ಗವರ್ನರುಗಳು, ಹಲವಾರು ಕುಂಟನೆವಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತಾ ಸಾಗಿದರು.

ಒಂದುಕಡೆ ಟೀಪುವಿನ ಸಾವಿನ ನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರಗೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಣ್ಣ-ಪುಟ್ಟ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟಿನವರು ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ದಂಗೆಗಳು, ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ರೆಸಿಡೆಂಟರು, ಗವರ್ನರುಗಳ ಅಸಹಕಾರ, ಮಿತಿಮೀರಿದ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಖರ್ಚುಪೆಚ್ಚುಗಳು, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ 1831ರ ನಗರದ ದಂಗೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಒಡ್ಡುತ್ತಲೇ ಸಾಗಿದವು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಜನಾನುರಾಗಿಗಳೂ ಸ್ವತಃ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸೀಮಿತವಾದ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಸೈನ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೂ, ಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಭೂಹಿಡುವಳಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ನ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಂದರು.

ಇವರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ದಾನಗಳು ಸಂದಾಯವಾದವು. ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತ ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಹಲವು ದೇಗುಲಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು; ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳು ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಂಡವು. ಹಲವಾರು ದೇಗುಲಗಳಿಗೆ ಅಪರಿಮಿತ ಪೂಜಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಸಮರ್ಪಣೆಗೊಂಡವು.

ಸ್ವತಃ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಕವಿಗಳ ಪೋಷಕರು ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃ ಕವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ರಾಜಕಾರಣದ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲ ಬದುಕಿಗೆ ಮುಡಿಪಿಟ್ಟ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ 'ಸಾರಸ್ವತರತ್ನ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು.

ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ, ದೇಗುಲಗಳಿಗೆ, ಮಠ-ಮಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಿರುವ ದಾನಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹಲವಾರು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು, ಲೋಹಶಾಸನಗಳು, ಪತ್ರಗಳು, ನಿರೂಪಗಳು, ಸನ್ನದುಗಳು, ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡ್ಲುವಿನ ಅಪ್ರಕಟಿತ ದಾನಶಾಸನ ೯೩

ಹಲವೆಡೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೂ ಅಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಮೊದಲನೆಯಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ತಾಮ್ರಶಾಸನವು ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಆಕರಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನೂತನ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ.

ಶಾಸನದ ಪಾಠ

01. ಶುಭಮಸ್ತು ಹರೇಲೀಲಾ ವರಾಹಸ್ಯ ದಂಷ್ಟಾದಂಡಸ್ವಪಾತುವಹ | ಹೇಮಾದ್ರಿ ಕ
02. ಲಶಾ ಯತ್ರ ಧಾತ್ರೀಭತ್ತಶ್ರಿಯಂ ದಧಾ | ನಮಸ್ತುಂಗ ಶಿರಶ್ಚುಂಬಿ ಚಂದ್ರ ಚಾ
03. ಮರ ಚಾರವೇ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ನಗರಾರಂಭ ಮೂಲಸ್ತಂಭಾಯ ಶಂಭವೇ || ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀ
04. ವಿಜಯಾಭ್ಯುದಯ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕವರ್ಷ 1759 ವರ್ತಮಾನೇ
05. ಹೇವಿಳಂಬಿ ಸಂವತ್ಸರೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಕೃಷ್ಣ ನವಮೀ ರೇವತೀ ನಕ್ಷತ್ರೇ
06. ಮಂಗಳವಾಸರೇ ಅಖಿಲದೇಶ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಹೀಶೂರ ಪುರೀಶಃ
07. ನಿರ್ಜಿತಾನ್ಯ ಮಹೀಶಃ ಪ್ರಪನ್ನ ಕಲ್ಪದ್ರಮಃ ಆತ್ರೇಯ ಗೋತ್ರಸ್ಯ
08. ಕೃಷ್ಣರಾಜಭೂಪಸ್ತತ್ರೀಯಃ ರತ್ನಮುಕಾದಿವಣಿಜೇ ಮಿತ್ರಾಯ
09. ಸದಾಚಾರಾಯ ಪ್ರಕಟಿತವೀರ್ಯಾಯ ನಿರ್ಮಲಕೀರ್ತಯೇ ಪಶುಸಂಪನ್ನಾಯ
10. ಸಂಪನ್ನ ಕುಟುಂಬಾಯ ಸಂಪನ್ನ ಮಿತ್ರಾಯ ಸಂಪನ್ನ ಪರಿಜನಾಯ ಸಾನುಕುಲ
11. ಗೋತ್ರಸ್ಯ ಅರಪಾವು ಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಪುತ್ರಾಯ ಅರಪಾವು ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ
12. ನಾಮ್ನೇ ರತ್ನಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಪರಿಗ್ರಹಣರೂಪ ನಿಯಮೇನ ತ್ರಿಶತಕೇದಾರ
13. ಪರಿಮಾಣಮಿತಾಂ ಕಾಂನಕಾನಹಳ್ಳಿ ಸೀಮಾಯಾಂ ಸಮೃತ
14. ಕೋಡೀಹಳ್ಳಿ ಸ್ಥಲೇ ಮೌಜಿಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡಲು ಗ್ರಾಮೇ
15. ಉತ್ತರಸ್ಯ ಗ್ರಾಮಾಂ ಪಶ್ಚಿಮಸ್ಯ ಹಟ್ಟಿಕಟ್ಟೇವತೀಂ ಪೂರ್ವಸ್ಯ ಪರ್ವತ
16. ಶ್ರೇಣೀಂ ದಕ್ಷಿಣಸ್ಯ ವನಾಂ ಇತ್ಯೇವಂ ಚಕ್ರದಿಗ್ಧಂಧಾಂ ವಸುಧಾಂ
17. ಅನುಗ್ರಹರೂಪೇಣ ದತ್ತಾ ತತ್ಪಲಭೋಕ್ತೃತಾಮಾಚಂದ್ರಾರ್ಕ ಪರಿಮಿತಾಂ
18. ತದ್ಧಂಶೀಯಾನಾಮಪೃಶಾಸ್ತೇ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ

ಒಂದೇ ತಾಮ್ರದ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ [21 ಸೆಂ.ಮೀ.ಅಗಲ ಮತ್ತು 32 ಸೆಂ.ಮೀ. ಉದ್ದ] ಅಂಕಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನವು 18 ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಡೆ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಸಹಿಯಾದ 'ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬ ಒಕ್ಕಣೆಯಿದೆ.

ಈ ಶಾಸನದ ಕಾಲ ಶಕವರ್ಷ 1749, ಹೇವಿಳಂಬಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಜೇಷ್ಠಮಾಸದ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ನವಮಿ ತಿಥಿ ರೇವತಿ ನಕ್ಷತ್ರ, ಮಂಗಳವಾರವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಕ್ರಿ.ಶ. 26-6-1837 ಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಆಡಳಿತದ ಮೂರನೆಯ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಮೀಷನರುಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ.



ಈ ಶಾಸನವು ಅಖಿಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಮಹೀಶೂರ ಪುರೀಶರಾದ, ಇತರ ರಾಜರನ್ನು ಗೆದ್ದಂತಹ, ಶರಣಾಗತರಾಗಿ ಬಂದವರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತಿರುವ ಆತ್ರೇಯ ಗೋತ್ರದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ನೀಡಿದ ದಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ದಾನವನ್ನು ಪಡೆದವರು ಮುತ್ತುರತ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸದಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನರೂ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯೂ ನಿರ್ಮಲಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರೂ ಪರಿವಾರಸಂಪತ್ತು, ಮಿತ್ರಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರೂ ಆದ ಸಾನುಕುಲ ಗೋತ್ರದ ಅರಪಾವು ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯ ಮಗನಾದ ಅರಪಾವು ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾನಕಾನಹಳ್ಳಿ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮೃತಕೋಡೀಹಳ್ಳಿ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೌಜಿಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡಲು ಗ್ರಾಮದ 300 (ಎಕರೆ) ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೌಜಿಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡ್ಲು ಗ್ರಾಮದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಟ್ಟಿಕಟ್ಟೆ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಇದೆ. ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರದಿಗ್ಧಂದಿಗಲ್ಲನ್ನು ನಿಲಿಸಿರುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಈ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೌಜಿಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡಲು ಗ್ರಾಮವು ಪ್ರಸ್ತುತ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನಕಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೋಡೀಹಳ್ಳಿ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡ್ಲು ಗ್ರಾಮವೇ ಆಗಿದೆ.

ಅರಪಾವು ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಶೆಟ್ಟಿಯವರ ಕುಟುಂಬ

ದಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಶೆಟ್ಟಿಯವರು (ಶ್ರೇಷ್ಠಿ) ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅತ್ತೀಯರಾಗಿದ್ದರು; ಸದಾಚಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಸಾನುಕುಲ ಗೋತ್ರದವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ತುಂಬುಕುಟುಂಬದೊಂದಿಗೆ ಗೆಲೆಯರು ಹಾಗೂ ಬಂಧುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು ಎಂದು ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವರು ಜನಾನುರಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವರು ನಿರ್ಮಲ ಕೀರ್ತಿವಂತರೂ ಹಾಗೂ ಶೂರಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯು ಇವರ ಒಂದು ಕಸಬಾಗಿತ್ತು. ಶೆಟ್ಟರು ಮುಮ್ಮಡಿಯವರೊಡನೆ ರತ್ನವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶೆಟ್ಟರ ಬಳಿ ನಡೆಸಿದ ರತ್ನವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯವರು ಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ 300 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು 1837ರಲ್ಲಿ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಈ ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ದಾನಶಾಸನವು ಪ್ರಸ್ತುತ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನಕಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೋಡೀಹಳ್ಳಿ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬನ್ನಿಮುಕ್ಕೋಡ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಅರಪಾವು ಕಿರಣ್ ಶೆಟ್ಟಿಯವರ ವಶದಲ್ಲಿದೆ. ಅರಪಾವು ಕಿರಣ್ ಶೆಟ್ಟಿಯವರು ಅರಪಾವು ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಶೆಟ್ಟಿಯವರ ನಂತರದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಒದಗಿಸಿರುವ ದಾಖಲೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅವರ ವಂಶವೃಕ್ಷವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಅರಪಾವು ಶ್ರೇಷ್ಠಿ [+ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಮ್ಮ]

|

ಅರಪಾವು ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ [+ಸುಂದರಮ್ಮ]

|

ಅರಪಾವು ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯ ಶೆಟ್ಟಿ [+ಸುಬ್ಬಮ್ಮ]

|

ಅರಪಾವು ಸುಬ್ಬರಾಯ ಶೆಟ್ಟಿ [+ಸುಂದರಮ್ಮ]

|

ಅರಪಾವು ರಮೇಶ್ ಶೆಟ್ಟಿ [+ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ]

|

ಅರಪಾವು ಕಿರಣ್ ಶೆಟ್ಟಿ [+ಶೈಲಜಾ ಕಿರಣ್]

ಅರಪಾವು ಕಿರಣ್ ಶೆಟ್ಟಿಯವರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ತಾಮ್ರಶಾಸನವು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಉತ್ಕಟ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕರಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ನೀಡಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಶಾಸನವು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ.

1. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅರಪಾವು ಕಿರಣ್ ಶೆಟ್ಟಿಯವರು ಭಾರತೀಯ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯ ಮೈಸೂರಿನ ಶಾಸನಶಾಸ್ತ್ರ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೋಂದಾಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.
2. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟು ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ನೀಡಿದ ಅರಪಾವು ಕಿರಣ್ ಶೆಟ್ಟಿಯವರಿಗೂ, ಅವರ ಮಿತ್ರರಾದ ಬಿ.ಕೆ.ಗೌರಿಶಂಕರ್‌ರವರಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.
3. ಈ ಶಾಸನದ ವಿಷಯವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾದ ಶ್ರೀ ವೇಮುಗಲ್ ಮೂರ್ತಿಯವರಿಗೂ ಬೆಂ.ಶಾ. ಶ್ಯಾಮಲಾರತ್ನಕುಮಾರಿಯವರಿಗೂ ಆಭಾರಿಯಾಗಿರುವೆ.

□

ಸಾದರ ಸ್ವೀಕಾರ

- ಸಿಖ್ ಇತಿಹಾಸ - ಆಗುಂಬೆ ಎಸ್. ನಟರಾಜ್
ವರ್ಷ:2011, ಪುಟಗಳು: 360, ಬೆಲೆ: 200 ರೂ.
- ಇದು ಬರ್ಲಿನ್! ಇದು ಜರ್ಮನಿಯ! -ಆಗುಂಬೆ ಎಸ್. ನಟರಾಜ್,
ವರ್ಷ: 2013, ಪುಟಗಳು:560, ಬೆಲೆ: 300 ರೂ.
ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಹಂಸ ಪ್ರಕಾಶನ, 945, 3ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ವಿಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560104. ಮೊ:9449101086.
- ಪ್ರಾಚೀನ ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ - ಡಾ.ಸಿ.ಚಂದ್ರಪ್ಪ,
ವರ್ಷ:2013, ಪುಟಗಳು:160, ಬೆಲೆ: 140ರೂ.
ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಬೋಧಿವೃಕ್ಷ ಪ್ರಕಾಶನ, 172, 9ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, 9ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್‌ಮೆನ್ ಕಾಲೋನಿ, ವಸಂತನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560052.
- ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪಾನೀಯಗಳು - ಡಾ. ಎನ್.ನಂದೀಶ್ವರ್,
ವರ್ಷ:2013, ಪುಟಗಳು:250, ಬೆಲೆ: 295ರೂ.
ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ತೇಜಸ್ವಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಲೇಔಟ್, ಬಾಲಾಜಿ ನಗರ, ಸಿರಾ, ತುಮಕೂರು-ಜಿಲ್ಲೆ, ಮೊ:9964207123.
- ಭಾರತದ ಮೊದಲ ದೊರೆಗಳು - ಎಂ.ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ ಐಪಿಎಸ್
ವರ್ಷ:2011, ಪುಟಗಳು:326, ಬೆಲೆ: 250ರೂ.
ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಮಾಳವ ಫಿಲೊಲಾಜಿಕಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನಂ-296, ಮಾಳವ ದೊರೆ ಮನೆ, ಸರ್.ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಗರ, ಬಿ.ಡಿ.ಎ ಲೇಔಟ್, 5ನೇ ಹಂತ, ಮುದ್ದಿನಪಾಳ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು-560091.
- ಶಾಸನ ದೀವಿಗೆ - ಚಂದ್ರಶೇಖರ್.ಜಿ, ಮಂಜುನಾಥ.ಎಂ.ಕೆ,
ವರ್ಷ:2013, ಪುಟಗಳು:221, ಬೆಲೆ:120,
ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಅಂದಾನಿ ಭೈರವ ಪ್ರಕಾಶನ, # 15, 6ನೇ ಕ್ರಾಸ್, ಧನ್ವಂತರಿ ನಿಲಯ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆಪಾಳ್ಯ, ಮಾಗಡಿ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ವಿಶ್ವನೀಡಂ-ಅಂಚೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-560091.